sešity

11 pro mladou literaturu

Když bylo panu Matanellimu osmašedesát let, byl stále ještě čilým slavíkem. Honil motýly, povykoval spolu s ostatními v kině a hrával pingpong. Přestože ani vlasy, ani zuby už dávno neměl, rád se pral, štěbetal s kamarády v křoví, taky bachařil a někdy si hrával s kyblíčkem na písku. Kdysi chtěl být operním zpěvákem, ale měl kosa zobáček a pronikavé ‚s' a byl příliš drobný. Jako slavík to neměl lehké. Slavíci museli často utíkat před majiteli zahrad, kterým z nezbednosti způsobovali škody na ovoci, aby se pak z povzdálí posmívali. Na jaře, když

SEŠITY *pro mladou literaturu*
11
KVĚTEN 1967 ROČNÍK DRUHÝ

Vydává Svaz čs. spisovatelů.
Tisknou Středočeské tiskárny, n. p., Praha 1, Myslíkova 15.
Štočky vyrobily Novinářské závody Mír, závod 02.
Redakce a administrace Praha 1, Národní tř. 9/11, telefon 239051
Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Dohledací pošta Praha 07, snížený poštovní poplatek povolen ÚSS; zn. „8-Nov-Praha-07-1967".
Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá pošta i doručovatel.
Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — ústřední expedice tisku, odd. vývoz tisku Jindřišská 14, Praha 1.
Cena výtisku 4 Kčs.
Vychází 10× ročně.
Podepsané příspěvky vyjadřují názor autorů, který se nemusí vždy krýt s názorem redakční rady.
Neobjednané rukopisy se nevracejí.
D-05*70124

Stanislav Podhrázský /Kabát, sádra, 54 cm/ 1948

M I K O S T I E B E R; nar. 1945, posluchač FAMU. Časopisecky publikoval v Mladém světě, Studentu, LN a v roce 1964 získal 1. cenu v soutěži Strážnice M. Kudeříkové, v roce 1965 1. cenu v soutěži vypsané časopisy Mladý svět, My 65, Repertoár. Dokončil novelu Corina.

I V A N D I V I Š; nar. 1924, redaktor MF. Od roku 1947 knižně vydal básnické sbírky První hudba bratřím, Uzlové písmo, Rozpleť si vlasy, Deník molekuly, Eliášův oheň, Morality, Chrlení krve, Umbridana, Průhledná hlava, V jazyku Dolor, v rukopise sbírka Sursum a konvolut textů Teorie spolehlivosti.

JOSEF JEDLIČKA

/ornament/

(Pokus o vymezení semiologické krise)

1

Strašidlo, které obchází tímto světem, je strašidlo o d c i z e n í. Vynořilo se plíživě z imanence obecné historické situace existenciální — ne jako racionálně ovládatelný faustovský démon destruktivně konstruktivní, ale jako běs univerzální semiologické krize.

V ní za našich dnů prudce vyústily odvěké lidské rozpory gnozeologické i úzkost ontologická, když člověk, „ten souhrn potřeb a instinktů", řečeno slovy Marxova Kapitálu, „uvádí do pohybu přírodní síly, k t e r é p a t ř í k j e h o t ě l u... působí na vnější přírodu... a mění zároveň svou vlastní přirozenost, rozvíjí schopnosti, k t e r é v n í d ř í m a j í, a hru těchto sil podrobuje své vlastní moci."

Neboť toto optimistické dědictví renesance, která chtěla „svět pochopit a dotvořit podle jeho vlastních zákonitostí" /Nohl/, tato důvěra v pochopitelný svět, již s Marxem sdílelo jeho století dokonce jako „povinnost míti sympatie pro vše a ke všem, aby svět byl pochopen a popsán v ě d e c k y" /Flaubert/, důvěra v moc lidské schopnosti rozvažovací (řečeno zhruba), byla v empirickém globálu posledních desítiletí — p r o k a z a t e l n ě z k l a m á n a. Přinejmenším pozbyla racionální mohutnost lidského ducha rázu humánně instrumentálního: proměněna v řídící sílu výrobního procesu a sama v tento proces zahrnuta, nejen že se nestala nástrojem duchovní emancipace, ale hypostazovala k neosobní, nepochopitelné a nereprodukovatelné moci o sobě, jejíž nepřetržitá kumulace se zdá být právě tak z á k o n i t á jako n e s m y s l n á.

Je odtud i brutální. V hektickém a samospádném úsilí o sebe samu /jehož bezpodmínečným prostředkem je specializace činností a partikularizace práce/, degraduje tato Moc člověka na onen „šroubek velikého stroje", aniž může být vůbec s to—jako m o c p o d s t a t n ě n e i n t e n c i o n á l n í — vsugerovat člověku vědomí sociální důstojnosti a personální autonomie.

Marně je člověk neustále zahrnován tvrzením a ujišťováním, že je šroubkem nesmírně důležitým a nepostradatelným, a marně se pro něj občas inscenuje situace „voleb", ta parodie lidské mezní situace, při jejím skutečném a opravdovém prožitku je ponechán sám sobě a vydán všanc vlastní bezradnosti. „A tak je /jak vytušil Schiller už na samém začátku této epochy/ pozvolna vyklešťován jednotlivý život — a stát /tj. ona moc v podobě historicky konkrétně určené/ zůstává svým občanům navěky cizí."

Ne proto, že by „odcizenost" byla jeho historickým akcidentem anebo dokonce jeho vlastní substanciální atribut, ale protože jako „leviathanovsky kumulovaná moc" — lže. M u s í l h á t, ať hegeliánsky prohlašuje etatismus za výsostnou hodnotu dějinnou na mravní, ať na ni po zdravém rozumu abdikuje a zdůrazňuje svůj charakter smluvní, instrumentální, operativní. Lže v každém případě — jedno, zda zaujímá v onom scholastickém sporu o univerzalia, /který trvá!/, to či ono z obou krajních stanovisek.

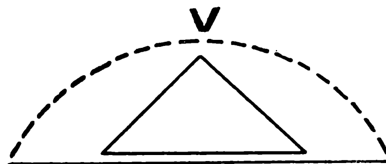
V prvém případě „realismu", „sociologického platonismu", jímž jsou všechny absolutistické vládní systémy, tedy i všechny fašismy, je stát reprezentován „muži, kteří se imunizovali před nutností uvažovat o jiných názorech než svých vlastních... a jejichž postavení... musí vést k vážným omylům a přehmatům" /H. Laski/ — proto, že zde chybí „zpětné vazby", zrušené mytologií a strachem, které by eventuálně mohly korigovat „ideu", kdyby — sama o sobě nebyla m i m o d i s k u s i.

Lež tu je produkt slepé víry racionálně nezaručené, víry augustinovsky „absurdní" a sotva může být tato ideologie přijímána jako smysluplná hodnotová informace lidským společenstvím, které je od dob Velké osvícenské revoluce metodicky a s osvoboditelským patosem emancipováno z tohoto „autoritativního tmářství".

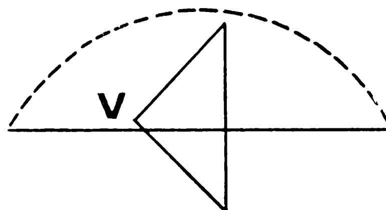
Nicméně právě toto „osvobozování" zakládá lež těch druhých, kteří si jsou jisti, že „universalia sunt /solum/ nomina". V emancipačním úsilí původně ovšem axiologickém, v dobré, ba nejlepší vůli usvědčit ze lži a záludu „platonistickou" soustavu hodnot, vytrhávají racionalističtí myslitelé XIX. století člověka z útulné rovnováhy nespravedlivé sociální hierarchie. Zdá se jim — alespoň zpočátku — že není nesnadné dobrat se pravdy, tedy alespoň historicky platných ontologických axiomat, jestliže člověk pochopí na základě racionálního a vědeckého zkoumání, „kam skutečně patří, to jest do řádu kosmicky přírodního jako j e h o i n t e g r á l n í s o u č á s t". Jeho existence tím ovšem nabude vztahu jen k sobě samé, člověk tu náhle nestojí

proti stvořenému bytí vědom si své jedinečnosti, ale vržen do světa, který není charakterizován obsahy, ale způsobem manipulace.
Jen ona je historickou „společenskou skutečností", ukrývanou za obsahy „zdánlivých společenských vztahů". „Zaměstnavatel je objektivně vykořisťovatelem, nepřítelem dělnické třídy. Řekne-li tedy dělníkovi, že s ním sympatizuje, pak mu může dělník subjektivně věřit, objektivně jsou však jeho slova bez významu, a kdyby dělníka ujišťoval sebevíce o svých sympatiích, zůstává stále jeho nepřítelem. Jazyk je v tomto případě něčím zcela subjektivním a postrádá jakoukoli objektivní platnost." /M. Esslin/. Tak lze zhruba popsat „demystifikaci hodnot", jak ji racionálním historicko-ekonomickým zkoumáním provedl marxismus.
Ale k „přehodnocení hodnot" se mířilo i ze strany individua samotného. Psychoanalytický průzkum ukázal, že „moment iracionality v každém lidském jednání vůbec souvisí s neuvědomělou motivací . . . a s utvářením komplexů, které z větší nebo menší části unikají kontrole a poznání subjektu, ale přesto mocně působí na jeho rozhodování o životě . . . odhalily se některé síly, které působí za kulisami navenek spořádaného a ctihodného života měšťanských rodin". /Podle J. Cvekla/. Unamuno dokonce přímo chápe historii „konkrétního člověka" jako „zápas mezi rozumem a životem, protože rozum usiluje zracionalizovat život a přiměti jej ke smíření s nevyhnutelností, se smrtí". Věří sice dosud, že „je důležité znáti události důkladně", ale právě proto je prý třeba mezi lidi „rozsévat zrnka pochyb, nedůvěry, neklidu, ba až zoufalství — proč ne? ano i zoufalství — a jestliže tím ztratí to, co se nazývá štěstím a co jím ve skutečnosti není, nic není ztraceno."
Nebylo by nesnadné, leč neúčelné a pro nás zcela nadbytečné, rozšířit na desítky stran tento výčet „antidogmatických" postojů: bylo by možno začít už markýzem de Sade, tím prvním „absolutním revolucionářem", pokračovat přes mýtizaci toho postoje u Nietzscheho, jenž praví, že „vše hluboké miluje masku", přes Kafkovu iracionálně groteskní právní kazuistiku v nepřítomnosti Zákona, a dospět tak až k našim současníkům, Gombrowiczovi třeba, který ví, že „lidská bytost se nevyjadřuje bezprostředně, ale vždy v nějaké vymezené, vnucené formě", k autorům absurdních her a románů včetně Dürrenmatta, který ten svět, jenž měl být původně rozumově a rozumně poznán a ovládnut ve prospěch člověka, nahlíží už jen jako terén „možných malérů" . . .
Tudíž „ratio", degradované jedněmi na hřích pýchy, s níž se člověk zbytečně touží dobrat posledního smyslu nepoznatelného bytí, není už ani těm druhým — „osvoboditelům" — vrcholným nástrojem lidské práce humanizační a protientropické, ale rafinovaným sublimátorem konkrétních přírodních determinant, tedy nástrojem lži, přetvářky a výmluvy. Člověk je odtud rozdělen a svět je rozdělen. Žádné tvrzení není jisté a apriorně pravdivé, každý obsah musí být zkoumán z hlediska pravosti či zdání v naprosté nejistotě, neboť /jak praví Hegel/ „každý subjekt, kterému uniká opravdový životní obsah potud, že tyto mocnosti a substance /nepartikularizované v individuálním konkrétnu/ stojí mimo něj samy pro sebe a zůstávají cizí obsahem vůči jeho vnitřnímu i vnějšímu životu, dospívá nemenší měrou k protikladu vůči tomu, co je vpravdě substanciální a přichází o stanovisko obsažné samostatnosti a svobody". Nejistota, která „neobsažností" vzniká, má v těchto emancipačních souvislostech charakter morální exkulpace: vše je odtud dovoleno, když „ratio" není vlastně ničím jiným, než nezbytnou „poruchou" uvnitř řádu přírodního, tvůrcem idejí, které odcizeny stávají se fetiši a odvádějí člověka od skutečného zmocňování se objektů. Je tak „ratio" zdrojem nedůvěry — a taková jest jedna z tváří obcházejícího strašidla.
Děsí však tentokrát všechny. Ne jen „mocnosti starého světa" /jak jest psáno/, ale i jeho „nejpokrokovější předvoj". A v úzkostné obraně proti němu uzavírají „svatou alianci dialogu" papež se světovým komunismem, bílí s černými, matematikové s uměnovědci, intelektuálové s politiky i básníci s boxery . . . Všichni bez rozdílu je uznávají jako nebezpečí. Neboť všichni jsou žádostivi: moci, bohatství, štěstí a třeba jen osobní úplnosti — a všichni zároveň vědí, že „žádostivost nedokáže nechat objekt v jeho svobodném bytí, neboť pud žádosti vyvíjí nátlak v tom směru, aby samostatnost věcí byla zrušena, a aby bylo ukázáno, že věci jsou zde k tomu, aby byly zmařeny a spotřebovány", což jest Hegelův prototyp vířícího kruhu kritické dynamiky výroby a spotřeby, kumulace moci a její samovolné dezintegrace, bludného kruhu strachu a nejistoty, z něhož všichni — spolu s národohospodáři, politiky, filosofy a umělci — marně hledáme východisko.
Ovšem, že marně, když sami sebe nahlížíme a přijímáme jako integrální součást přírody entropické a do entropie nezadržitelně padající, součást kosmu, jehož „základem je vůle k otroctví" /L. Klíma/. Když toto své bytí uvnitř nutností řádu přírodního reprodukujeme i sociálně a implikujeme je společenské organizaci.
Vyjadřuje-li Gaussova křivka, /která tu budiž použita spíše jako názorný model než ve svém původním smyslu/, přirozený průměrný výskyt jevů, pak

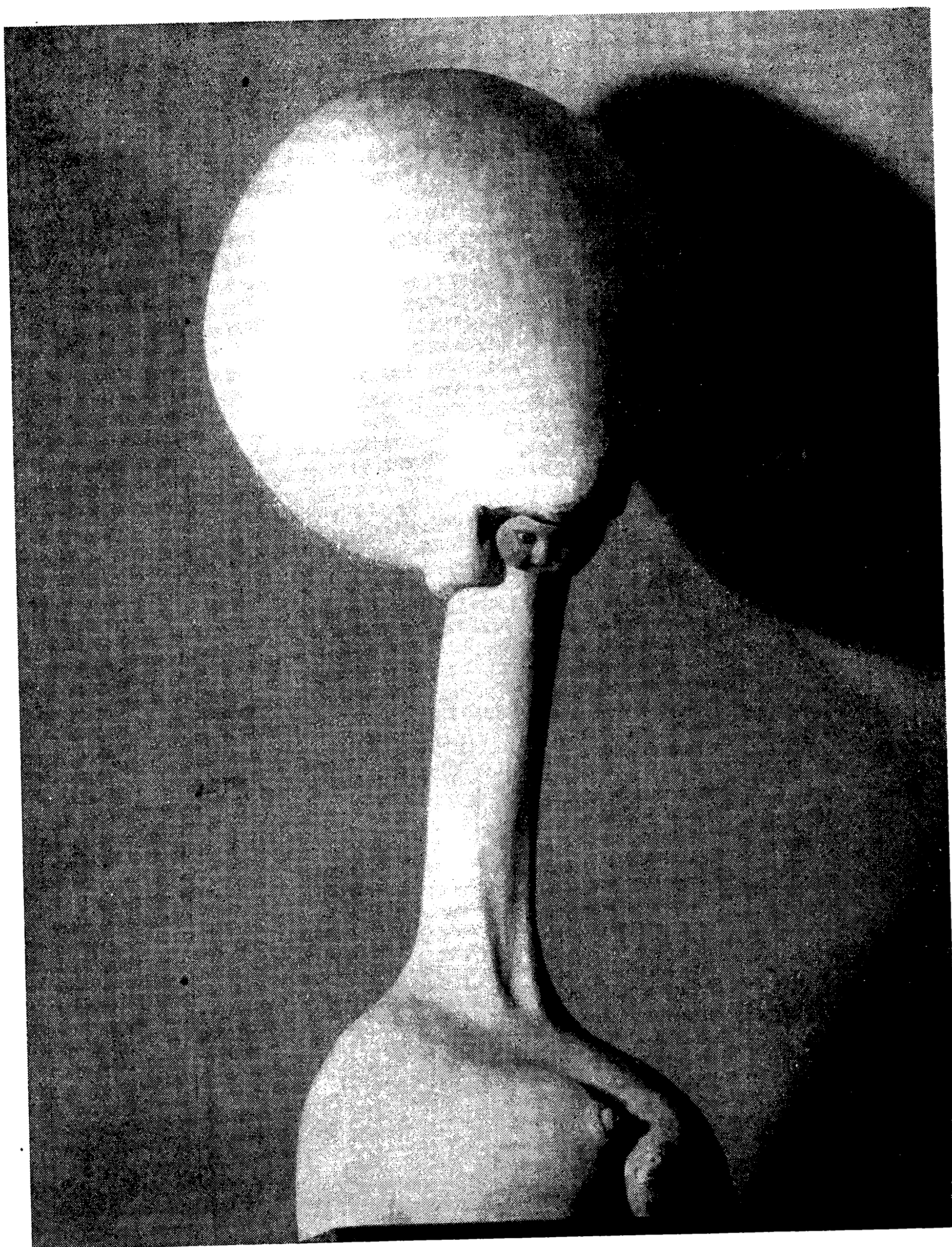
„hierarchická pyramida společností substanciálních, to jest těch, které držely svět za apriorně spasený a smysluplný, stála k o l m o k ose křivky, /přičemž „v" — mocenský vrchol pyramidy/:

Pyramida se však v důsledku emancipačních a racionalizačních tendencí, o nichž byla řeč, pozvolna otáčela v souhlasu s průběhem Gaussovy křivky, až s ní posléze za našich dnů prakticky splynula — to jest: orientovala se symetricky k řádu mimolidskému, pouze-přírodnímu, jenž jest, jak ještě uvidíme, dezercí od každé nejvýš lidské vzpoury a revolty:

Tento jev, aplikován na relativní výskyt vázanosti a svobody, naznačuje, že v současné situaci svobody ubývá tím více, čím více je chápána jako uvědomělá nutnost. A že jí ubývá právě úměrně s nejistotou a nespolehlivostí hodnocení.
Sotva jsme s to přijmout „schopenhauerovsko-brahmanistické" hledisko, které „vyprázdnění a zničení až do naprosté tuposti a znicování individuálního vědomí" pokládá za nejvyšší stav, jímž se člověk stává přímo účastníkem božství; naopak jedním z nejspecifičtějších atributů svobody je nám p ř í t o m n o s t k r i t e r i í, při nejmenším evidence dialektického protikladu „neprovedené svobody subjektivní" a toho, co je „pouze objektivní jakožto přírodní nutnost", a tedy požadavek z toho plynoucí, „aby tento protiklad byl usmířen". /Hegel/.
Ale v důsledku onoho posunu „hierarchické pyramidy" do polohy souměrné s nejpravděpodobnějším, a tedy entropickým, uspořádáním jevů, vzniká odcizení a nedůvěra jako sociologický fakt, i pokud se týče o p e r a t i v n o s t i té které society, totiž v ů b e c m o ž n o s t i a schopnosti jejích příslušníků navzájem se dorozumět za účelem praktické akce. Je patrno na první pohled, že „v přirozené poloze hierarchické pyramidy" jsou s d ě l o v a c í k a n á l y d e l š í, a už tím hůře způsobilé pro přenos informace — i když prozatím nepřihlédneme k řadě ostatních rušivých okolností, které z této orientace vyplývají.
Připomeňme jen in margine alespoň jedinou z nich, typickou a signifikantní, emancipační tendenci povýtce — f e m i n i z a c i společenské organizace, skrze niž entropie vniká do lidských událostí jako příval a jíž se entropizace této organizace ad oculos dotvrzuje.
Žena jako svébytná a vědomá bytost zajisté směřuje k osobnostní integraci neméně toužebně než muž, ale jako terén, na němž se bytí v t ě l u j e jako přírodní realita /ostatně bude tu ještě řečeno, jak ambivalentní je toto vtělování, a zůstaňme prozatím u vnější stránky věci/, žena inklinuje „přirozeně" k tomu, aby se transcendovala po svém: záchovnou pečovností v horizontále tragického opakování těch lidských „vrženostl" pouze-přírodních, zatížených nevykoupeným prvotním hříchem Eviným. Jestliže vstupuje, saturována takto do jisté míry ve své transcendenční touze, do informačního řetězu v tak obrovské míře, jako se to stalo v moderních civilizovaných societách, činí tak nutně jako přírodní tělo, naplňuje eo ipso soustavu entropií a strhává do ní každou informaci: nivelizuje ji, zbavuje ji jejího jedinečného obsahu anebo ji alespoň deformuje pro domo sua. Zemancipována na vyšším stupni natolik, že jí ona „pouze-přírodní transcendence" už nedostačuje, ale utkvívajíc n e o d v o l a t e l n ě v řádu pouze-přírodním hlouběji než muž, a tedy chtíc nechtíc odkázána na substanciální trancendenci m u ž e m z p r o s t ř e d k o v a n o u, nabízí v nevinné záludnosti vpravdě svůdcovské „svým překladem informace" muži útulné spočinutí v nerozlišenosti nedějinného t r v á n í. A nejen to: „vyrovnavši se" muži, neprovokuje už jeho absurdní spasitelný čin, směřující m i m o n i, tu aktivitu dona Quijota, který přemáhá obry a příšery „ve službě dámě svého srdce" a jehož by Dulcinea m u s e l a právě proto milovat, kdyby náhodou nebyla děvka od krav — ale vzbuzuje už jen jeho pouze-přírodní agresivitu v ů č i s o b ě s a m é, zdroj nesčetných poruch ostatně nejen semiologických /jak svým velesvědectvím ukázala S. de Beauvoirová/, a tedy

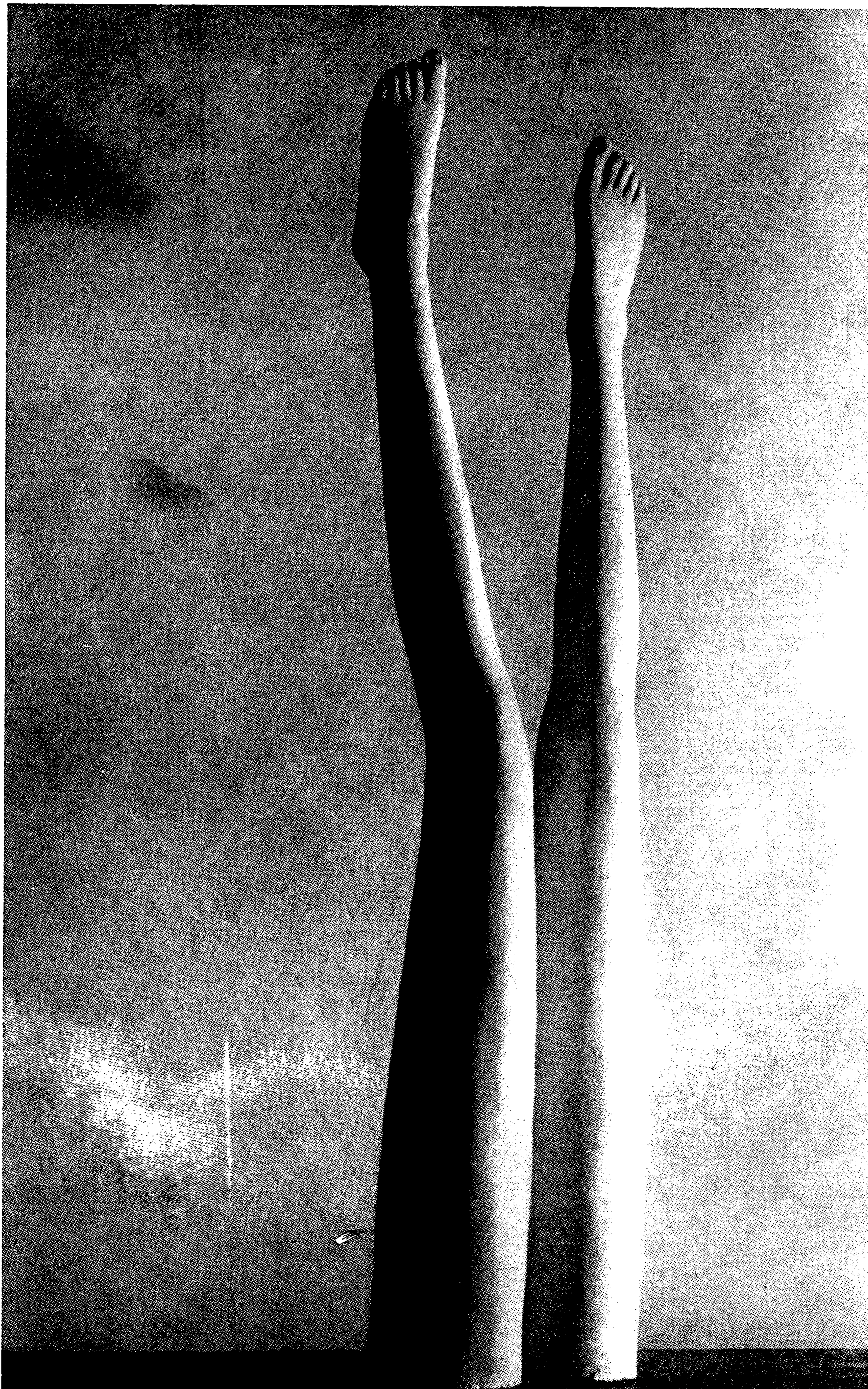

Stanislav Podhrázský /Jeptiška, sádra, 80 cm/ 1948

posléze odcizení i v onom kouzelném kruhu, který býval odjakživa pro strašidlo nepřekročitelný.
Ale přestaňme na této jediné digresi a vraťme se k přenosu informace. Jsou-li operativní signály vysílány z pásma v blízkosti vrcholu Gaussovy křivky, tedy z oblasti největší pravděpodobnosti, jejímž sociálním ekvivalentem je tzv. „lidský průměr", pak spolehlivost zprávy, /tj. „rozdíl mezi aposteriorní pravděpodobností dané zprávy, a její apriorní pravděpodobností"/, čili její „věrohodnost" /„authenticity", řečeno s D. A. Bellem/, bude pochybná, protože příjemce tu nemůže pro délku kanálu a jeho specifický charakter mít dostatek oprávněné důvěry, že to, co obdržel, „je zpráva a nikoli jen soubor náhodných fluktuací, které vznikají uvnitř kanálu".
Specifičnost kanálu spočívá v naší sociologické situaci zvláště v tom /a tato okolnost budiž zdůrazněna s ohledem na další výklad!/ že v „přirozeně orientované hierarchické pyramidě" je pořadí oněch účastníků hry na tichou poštu /jak lze modelově zjednodušit přenos/ většinou „demokraticky" náhodné a velmi často pohříchu dokonce protikladné přiměřeným podmínkám přenosu informace, která jest tu prakticky operativním pokynem.

Operativní účinek signálu je závislý jednak na tom, zda příjemce zprávy, /tj. jeden z řady té modelové hry/, zná kód, v němž zprávu obdrží, jednak na jeho schopnosti tento kód účelně zjednodušit na „kódovou úroveň" toho, jemuž informaci předává. Tato úroveň by měla být s ohledem na optimální přenosovou funkci p o v l o v n ě s e s t u p n á — a taková /nepřihlédneme-li teď k deficitu zpětných vazeb jednou již konstatovanému/ byla zhruba v oné „absolutistické situaci", kdy pyramida stála k o l m o na křivku, a přetrvává dodnes v institucích a korporacích, pro něž je efektivnost signálu podmínka sine qua non.

Stanislav Podhrázský /Nohy, sádra, 129 cm/ 1948

Například v každé armádě lze uvést do účelné akce pluk vojáků třemi hvizdy píšťalky, které jsou na nejnižší únosnou úroveň zjednodušený kód složité strategické spekulace, jestliže informace projde povlovně sestupnou cestou vojenského aparátu, v němž bezpodmínečná disciplina je vlastně výrazem abdikace na účinek zpětných vazeb, a jehož hodnostní pořadí /budiž i to laskavě vzato jako model!/ alespoň zhruba odpovídá inteligenci osob, které soustavu tvoří. Neboť především na i n t e l i g e n c i účastníků té modelové hry na tichou poštu je závislá „míra úměrnosti mezi množstvím pojmového obsahu a mezi matematickým pojmem informace". /Bell/.

V našem odcizeném světě, vyděšeném přízrakem oprávněné nedůvěry, t a k t o m u v š a k o b e c n ě n e n í. Autentičnost zpráv tu nemůže být zaručena, jak bylo ukázáno a prokázáno, ani morálně, ani předběžnou znalostí celebrovaných ritů, tradicí nebo společenských zvyklostí. „Hodnostní pořadí" neodpovídá inteligenci a schopnostem hierarchie: i smysluplný operativní pokyn, kdyby byl náhodou vydán, by zanikl na samém začátku přenosového kanálu buď proto, že jeho příjemce nezná kód anebo není s to jej relevantně simplifikovat na úroveň dalšího příslušníka soustavy. A konečně — což jest špecifické pro systémy maximálně kumulované moci — obsah zpráv je nezřídka dokonce přímo orientován na z a t a j e n í všeho, co by mohlo vést k rozpoznání p r a v é p o d s t a t y v ě c í.

Je to začarovaný kruh. Ale strašidlo obchází stále hrozivěji, rozleptává i samu základnu moci, samo „přirozené uspořádání světa" — a strach z něho probouzí obrannou aktivitu. Ta je zhruba trojího druhu, v ž d y c k y však je to k o m p r o m i s: semiologický, mocenský nebo axiologický.

V prvém případě hledá mocenská soustava způsob, jak dosáhnout direktivní efektivnosti revizí vlastních kódů, eventuálně zkrácením přenosového kanálu. Mamutí rozsáhlost operací ovšem brání jakémukoli přímému řízení, proto se soustava snaží koncentrovat, popřípadě upřesňovat informaci vhodným „sítem", které do přenosové trasy vkládá. Nespoléhá-li na rasovou, třídní nebo korporativní i n t u i c i „laických propagandistů", na ten až příliš dobře známý mýtus „kádrů, které v zásadě bezpečně vědí, o co jde", podrobuje své operativní pokyny zkoušce nějakým indikátorem.

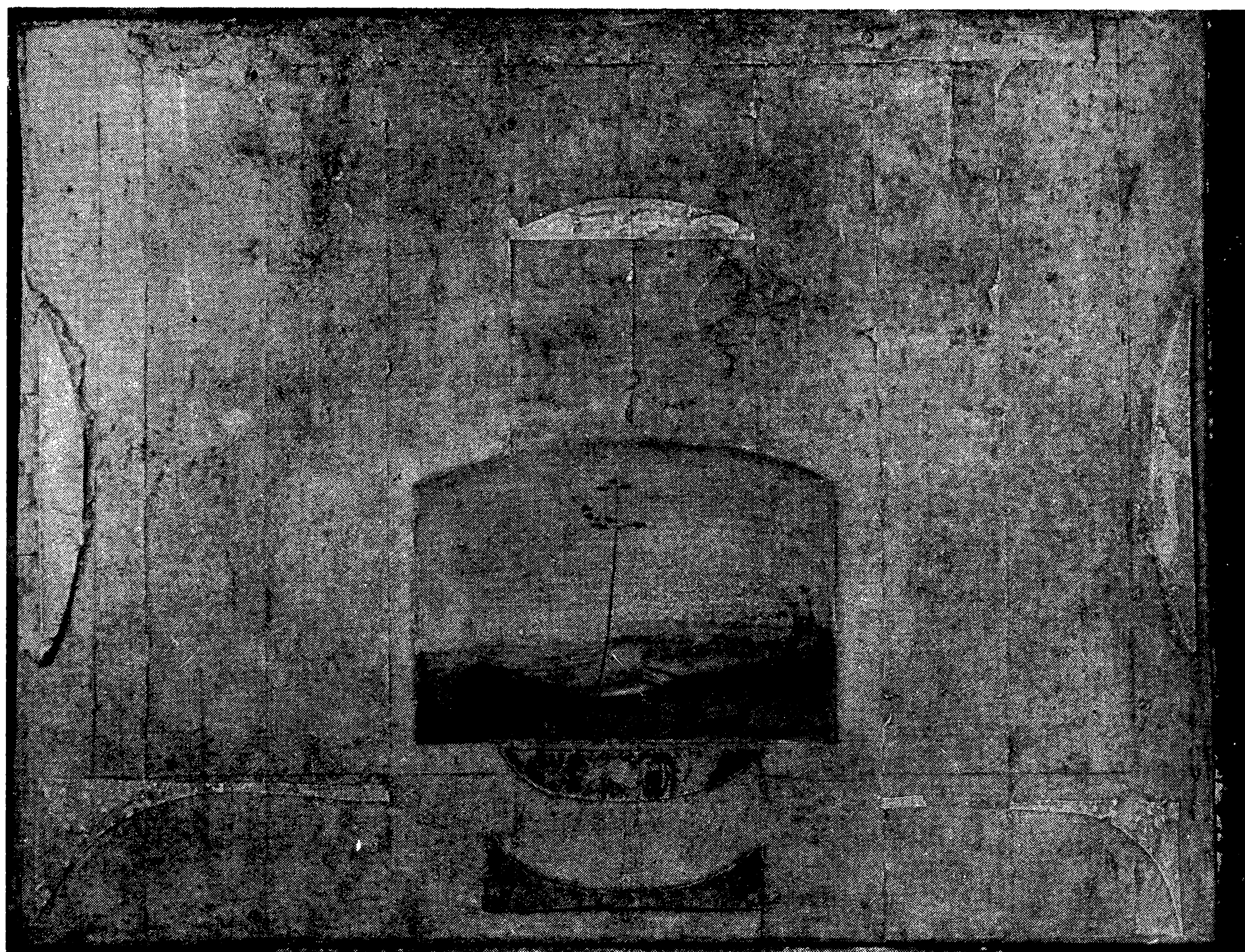
Takový postup lze ilustrovat starou anekdotou — jedním z těch příběhů, které, jestliže nejsou pravda, jsou dobře vymyšleny . . .

Za druhé světové války prý byl v anglickém generálním štábu jakýsi colonel, proslulý svou tupostí. Co vzal do ruky, to zkazil, a jeho nechápavost se stala v celé armádě Jeho Veličenstva příslovečnou. Ale když válka pokračovala a začalo jít opravdu do tuhého, došel i Angličanům humor: rozhodli se, že se nedá nic dělat, že přihlouplého colonela musí ze štábu vyhodit a poslat na podřízené místo na frontu. A tu prý osobně zasáhl Churchill: prohlásil, že colonel je ve štábu pro vedení války naprosto nepostradatelný. „Vždyť je to blbec!" namítali Churchillovi /patrně zdvořileji, ale přesně v tomto smyslu/. „Právě proto!" řekl na to Churchill. „Well, pánové! On totiž čte všechny moje projevy k lidu a rozkazy armádě, a pak je musí opakovat svými slovy. Když mu to nejde, já přepracuji text. A tak to spolu zkoušíme tak dlouho, dokud se mu to nepodaří. Když potom mluvím anebo vydám rozkaz, mám jistotu, že mi rozumí i poslední ucho od polní kuchyně . . ."

Metoda „indikátorového síta" má ovšem své nepřekročitelné meze. Buď je obsah informace složitý, a pak jej nelze e k v i v a l e n t n ě převést do obecně srozumitelného kódu. Anebo je kód obecně srozumitelný, ale pak není s t o n é s t smysluplnou informaci. Zpráva je pak vystavena onomu nebezpečí, že bude přijata s pochybností, zda nejde pouze o „náhodnou fluktuaci šumů" — anebo bude bez obsahu operativně efektivního, zůstane prázdnou a neúčinnou frází.

Mocenský kompromis spočívá v tom, že vládní soustava se tváří, /tedy l ž e/, jako by ovládala účinnější prostředky, než které má ve skutečnosti k dispozici. Chová se vlastně „absolutisticky" a svou autoritativnost maskuje jakýmisi konspiračními kulisami.

I v tomto případě, který vizionářsky předvídá Dostojevskij v Běsech, vyúsťuje kompromis opět spíše v úzkost nedůvěry než v krizi hodnot samých. N e e x i s t u j e totiž vůbec žádné zázemí revolucionářského kroužku, n e n í „o r g a n i s a c e V ě c i", která by vydávala pokyny svým buňkám, je to čirá lartpoulartistická „šigalevština" /— a Stavrogin, ten titánský samozvanec okresního formátu, to ví), hra na akci, činnost bez perspektiv a pozitivního programu. Vůdcové, přejímajíce v těchto podmínkách vedení věcí, m u s í p o s l é z e o d m í t n o u t o d p o v ě d n o s t za nevyhnutelný nezdar akce — buď ironizovat své cíle jako parciální vzhledem k „Velké Věci" a shovívavě odpouštět chyby prostých aktérů, anebo provokativně přiznat /což činí v románě, ale zřídkakdy ve skutečnosti/, že všechno jejich jednání „vychází a pramení z odmítání smyslu dějinné skutečnosti a došlo k programu ničení a anarchismu", jak formuluje Dostojevskij sám, ostatně autor, z něhož by v této souvislosti

Karel Machálek /Dopis, 75x98/ 1966

mohly být citovány celé kapitoly. Jenže právě žádná konstituovaná mocenská soustava se nikdy neodvážila a nikdy se toho neodváží ve větším měřítku prohlásit —že je nesubstanciální a její pokyny a cíle že jsou bezobsažné.

Většinou se pokusí — a to je třetí z možných kompromisů—substanciální, fundamentální hodnotu z e h r y v ů b e c v y l o u č i t, vysvětlit jev i událost jako „historickou dialektiku konkrétního" mimo pravdu i mimo svobodu v oblasti imaginárního modelu okamžikového a pomíjejícího, v „otevřenosti vůči bytí" — jako „historickou aktivitu, vytvářející o d p o v í d a j í c í /!/ formy lidského soužití, tj. sociálního prostoru". /K. Kosík/. „Odpovídající formy" se tu praví, aniž jsou určeny jakkoli podmínky „odpovědnosti", v dobré apriorní víře v relevantnost těch forem, ba dokonce v jakémsi „nadšení" /aby tu ještě jednou byl připomenut Dostojevskij/, jak je například projevuje André Breton, když vyznává o Picassovi: „V mých očích je proto tak veliký, že setrval bez ustání v postoji obranném vzhledem k věcem vnějšího světa, počítaje v to ty, které sám vytvořil: že tyto výtvory nepokládá nikdy za nic jiného než pouhé m o m e n t y s t y k u mezi sebou a světem . . . Vše se děje tak, jako by Picasso počítal s tímto ochuzením, s tímto oslabením, ba r o z p a d e m. Jako kdyby se chtěl předem poddat v zápase, jehož /negativní/ výsledek je nepochybný, ale jejž přesto bojuje — výtvory lidské ruky proti živlům, aby si ústupností získal, co je drahocenného, poněvadž krajně skutečného v samém procesu jejich z á n i k u."

Touha po drahocenném je však i zde pouze marným citem nicoty vyprázdněného subjektu, kterému chybí síla absurdistického heroismu quijotovského, a proto h l e d á t r i k, jak by unikl z této marnosti a mohl se naplnit — neboť o t o t u j d e! — substanciálním obsahem.

Bylo tedy i v tomto případě zjištěno, že jde o východisko klamné a neúčinné vzhledem k obranně proti odcizení, jako se ukázalo být neúčinným „indikátorové síto" i pokus o zavedení nových kódů na základě zrušení tradicionálních kontaktů, kódů teprve „aposteriorně osmyslovaných" frází. **/Dokončení příště/**

PAVEL KOMANEC

* * *

Toho dne v blízkém městečku
čtrnáctiletá Heléna
dala se obejmout a líbat
pode mnou klesla kolena

učitel Pluzenek má vinu
ach kdo jí vrátí pod víčka
dětské sny sladkou domovinu
jsou nepanenská jablíčka

co ale řezník Fábera
jde mává těžkou široěinou
ach slitujte se nad nevinnou
krev v šátečku toť oféra

Kaifáš hrozí směrem k chlívku
už vyvádějí malou dívku
už visí nohy nahoře
v kůlně se vznáší Kristus bledý
andílci pláčou v komoře

* * *

A tak ty naše přespříliš učelivé žákyně zanechávají nás náhle na okrajích cest, aniž nám daly okusit svých nejhlubších tajemství.

Ó krásné léto, ó anděli touhy, ó anděli zármutku, ó flétno smrti, ležím umíraje na překrásném úbočí.

Zabil jest Matoušek,
zabil Magdalenu
zabil ji sekerou
pěkně nabroušenou

Matoušku Matoušku
co ti udělala
nebeští kůrové
nevěrná mi byla

Svatý Michaeli
svatý Gabrieli
našel jsem svou milou
s jiným na posteli

Zpívala mu píseň
kterou já jsem složil
tichou něžnou píseň
toho jsem se dožil

Tichounkou písničku
slzy na krajíčku

/medvědáři/

Ach bože pročs mě požehnal tím medvědářem
co já si počnu s medvědem
na polích vrány padají už mrazem
kam se teď v zimě podějem

medvědář chrápe pod čabrakou
na hlavě čapku z bobří kůže
měli jsme stravu všelijakou
teď už jsme jenom kost a kůže

maminka by nás nepoznala
co jen se pro nás naplakala
myslí si že jsme úředníci
a zatím táhnem po silnici

od města k městu jen ne domů
pomalu míjí průvod stromů
a samovary na oknech
pokojně hledí na náš spěch

když uleháme v noclehárně
představujem si — ovšem marně
že máme šťastnou planetu
že už jsme doma z výletu

/lehký marš/

Napsala mu císařovna
jasná hvězda na severu
— milý hochu bude vojna
vem si šavli na řemenu

Měl jsem šavli na řemenu
upadla mi do Dunaje
Turek leží pod Prešpurkem
na bubínek tiše hraje

na píšťalku jasně píská
Turek ten to dobře umí
— honem hochu sedlej koně
na dvě půlky přetni mu ji

Přeťal jsem ji na dvě půlky
bude vojna bratři milí,
za košilí mám dvě hůlky
dvě hůlky mám za košilí

Bude vojna
tuhá jistě
budem s Turkem bojovat
nebude už
nebude už
pod Prešpurkem tiše hrát

/zajatci/

Když jsme zvedli kotvy
sumka vydlabaná
od Haliče z Litvy
putovala s náma

ozáblí a tencí
dál jsme táhli žebrem
protopop nás jednou
zmlátil koňským žebrem

co si nevymyslí
na zkázu křesťana
co slovo to rána
páteří z berana

Pane tak nás bili
pokoje nedali
kozáček nahajkou
ďáček balalajkou

ach ty domku rodný
jak jsi obrost hložím
zdalipak tam žijou
po zákonu božím

sestra na zápraží
smaží lívanečky
snad i pro mne smaží
— volá na ovečky

těžká hlava naše
teskná naše dumka
vovísek vyskákal
potom splaskla sumka

když jsme zvedli kotvy
sumka vydlabaná
od Haliče z Litvy
putovala s náma

Rudolf Němec /Monolog, email, 150x100/ 1966

PAVEL KOMANEC

/splasklá sumka/

Na okenní plech usedl zimomřivý pták loučení:
„Ve výroční den tvého odjezdu budou si posílat dary, budou se převlékat za ženy provozujíce malé hry, tvé dítě bude obcházet s velikým modrošedým nosem, a přijde-li řeč na tvé jméno, jako na jméno Hamana, zaklepe pomstychtivě drobným kladívkem — naučí je tomu — nebo roztočí řehtačku, která má řezavý zvuk."
Vrátil jsem se od výčepu právě včas, abych zahlédl, jak doktor Blaho stojí nad mým talířem, rozhlíží se s rostoucí nadějí a váhavě dává se do díla. Přestože jsem už neměl peníze, zdálo se mi hloupé zachránit svůj oběd za cenu jeho zklamání. Ostatně bylo už taky pozdě. Tlusté prsty omotané hadrem shrábly kološvárské zelí, kousky hovězíny, klížky i tlustého vepřového, všecko zmizelo dílem v promaštěném balíku, dílem v kapsách svrchníku, páchnoucího kozlečinou. Ještě plátky červené řepy, tyrolské knedlíčky, konec.
Dopíjel jsem pivo, které ztratilo původní smysl — neutralizovat příliš tučný oběd — a stalo se najednou něčím samoúčelným, hodným odsouzení. Pšonka zanechala své práce u sběrných nádob a mávajíc mastným papírem pomalu se ke mně dala na pochod, mizejíc mi občas v oblacích kouře nebo za širokými zády úporných jedlíků, aby se zase objevila o hodně blíže, nespouštějíc ze mne oči. Doktor Blaho pozoroval dojídající jako rybář svůj splávek, sedě na lavici v páře z kuchyně.
Ve vůni tolikerých jídel začal žaludek těžce nést následky mé nedobrovolné dobročinnosti. Podivné myšlenky honily se mi hlavou. „Vlak jede za chvíli, božínku, což kdybych si sám opatřil touto cestou malé občerstvení." Zároveň nedaleko upoutalo mé oči hovězí na hříbkách a kousek rulády; je tam ještě spousta omáčky, fazolový salát. Rozhlédl jsem se. Pšonka se objevila po mé pravé ruce, zmizela a znovu se vynořila, a míjejíc mne o vlásek, pustila mi k nohám papír. Potom se dala na ústup k východu, velice pomalu a obezřetně. Po příjezdu vlaku hrnuly se sem v protisměru celé zástupy lidí. Vzduch zdál se být čistý, ale bylo třeba jednat rychle. Přisunul jsem zkusmo talíř k sobě a opět jsem se porozhlédl, spíše už jako člověk, který s obědem nespěchá, protože ho trápí ještě cosi jiného.
Ale s prvním vytouženým soustem, které jsem nesl k ústům, zvedl se hulvátský pokřik, a svrchovaná ruka smýkla mnou do kouta. Byl to muž v uniformě, vracející se s půllitrem piva k přerušené radosti, a bral teď hlasitě všecky okolostojící za svědky své křivdy. „Zatracení ometáci! Je to sebranka!" Ozývalo se odevšad. „Takovej mladík!" V opoceném zrcadle uviděl jsem svůj obraz, který se mi rázem zprotivil. Nevěřil bych, že vypadám tak zdravě. Jaké mám červené tváře . . . V rozpacích shýbl jsem se pro papír, olepený z obou stran zbytky jídel, a četl jsem, dosti překvapen, toto:
Chad Gadya, Chad Gadya, jen jedinké kůzlátko kozy. Jen jedinké kůzlátko, jen jedinké kůzlátko, které otec můj koupil za dva zuzimy.
Pšonka se nazdržitelně blížila k východu, prodírajíc se zástupem příchozích. Kruh kolem mne se stále úžil, ozývalo se volání po patrole.
Kočka přišla a pozřela kůzlátko, pokračoval jsem ve své četbě, pes přišel a kousnul kočku, a hůl přišla a uhodila psa, a oheň přišel a spálil hůl, a voda přišla a ulila oheň, a vůl přišel a vypil vodu, a řezník přišel a zabil vola, a Anděl Smrti přišel a zabil řezníka.
Teď! Znenadání jsem sebou škubnul, poraziv živé oplocení, uháněl jsem na peron jako puštěný ze řetězu, a oslepen sluneční září, naskočil jsem do vlaku, který se právě rozjížděl. Vzápětí za mnou objevili se na nástupišti dva majoři a Pšonka, která tam právě dorazila. Zastavili se a civí jako bez rozumu. Vyklonil jsem se z okénka, zatímco vlak nabíral na rychlosti. Jeden z majorů povšiml si pak rekrutské kytky na mém kabátě /skláněla právě hlavičku na smočenou klopu/ a dělaje patrně z nouze ctnost, začal mi salutovat. Oba mí nepřátelé vzdali mi tedy čest podle všech pravidel svých zbraní. Stojí tam i Pšonka, šklebí se na mne od ucha k uchu a na prsou má medaili, kterou jí tam pověsilo sluníčko.
A Svatý, budiž požehnán, napadlo mne pokračování Pšončina poselství, když už se nad námi sklenula půlnoc tunelu, přišel a zahubil Anděla Smrti, jenž zabil řezníka, jenž porazil vola, jenž vypil vodu, jež ulila oheň, jenž spálil hůl, jež uhodila psa, jenž kousnul kočku, jež pozřela kůzlátko, jež otec můj koupil za dva zuzimy. Chad Gadya, Chad Gadya. Jen jedinké kůzlátko kozy. Rekrutská kytka tiše skláněla hlavičku na smočenou klopu.
„Ježíšmarjá!" Rozzářil zatím doktor Blaho obličej. „Ježíšmarjá, to je blaho." A bezmála s nedůvěrou, nábožně postaral se o zbytky majorova jídla.

* * *

„Tak už nám splaskla sumka. Ba jo, už nám vyskákal vovísek."
Protože jsem nic neříkal, pozoroval starý chvíli krajinu, která ubíhala za oknem. Tu a tam stál uprostřed pole jako sloup sedlák s bičem, a po kolena v měkkotě, koukal do nízkého nebe, chlapec v brigadýrce vezl své mladší sourozence podle trati v malém vozíku, nebo děvčátko s prasátkem v náručí vykukovalo z vikýře. Po stráni skutálelo se občas jablko, z hlídačských bud se kouřilo.
„To u nás byla za první války zvyklost taková" začal po chvíli a aby mne rozveselil, zamával ušima. „Rekruti opili se nejdřív v dolní hospodě, jako Na Radosti, a všecko všudy tam rozsekali. Potom teprve táhli na horní k Čapíkovi. Když se vyřádili, vzali se, zesláblí, za ruce, vystoupili na kopec za Jistevnicí a zpívali. Dole čekala je v slzách celá vesnice. Jejich hlasy byly tišší a tišší, skoro jakoby už tehdy zemřeli." Setmělo se, na okénko zlehka ťukaly jiskry. Stařec oblékl si popruhy brotsaku: „Ale necháme to koňovi, ten má větší hlavu." Osaměl jsem v kupé, zabaliv se po způsobu pštrosů do okenní záclonky.
Když jsem se probudil, šlo už všecko jako po másle. Kdosi rozpínal mi bůhvíproč kalhoty, mezi členy hlídky kolovaly moje průkazy, fotografie ženy kojící děcko, a rekrutská kytka. Obrázky, lejstra i kytička putovaly do tlustého sešitu nějakého medika jako do herbáře.
Zdálo se, že jsme na konečné. Lokomotiva šíbovala někam dozadu a pískala jako na poplach. Nádraží bylo pusté. Noví přátelé naložili mne za staničkou pod plachtu náklaďáku, když se byli předtím vymočili přímo na peron, a už jsme ujížděli přes výmoly polních cest, za větru, který nadouval střechu a odkrýval pohled do půlnočních úhorů. Po chvíli bylo mi mlčení, přerušované jen tu a tam zvukem párající se látky, který vojáci střídavě vydávali, nesnesitelné. „Tak už nám splaskla sumka," řekl jsem zdvořile, „ba jo, už nám vyskákal vovísek." Muži z eskorty dělili zrovna mezi sebou brom a hroznový cukr. Ustali ve své práci a jeden z nich posvítil mi zkusmo baterkou do tváře, po chvilce znovu, a upokojil se teprve po třetí, když spatřil na mém víčku slzu. Pak dostal jsem taky kousek cukru, který jsem chroupal s důstojným vzlykotem.
Konečně auto prudce zahnulo a zastavilo. V záři slepnoucích reflektorů, v malátném rozbřesku, který rostl jako únava, uviděl jsem řadu mládenců, postávajících jako sirotci v rohu nádvoří. Hleděli na špičky svých tuhých, viksem napuštěných bot, nebo na obdélník nebe, po němž se hnaly závratnou rychlostí nízké, olověné mraky. Oholené hlavy pyšnily se novými čepicemi, třebaže na těch vodnatelných zakrývaly sotva temeno, podobny židově jermolce, a na lebkách ostatních, drobných a zlomyslných jako hlavy hádků, spadaly hluboko přes uši, zaraženy teprve nosní chrupavkou. Byla to přehlídka.
Najednou jsem ucítil, jak mi čísi cvičené ruce zlehka roztahují ušní boltce, a chladivé zoubky mašinky zakously se do mých vlasů jako žací stroj do lánu praskající, zralé pšenice.
Myšlenky se mi rozběhly všemi směry. Co jen se pak se mnou dělo? Vím, že jsem opatrně močil do baňky, kterou nějaké ženy zahřívaly na lihovém plameni. Odkudsi se vynořili mladí medici, brunátní hněvem a plní roztržité zloby. Než jsem se nadál, odvlékli mne za plentu, kde hledajíce příznaky nějaké hrozné choroby, přinutili mne, abych obnažil a vystrčil hýždě. Snažil jsem se ovšem pátrat při tom v paměti po něčem vznešeném, přesná práce jejich hůlek a stetoskopů nepřipouštěla však únik.
Úkonů bylo ještě mnoho, nemohu si vše pamatovat, vím jen, že jsem zpočátku zuřil, jako ostatně všichni, pak jsem byl lhostejný, ztichl jsem za těmi paravany a na konec propadl jsem jakési sladké mdlobě, jsa ochotný už bezmála ke všemu.
Posléze nazí, udýchaní a zmatení stanuli jsme v chorém sluníčku, a čísi hluboký hlas k nám pravil: „Až vás uvidějí holky, budou chcát volej!" A už nás vedli dál, a zvláštní věc, hlavy se vztyčovaly. Přestali jsme vzdychat po ztraceném životě, mnozí dokonce už přišli na to, jak se s náhlou změnou vyrovnat. Po tvářích rozmazané slzy, dělali cestou furiantská gesta, tleskali slabě do dlaní a tenounce juchali.

* * *

Čas vesele ubíhal. Vojáci odcházeli zrána na střelnici, večer vraceli se zpět, a čistíce potom na dvoře boty, zpívali:

Máma doma vzpomíná
na dceru i na syna
jenom mámo klidně spi
my jsme tady veselí.

Pak rozžíhaly se jedna po druhé žárovky na drátech, napnutých křížem přes nádvoří, a od kuchyně, v sychravém podvečeru rušné a zářící jako kotelna Titaniku, ozývalo se volání k večeři. Jindy rozhoupal Kunáš ochraptělý zvonek na bráně, a traktor s val-

Jiří Načeradský /Kresba/

níkem přivezl od městečka náklad příbuzných. Za naším hrdinou přijela malá stařenka s pytlíkem, naplněným dobrotami. Hltavě pojídal, sedě na nízké zídce, zatímco babka hladila mu kolena: „Uděláme si trachtaci, dobře nám bude."
Nebo zase svobodníci Střevo a Blána přivedli na ubikace z nedalekého domova děvčata. Smeknou své červené čepičky, posedají po podlaze, a dostanou napřed od kuchařů silnou polévku. A když pak odcházejí husím pochodem do skučícího větru, vtiskne jim ještě dobrý záložák do dlaně teplý brambor nebo homolku.
„Já jsem ale přece jen rukovat musel," začíná kdosi znovu a znovu dopis, sám jako svíce uprostřed spících, „mám kasárníka a mohu hrát i na housle, když mě to baví. Jsem tu jako ve vězení a každou první neděli v měsíci navštěvuje mne nějaký Šebesta s děvčátkem, o kterém říkají, že je to moje dcerka. Ale sama víš, jaký je to nesmysl, naši dcerušku jsme přeci zabili a zakopali na školním dvorku, když nám bylo osm. Byla to poštolka."
Žárovka bliká, je slyšet jenom přecházení hlídky. Neznámý, čelo na skle, hledí do rozmoklých polí: „Necháme to koňovi, ten má větší hlavu."

* * *

Když se mi zdálo, že už všecko utichlo, vystrčil jsem částečně hlavu z vody. Veliké prostranství bylo prázdné, zdupané tisícem bot a rozježděné těžkými koly a pásy. Na tribuně, kde donedávna hovořil maršál, sešla se mládež z vesnice. Několik výrostků sedělo porůznu na prknech, malý chlapec dupal do taktu a silná žena, které vítr rval vlasy zpod šátku, stála u mikrofonu ve snaze napodobit manýru džezových zpěváků, luskala prsty, ohýbala nohy v kolenou, pokyvovala hlavou a chroptěla:

Dneska jsem zkrátka kauboj
slavnýho jména,
zejtra zase budu Véna.

Vtom prudký poryv větru zvedl jí sukni nad hlavu a odkryl tak vojenské kalhoty z chlupatého erárního sukna, pošité mosaznými knoflíky. Ostatní, drnkajíce na pomyslné kytary, prohýbali se v kříži dopředu i dozadu, podobni suchým stvolům, ze kterých vítr roznášel po kraji poslední mokré listy. Samozvaná zpěvačka, kterou už divadlo omrzelo, vypnula proud a odešla, ukazujíc tak nápis „Miss Majáles", který jí někdo připevnil na záda. Bylo slyšet jen pleskání napolo servaného plátna tribuny, jímž vichřice tloukla do tlustých trámů z nehoblovaného dřeva. V oblacích prachu, rozmazaných jako čmouhy po obzoru, vzdalovaly se poslední oddíly.

Zhluboka jsem si oddechl, vystrčil hlavu docela a odhodil svoje stéblo, které zatočilo se kolem své osy a unášeno proudem zmizelo v zátočině. Konečně opět na svobodě!
Za mnou ozvalo se tiché zakašlání. To je nadělení! Stál tam cikán a pouštěl s úsměvem třpytivou slámku po proudu, maje ukazovák druhé ruky na ústech.
„Pán je chytrý," hovořil pošeptmo, „pán ví, co dělá. Cikán viděl pána, ale nikdo jiný ho neviděl. Cikán udělal friško všecko co pán, a tak se s pánem zachránil. Ó jé, ale ani pán se u cikána neztratí," sliboval dále, když už jsme na břehu, skryti ve vrbičkách, ždímali svoje mundury. „Cikán se pánovi zavděčí, budeme se mít jako uhlobaroni. Sušárnu najdeme si ve stráni, pěkně pod lesem, a celý boží den budem se v seně válet. Jenom na rukou budeme muset nosit rukavice, to aby z města neviděli, jak se nám na nich v slunci třpytí prsteny. To by nás mohlo totiž prozradit. A potom zdřímneme, a probudí nás teprve zvuky všeobecného veselí: ženské z celého kraje věnčí nám pohlaví kytkou z chudobky, babího hněvu, chladivé vodní řeřichy. Teď bude radosti! Ale jak začneme být někde moc známí, tradá, sbohem Máry, už nás tam nikdo neuvidí, jako bychom tam ani nikdy nebyli. Jako je to v té písničce:

Srdce své dal kamarádům
lásku děvčatům
a sám došel na kraj světa
na poušť Kara Kum."

Takhle blouznil cikán, zatímco jsme už rázovali setmělým úvozem a vítr hnal nám do tváří kouře podzimu.
„Toho se musím co nejdříve zbavit, to je jednou jisté," pohlédl jsem po očku na cikána. Šel o krok za mnou, zahloubaný do sebe, chvílemi se usmál nebo tiše promlouval do límce kabátu. „Vždyť jsem se mohl rovnou spřáhnout s Kočicem, který má na hlavě vytetovaný radiový kruh, za války obchodoval chlupatým špekem a v civilu převádí přes hranici. Cikána opiju a vezmu nohy na ramena, to bude nejlepší."
A jako na důkaz, že jsem nepojal špatný plán, vyšli jsme z lesa a hned první stavení bylo pohostinství.
Podíval jsem se raději napřed oknem. Hostinský byl sám, seděl za pultem a oči se mu leskly tichou radostí. Natočil pivo, upil a rychle doplnil, aby neztratilo pěnu, nad sebou nápis, podle kterého nebylo snadné se tady na samotě řídit: „Pijte, hoši, pivovar potřebuje sudy."
Touto větou uvítal taky nás, když jsme se pohodlně uvelebili poblíž do ruda rozžhavených kamen.
„Už už ho držíme za cop," snažil jsem se předejít nedůvěru, která klíčila v jeho pohledech, „ale zčista jasna vběhne chlap do stínu a zmizí jako obláček. Stíháme totiž, pane Kovárna, dezentýra. A najednou slyšíme, jak se tiše směje, cítíme v zádech, že na nás odněkud míří. Tumáš, co teď. Tak utíkáme zase zpátky. Kočic se jmenoval", dodal jsem pro věrohodnost. „Ten je teď na tom hůř, nám je tu aspoň teplo u kamen."
Lest se podařila. Hostinský Kovárna byl z toho jelen, pokyvoval jen velikou hlavou a znovu a opět naléval, prost všeho podezření. Horší však bylo, že nikoliv Vildovo, ale moje vědomí působením mocných korálek a rudých kamen tálo a mizelo jako srdce sněhuláka. Ještě si vzpomínám, že nám starý mládenec ukazoval nějakou báseň proti kouření, kterou sám sestavil a napsal švabachem na zrcadlo:

Z frajeřiny se kouřit naučíš
potom celý život cigaretě otročíš
chceš-li od nás poradit si dát
budeš na nás dlouho v dobrém vzpomínat.

Pak už se mi všecko rozplývá v blažené mlze. „Cikána už se nezbavím," pohlédl jsem v polospánku na Vildu, který se o něco tahal s hospodským, „dojdeme jistě až na Kara Kum."
Jak dlouho jsem klímal, nevím, ale když jsem se probral, bylo už k ránu. Kamna dávno vyhasla, zinkový pult se třpytil v šerém úsvitu a ve stavení bylo jako po vymření. Jenom slepice v kurníku za hospodou zuřivě kdákaly.
Když jsem se kradl ven, povšiml jsem si, že jsou dveře od sklepa dokořán. Nahlídnu tam, a co vidím? Hospodský už má dohráno. Leží tam jak široký tak dlouhý, z pípy mu kape na kokos, v břiše mu vězí Vildův zavírák.
Teď už jsem tedy na nic nečekal a utíkám, nůž strachu v zádech, ven z chalupy, po stráni, lesem, jako divoký kanec, a zastavil jsem se polomrtvý daleko za třetí vesnicí. Rozhlížel jsem se po pařezu, vhodném pro mou únavu, hledám, byl tam jeden, ale běda, už byl obsazený.

Seděl na něm cikán ve svatebních šatech nebožtíka, radostně mě zdravil a jedl jablko. A vedle v trávě povaluje se opilý Kočic, pod hlavou revolver, patrontašku, a zubí se do vycházejícího slunce plnou tváří. A tak jsme tři.

* * *

Uprostřed světa se poznenáhlu tyčí hora Sinai /z navezené škváry, popele, prasklých obručí, řidítek od velocipédů, zkažené Pelikánovy hořcice, slamníků, lahví od oleje, peří, zelených psích pracek, atp./ a na ní nepravý Kristus z vlnitého plechu a lepenky, v postoji podomního obchodníka tlakoměry, zatracuje sedm největších hříšníků všech dob: Jidáše Iškariotského, Luthera, Košuta, Kerenského, Tomáše Baťu, Železného Gustava a loupežného vraha Bětku. Po jeho pravici stoupá vzhůru sedm vyvolených. Přilétá slepý Povsinoha na jeřábu nesmrtelnosti a křičí jako raněný kůň.
Probudil jsem se z neklidného spánku zbrocený potem uprchlíka. Na stěně odlesky plamenů kreslily obraz hořícího pralesa. Veselé praskání naplňovalo světnici tajemným životem. Červotoč hlodál ve staré skříni, podlahy praskaly a v komíně stojíkal vítr.
„Běda pocestným, tvořícím marně z prokřehlých dlaní zábranu proti větru pro svou dýmku, kterou ne a ne zapálit. Běda psovodům, vlečeným na provaze velikými psy, kteří už mají stopu a slintají do brázdy. Běda pytlákům, ponořeným od božího rána do vody, již teď čeří severák, a dýchajícím stébly. A třikrát běda nám, kteří ležíme jako marodi v postelích, páchnoucích cizím zmoudřením, v něčím domě, který se rozšiřuje v puklinách a který může být sklaplou pastí.
Spi, Vildo Fekete, spi s otevřenou chlebárnou, s jedním okem dokořán, s pavoučím slin, visícím přes pelest, a ať se ti nic nezdá. Půlnoc má i surový Kočic, chrápe napříč přes postel s rukama rozhozenýma, s rukama, odhalujíma bohatou tetováž. Kamarád z vojny bude za vás bdít, podepřen o loket, poslouchat zmrazky, křupající krokem neštěstí, které obchází stavení a hýká."
Tak jsem snil, abych pozapomněl na hlad, který mi už drahnou chvíli palčivě svíral útroby.
„Kdybychom byli odpoledne zůstali při mázním džbánu kvasnic, zajedených modrým sádlem a slaninou! To jsme však podlehli hltavosti cikána, který vyloupal úly, a sežrali jsme souš i s mladými včeličkami, všecko! Včeličky začaly nás pak v břiše šímrat a my svůj hubený oběd zase zvrátili, opřeni o plot zahrádky, hledíce bezmocně, jak ti dva — hospodář se svou mámou, mizí za kopcem. Za hřebenem, /viděli jsme už jenom temena jejich hlav/ zastavili se ještě, a hospodář, široce se rozmáchnuv, hodil mezi nás pukavec svého prokletí, zatímco jeho matka zlostí plakala. Ošklivá vzpomínka!" ,
— Najednou neležím už v posteli, šplhám kvapně do kurníku, drkotaje zuby, chlácholím neochotné, rozespalé ptáky, a piju vejce. Je jich mnoho, snad celá kopa, ale cítím, jak se mi opět navracejí síly.
Zpátky už nemohu. Usedlost obklíčily světlušky, jsou to vozové lucerny domobrany, putují sem jistě z celého kraje a ozývá se tiché pískání nespočetných píšťalek. Z hlásné trouby někoho, kdo se skryl, rozléhá se údolím: „Vzdejte se! Ruce vzhůru! Máte to marný! Všecko marný!"
A potom odnesli ty dva, prostřílené jako řešeta, rozkuchané domácím nářadím rozzuřených sedláků. Tohle že je Kočic? A to že má být cikán Vilda? říkal jsem si, když vlekli ty krvavé panáky podle kurníku. Ale byli to oni. Z nosů jim s bzukotem vylézaly mladé včeličky, a odváty větrem, zapadly do loňské trávy, nebo se vznesly šikmo k temné obloze.

* * *

Po osmi nedělích v kurníku podařilo se našemu hrdinovi teprve utéci. Vyhlížel jako skutečný patron slepic, jsa od paty k hlavě zamazán jejich trusem a ověšen peřím. Domácí ptáci uvykli mu docela, snášejíce teplá vejce přímo do jeho zkřehlých, nastavených dlaní. Jedna ze slípek, bělostná jako odpuštění, sledovala ho ještě notný kus cesty, rovna psíku. Musel ji zahnat kamenem.

* * *

Za nějaký čas šel jsem tichou periferní ulicí nějaké metropole, jsa zcela zaměstnán myšlenkami na návrat. Nevěnoval jsem pozornost lehkým krokům, které za mnou od nějaké chvíle ťapkaly. Minulost byla tak daleko! — „Stůj nebo střelím!" ozval se vtom za mnou huhňavý hlas. Tak to má být konec mého dobrodružství? pomyslel jsem si ještě, nic horšího už se tedy stát nemůže, zbývá nám jenom veselý trest a úleva? Což nejsem jako proutkař, který, hledaje živou vodu, utonul málem ve studni?

Karel Machálek /Dopis/ 1966

Ale ouha! Prsty, které mě dloubaly do žeber, povolily, když jsem byl jejich tlakem odveden do skrýše za živým plotem. Ohlédl jsem se na malého mužíka, který trochu hrozivě, trochu v rozpacích šklebil se na mne tlustými pysky. Jeho jediným oděvem byl nemocniční plášť z pruhované látky a dřevěné pantofle. V závětří sedělo tu asi tucet lidí, oděných jako on, cvakajících zuby v třeskutém mrazu. Někteří měli pod pláštěm pyžama, jiným nebyl dopřán ani tento přepych a jejich fialové tváře, šupinaté mrazem, naběhlé uši a promodralé prsty naplňovaly mne soucitným odporem.
Nedaleko ležel králík s uříznutou hlavičkou, karty rozházené po stráni a foukací harmonika, na níž snad krátili si chvíle písní. Patrně uprchlí chovanci nějakého ústavu, napadlo mě, když tu mne jeden z nich zatahal za rukáv: „Kabát — bráško, kalhoty, je nám zima," řekl ten, který byl výmluvnější ostatních. „Utíkáme do Ameriky." V mžiku jsem byl svlečený do naha, a schoulen do sebe na sedátku, které opustili, oslepen mrazem, znamenaje, že mi otékají kotníky a praská kůže na zádech, viděl jsem ještě, jak se rozutekli, každý s částí mé garderoby, ten ve vestě, onen v klobouku, jiný ve spodních kalhotách, každý na jinou stranu a ztrácejí v běhu pantofle.

/Léon Bloy napsal: „V š i c h n i p s i ž e r o u a j s o u ž i v i."/

INNOKENTIJ ANNĚNSKIJ

/zimní sen/

Že já jsem ten, který umřel?
Tu to stojí, v černém rámu,
pochybovat ani nelze,
je tu psáno, že jsem v Pánu.

Co to slyším. Kroky kradmé,
jako kdybych ještě stonal . . .
Ach ne. Na stůl zvedají mne,
už jsem dozajista skonal.

Den a noc jak Dávidové
budou kněží, v samém kmentu,
prozpěvovat svoje ouvé,
v harasu a pozamentu.

Ejhle, ve tváři jsem černý,
očazený jejich svící,
slovo nade mnou má němý
diakon s kadidelnicí.

Jestli ještě něco zbylo
z toho čím já býval jsem,
je to jenom k pláči tělo,
přikryjte ho rubášem.

A jděte mne potmě pohřbít
až na pole zasněžená . . .
. . . .
Ať se chodí jinam modlit
přátelé a jejich žena.

/sestře/

Večer. Vcházím do pokoje
s nudnou knihou německou.
Naše chůva podřimuje
nad košíkem s punčochou.

Jako kdybych zas v rukách měl
ten román přinesený z trhu . . .
I na název bych si vzpomněl,
nedívat se skrze mlhu.

Ale to ještě Alenkou
jste byla zamyšlenou,
v šatech s velikou pláštěnkou
a s šátkem na ramenou,

když do křesla uschovav se
nenechal jsem na chvíli
sejít s očí vaše ruce,
které se mi líbily.

A, neposlouchav co se mluví,
mlčel, protože jsem chtěl
jen číhat, až se mezi slovy
ozve vaše zvláštní er . . .

Knot v chůvině svícnu plove,
pomalu se naklání . . .
Milé, tiše zármutkové
v srdci světla kmitání.

/balada/

Zavazadla přivazují,
budí mne do bílé tmy,
před spřežením se mihají
s očadlými lampami.

V našem domě zabedněném
spatřím za okenicí,
„nu, tak tedy buďte sbohem",
cáry viset jakési.

Už se posazuji vzadu,
žlutý pejsek štěká
a celou tu maškarádu
rozhoupává herka.

Držíme v rukách klobouky,
jak jsme je k loučení sňali
a zase si je nasadit
jsme ještě netroufali.

A já bych tě, s levkojemi
i fenolem, proklel, Ty . . .
Tebou bych byl a nechce se mi
„Tak zachtěj," pošeptáš mi.

Vám jsou ty řádky, vojáci,
kdesi v dáli troubící.
Vaše, ač ne do čtyřverší,
trumpety jsou žalostnější.

/přeložil Ivan Wernisch/

ALEXANDER BLOK

/kazatel/

Blahoslavíc jas i tmání,
nevzpomnělas, že tvé dny
jako tenhle se naklání,
pohleď, v chaos bezměrný.

Od vrcholů sněhových
jaké vůně přivívány
do údolí při stepi
pro tvé naplněné džbány.

Vyjdeš k domu, který tam
je v půli hory vídat
a na tvé sponě drahokam
polední hvězdou bývá.

Kaparové květy chřadnou,
odmlkává cikáda,
po cestě jde děs najednou,
na výšinu mrak padá.

Vystrašené stráže běží,
žernovy se zastavily,
už tě ruce větru drží,
se svahu se stromy hnuly.

A ze vší té hrůzy jdou
v houf lidé i zvířata,
marně, chabou závorou
jsou podpírána vrata.

. . . .

I přicházívá po setmění
anděl z Koránu a buší
za ohně a za vichření
na umřelou moji duši.

Rozum v temné bezmocnosti . . .
Letí, letí duše má . . .
Křídel šum se vůkol spustil,
sní se mi píseň podivná.

/na půdě/

Mé oči se mhouří,
bolívá je sníh,
vídám, jak se kouří
z krčem vzdálených.

Nad tou světlou půdou
už nic na zemi,
ale dneska budou
dveře zavřeny.

Proč se stala ničí
ta, již dali mi,
která na mne mlčí
ústy mrtvými.

Nedívá se na mne,
jen tiše se mnou
poslouchá, jak táhne
vítr skulinou.

Vánice, tys moje
přítelkyně přece,
přines dary svoje
mladé ženě k ruce.

A šaty jí obleč
bílé, jak jsi ty,
její lože povleč
sněžnými květy.

Mně jsi dala hoře
k mrakům sychravým,
ji podaruj zoří
s deštěm drobounkým.

Do perel oděj ji,
bílou nech ji být,
abych žádostil ji
v tomhle koutě mít.

I mé oči se mhouří,
sladčej vzdouvej sníh,
ať ji neprobouzí
ze zim hrobových.

Nezaskřípěj, dřevo,
aby nevstala
a svého milého
nepolekala.

OSIP MANDELŠTAM

/výpad/

Od poezie se žádá klasicismus, od poezie se žádá konstruktivismus, od poezie se žádá zjitřená představivost, strojový rytmus, městský kolektivismus, venkovský folklór . . . Ubohé poezii nezbývá než bez přestání uskakovat před nesčíslnými revolverovými ústími nesmlouvavých požadavků. Co všechno poezie musí? Tak abyste věděli, nemusí nic, ale vůbec nic, není nikomu nic dlužna a všichni její věřitelé jsou falešní věřitelé. Není nic lehčího než rozkazovat, jak by umění mělo, jak **musí** vypadat. Především je to nelogické a k ničemu to nezavazuje; za druhé je to nesmírně vděčné téma pro plané filosofování; a zatřetí tak člověk může i pozapomenout na jednu nepříjemnou okolnost, s níž se zdaleka ne každý umí vyrovnat — že totiž poezii musíme být především vděčni, že vůbec je, docela obyčejně vděčni za to, že v naší době existuje.

Jaký fantastický nevděk vůči Majakovskému, Chlebnikovovi, Asejevovi, Vjačeslavu Ivanovovi, Sologubovi, Achmatové, Pasternakovi, Gumiljovovi, talentům tak svébytným a tak nepodobným jeden druhému! To jsou přece všechno ruští básníci ne pro včerejšek, ne pro dnešek, ale jednou provždy! Jsou nám dáni shůry! Lid si své básníky nevybírá, stejně jako si nemůžeme vybrat rodiče. A takový lid, který si neumí svých básníků vážit, zasluhuje . . . Ale ne, nic nezasluhuje — vždyť on ani neví, že jsou, má jiné starosti, a přiznejme si upřímně, cožpak je vůbec nějaký rozdíl mezi blaženou nevědomostí lidu a polovičatým vzděláním kuloárových ignorantů v dobře padnoucích šatech? Hotentoti prověřovali své starce takto: starci se museli vyškrábat na strom a oni pak tím stromem zatřásli — kdo byl moc starý, neudržel se a spadl, toho zabili. Snobové to po Hotentotech převzali, neboť jejich obvyklý přístup k poezii připomíná přesně to, co jsem tu právě popsal. Podle mého názoru je na to jediná možná odpověď — pohrdání. Pánové si zkrátka musí vybrat — buď poezii, nebo hotentotskou zábavu.

Snobismus bují především tam, kde se rychle střídají básnické generace, zatímco generace čtenářů zůstává stále táž. Čtenář se pak začne cítit jako divák v hledišti. Před jeho očima defilují různé básnické směry a on si jenom mne čelo, dělá grimasy a nemůže si vybrat. Až se v něm nakonec uhnízdí zcela neopodstatněné vědomí převahy, neboť on trvá a poezie se mění, s ním nic nehne, kdežto s poezií ano. Na hlavu ruského současného čtenáře se sesypalo přímo krupobití poetických škol od symbolistů až po dnešek.

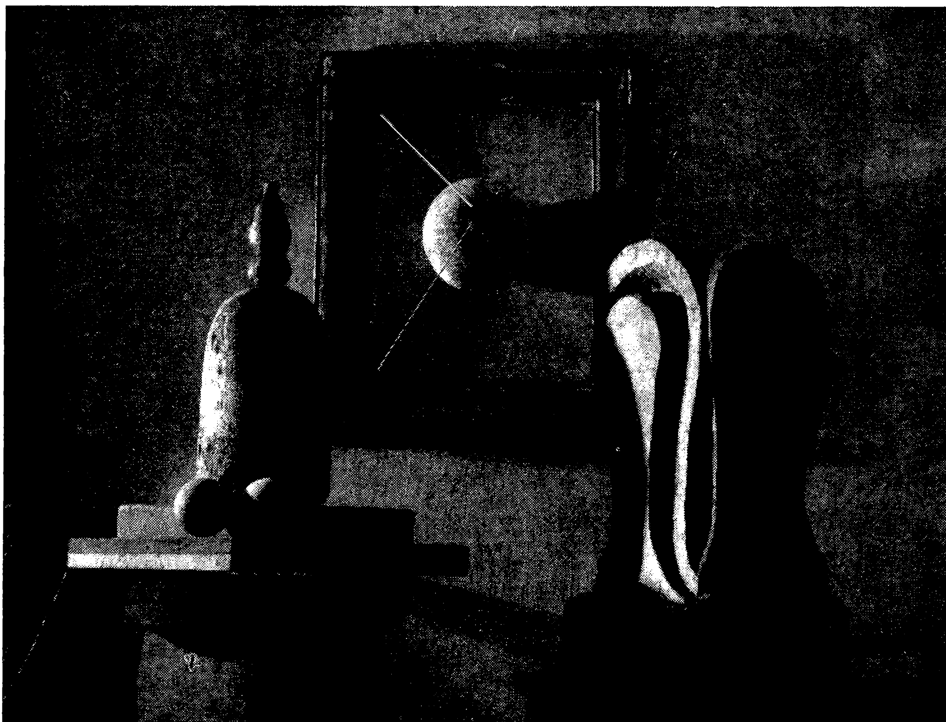
Čtenářská generace devadesátých let byla naprosto nepřipravená a v poezii se vůbec nevyznala. Proto museli symbolisté tak dlouho čekat na čtenáře, až byli svou vlastní praxí, rozumem, vzděláním a zralostí mnohem starší než zelená mládež, k níž se obraceli. V následujících deseti letech byl úpadek veřejného vkusu díky imbecilní módě generačních almanachů ještě katastrofálnější.

Když pak z plodného lůna symbolismu vzešly ojedinělé básnické zjevy, když se generace rozpadla a bylo nastoleno království osobnosti, básnické individuality, začal čtenář ve světě rozbujelé různorodosti, kde se už dávno neschovávalo všecko pod čepici generace a kde každá básnická osobnost už stála na svých nohou a s hlavou obnaženou, tápat. Po epoše generační, která se postarala poezii o novou krev a dala jí prostor, po velké tlačenici, v jejímž středu rozhoupával všecky zvony poezie Vjačeslav Ivanov, nadešel čas individualit, čas osobností. Přesto však zůstali kolébkou současné ruské poezie symbolisti. Čtenář má asi krátkou paměť, neboť o tom nechce nic vědět. Říká si: „Ať žijí žaludy, co s dubem, když máme žaludy!"

Jednou se někomu podařilo vyfotografovat oko živé ryby. Na snímku se objevil železniční most a některé detaily okolní krajiny, ale optický zákon rybího zraku to vše ukázal v naprosto zdeformované podobě. Kdyby se podařilo vyfotografovat poetický zrak akademika N.N. nebo průměrného ruského inteligenta a zachytit, jak on vidí třeba i toho svého Puškina, byl by to obrázek neméně překvapivý a v ničem by si s optickým světem ryby nezadal.

Že se básnické dílo, vnímáno čtenářem, proměňuje ve fantasmagorickou zkomoleninu, je všeobecně známý sociální jev a rvát se s ním je těžké a marné, neboť elektrifikovat celé Rusko je určitě snazší než naučit všechny gramotné čtenáře číst Puškina tak, jak byl napsán, a ne tak, jak si to žádají jejich duchovní potřeby a jak jim to dovoluje jejich inteligence.

Na rozdíl od hudebního rukopisu, od notového písma, je básnické písmo zoufale nedokonalé, chybí tam velká spousta znamínek, pokynů, rejstříků a vysvětlivek, jež jediné by snad byly schopny udělat z básně pro každého srozumitelný a logický text. A přitom jsou tyto chybějící znaky stejně přesné a závazné jako notová znamínka nebo

Karel Machálek /Z ateliéru/

taneční hieroglyfy a básnicky gramotný čtenář si je tam doplňuje sám, neboť je umí najít v textu.
Básnická gramotnost je ovšem něco docela jiného než gramotnost běžná a má pramálo společného dokonce i s tak zvanou sčetlostí. Procento běžné i literární ruské negramotnosti je hodně veliké, ale básnická negramotnost v Rusku, ta je přímo obludná, a co je nejhorší, málokdo si to uvědomuje a každý, kdo umí číst, si myslí, že rozumí poezii. Týká se to především nedovzdělaných inteligentských mas, prolezlých snobismem, proslulých nedostatkem jakéhokoliv citu pro jazyk, vytržených z jazykového prostředí, v poměru k jazyku amorfních, dráždících své dávno otupělé jazykové nervy lehkými a lacinými budiči, problematickými lyrismy a neologismy, obvykle cizorodými a ruské řeči škodlivými.
A současná ruská poezie prý **musí** potřeby této jazykově deklasované vrstvy uspokojovat!
Slovo, jež povstalo z nejhlubších hlubin jazykového povědomí, má snad sloužit hluchoněmým a koktavým — kreténům a degenerantům slova?
Obrovskou zásluhou symbolismu je, že měl správný vztah k ruské čtenářské veřejnosti, že ji učil, že se k ní choval autoritativně, že ji držel v patriarchální podřízenosti a vychovával s neúprosností zákonodárce.
Někdo už přece musí čtenáři vysvětlit, kde je jeho místo, a vykázat ho tam i s pány kritiky, které si pro sebe vykrmuje, neboť kritika, jakožto svévolný výklad poezie, nemá právo na existenci a musí ustoupit vědeckému bádání, vědě o poezii.
Útěchou by snad mohlo ruské poezii v její současné situaci být, že masy národa o ní nevědí zhola nic, že jejich neznalost je hluboká a neposkvrněná. Ruská individualistická poezie se vrstev, které si dosud uchovaly zdravý filologický cit a kde vzkvétá, sílí a rozvíjí se morfologie jazyka, prostě nedotkla ani v nejmenším. Nenašla ještě své čtenáře a najde je možná, teprve až plejáda básnických hvězd, jež vyslala své paprsky k tomuto dalekému a dosud nedostižnému cíli, dávno pohasne.

1924

OSIP MANDELŠTAM

/stařenin pták/

Půjdete Italskou až na konec, až za poslední bazar, za zpustlou galerii tržnice, minete i bývalý obchod s koberci a teprve za francouzským domkem se žaluziemi, obrostlým břečťanem, kde umřela hlady v polstrovaném hostinském pokoji theosofka Anna Michajlovna, teprve tam začne cesta šplhat ke karanténní kolonii.

V lednu uhodily neslýchaně kruté mrazy. Po zamrzlém Perekopu se přepravovalo těžké dělostřelectvo. V kafírně vedle Astorie si zřídili angličtí „bobbyové" ohřívárnu. Vojáci seděli v kroužku kolem železného koše s řeřavým uhlím, zpívali skotské písně a překáželi delikátním majitelům pánům, kteří v té tlačenici dobře nemohli smažit míchaná vajíčka a vařit kávu. Teplé a krotké beránčí městečko se proměnilo v peklo. Dokonce ani veselý Karaim s černým plnovousem, místní blázen, jehož si tu každý vážil jako jediné městské rarity, už neběhal se suitou kluků po ulicích. Karanténní kolonie. Labyrint nízkých hliněných domků s miniaturními okny a uzounkých klikatých uliček s hliněnými zdmi do výše lidské postavy. Každou chvíli tu člověk zakopl o zledovatělý provaz nebo o tvrdý dřínový trs. Žalostné hliněné Hérakleum, právě vykopané ze země a hlídané zlými psy. Městečko, po němž ve dne člověk chodil jako po mrtvém půdorysu Říma, ale v noci, v nepronikutelné tmě, by snad bez váhání zabušil na dveře kterékoliv cizí hospodyně, jenom aby ho ukryla před vzteklými psy a usadila k samovaru.

Karanténní kolonie žila starostmi o vodu. Svou jedinou pumpu, obrostlou ledem, střehla jak oko v hlavě. Ani na chvíli neumlkal křiklavý ženský sněm ve strmé stráni, kde stružky těžce vydobyté vody nestačily zamrzat a kde ženské pečetily svoje studené břemeno plováky z třísek, aby z věder, naplněných až po okraj, při zpáteční cestě do svahu nerozcmrndávaly.

Jiří Načeradský /Kresba/

Jiří Načeradský /Kresba/

Má karanténní idyla trvala několik dní. Pronajal jsem si pokoj v hliněné chatrči jedné stařenky. Stál tolik, co slepičí vejce. Stařenka žila v předsmrtné sváteční čistotě, neboť v karanténní kolonii tak žili všichni. Svůj ošklivý baráček pečlivě uklidila, přímo vyšňořila. V síňce viselo malinkaté umyvadlo, ale tak mělké, že se za žádnou cenu nedalo vydojit až do poslední kapky. Vonělo to tu po chlebu, po plameni dětské petrolejky s matovým stínítkem a po čistém stařeckém dechu. Hodiny mocně tikaly. Venku mocně padaly slané krystaly zimních hvězd. A já jsem byl rád, že je pokoj zadýchaný a že za zdí se z brambor, cibule a hrstky rýže kutí oběd. Stařenka si svého nájemníka chovala jako ptáka, myslela, že se mu také musí vyměňovat voda, čistit klec a sypat zrní. V té době bylo ostatně lépe být ptákem než člověkem a já jsem měl tisíc chutí opravdu se proměnit v stařenina ptáka.
Při ústupu z Kurska nahnalo Děnikinovo velení místní železničáře i s rodinami do těplušek, a než se stačili vzpamatovat, ujížděli k Černému moři. Tam byli kurští nádražáci ze svých teplých kurníků vyházeni, usadili se v karanténní kolonii, zabydleli se tam, cihlovým práškem vycídili kastróly, ale zděšený údiv je neopouštěl. Když mi stařenka ten „odsun z Kurska " líčila, chvěla se pověrečnou hrůzou, přitom však o cestě zpátky nechtěla ani slyšet, neboť se už všichni smířili s myšlenkou, že sem byli odvezeni na smrt.
Jedné ledové krymské noci jsem vyšel ven, chvíli jsem se zaposlouchával do klapotu vlastních kroků po černé nezasněžené cestě, zmrzlé jak u nás na severu výmoly v říjnu, očima jsem nahmatal v temnotách pohřebiště hustě osídlených městských návrší s pozhasínanými světly, ochutnal té šlichty z dušeného života, zahuštěné štěkáním psů a osolené hvězdami, a pochopil jsem náhle, co to muselo být za hrůzu, když byla na svět seslána morová rána třicetileté války se všemi jejími epidemiemi, pozhasínanými světly, štěkotem psů a strašlivým tichem v domovech drobných lidí.

1925

/**Přeložila Ludmila Dušková**/

IVAN WERNISCH

/Z knihy předmluv P. F. Titina/

Padá sníh. PADÁ SNÍH A ČERNO JE NA RUSI. Je zima, kolotuška vrtí a po břehu jamščik ujíždí se zvěstmi. Však slyšte.

Jak v Alilleji, slyšte. O tom povím, co se mně napletlo ve snách, ani nedutej. Jest, stojí v knize chválozpěvů, jest oheň, který hoří ve kře uvázlé na písčině. Tak Alileja jest jako kra na písčině.

Jdu po břehu a vidím, u vody jacísi lidé s fakulemi, jdu blíž a uvidím, jak zapalují loď. Ptám se jich. „Tamo," ukazují, „ta loď." „A co ta loď," ptám se. „Je morná", ukazují. „Vítr však jde k nám," říkají a já také vidím, vítr jde k nám.

Umlká moutvice a ozývá se Bible. Připlouvá morná loď! Morná to loď! Bude smrt! Boří se chrám. Stmívá se, slyšte. Ani nedutej, bude smrt. Letí káně galilejské, od škerů černých jamščik, a jeho zvěst, tfu!, jeho zvěst je morná. Už vyjíždí na písek a rozpadají se jeho kolesa. Morná loď! Rozpadá se přídenek a na břehu, ACH!, ANI NEDUTEJ!, a stůčky nankinu leží na břehu, safián, fernambuk a skřipky, za nimiž třepený šmydlák připlouvá. Ó! Tlucte do skřipek! Oděj sobě dušehřejku a pojď, ani nedutej. Pojď, také přivoň.

Jak v Alilleji. Jak se tobě v Alilleji líbí. Ó velmi. Mně se velmi v Alilleji líbí. Jest jako kra na písčině a, jak stojí v knize chválozpěvů, vyplavený oheň.

Bílé noci.

Uvažuj o svých nehtech, jež rostou, a o šupinkách pleti, jež opadávají.
/MARCEL SCHWOB: KNIHA O MONELLE/

A když pak v tom hrubě počne pršeti a příval se leje a vítr se rozmůže, to obé mořem pohne a jako zgruntu je vyzdvihne a vzedme, tak že vlny k víře nepodobně velmi veliké se dělají. Neb jednak voda se rozestupuje a dolů ke dnu snižuje a velmi hluboké rokle neb oudolí ve vodě dělá, jednak se vlny zas v hromadu srážejí a co nějaké hory neb vrchy se nahoru k nebi vyzdvihují a jedna vlna se s druhou potýkajíc, vzhůru vysoko stříká a kvapí a jedna přes druhou se přelívá a z toho velmi veliký a hrozný zvuk, přelívání, šplechot a jekot po všem moři povstává a hejbá.
/OLDŘICH PREFÁT Z VLKANOVA: CESTA Z PRAHY DO BENÁTEK A ODTUD POTOM PO MOŘI AŽ DO PALESTYNY . . ./

Roku 1908, dne 19. srpna, ve výroční den a téměř hodinu smrti Blaise Pascala, narodila se v Orthezu má dcera Bernadetta.
Jedním ze svědků na radnici byl můj nejbližší soused, obuvník František, který má ptáka.
/FRANCIS JAMMES: KŘESTNÍ LIST/

Plná vína, šťavnatá, sametově hladká, těl kyprých a bohatých, plná mízy, jsou vína vybraná. Bývají to samotoky, vína z pozdních sklizní, vína poslamná, lisovaná ze zaschlých bobulí, plodem sladká, výběrky tokajské, sládnoucí rozinkou a medem. Jsou to vína vznešená, neobyčejných jakostí, ušlechtilých vzácných chutí, vína dlouhá i rozložitá; jsou jich plná ústa, zanechávají blahý dojem a rozkošně příjemný pocit na jazyku a mastnou, olejovitou stopu na skle na důkaz, že víno je silné, plné, cukernaté. Odcházejí po jazyku pomalu, vznešeně s vědomím své vzácnosti a ceny, s touhou zanechat co nejlepší dojem a trvalou vzpomínku. O takovýchto vínech říkáme, že mají paví chvost. Znalec touží mít čapí nebo labutí krk, ovšem vybavený chuťovými bradavkami, aby požitek z okusu a doušku trval co nejdéle.
Tato vína přicházejí na trh jako vína špičková, kabinetní, zámecká, klášterní, jubilejní, výstavní; jsou to vína erbovní, velké třídy, vzácně se vyskytující vína kometová, stoletná.
/FR. R. ČEBIŠ: UMĚNÍ KOŠTÉRSKÉ/

Chtěl bys, abych vystřízlivěl, co? Chám jsi, staříku! Dokonalý chrapoun; kusa delikátnosti v tobě není.
/ARKADIJ AVERČENKO: STARCI/

Tu opět vystoupil Vasilij Tykin, který dostává plat podle šesté třídy a za hodiny přes čas, a navrhl společnosti, aby někdo řekl do přístroje něco neslušného. Nu, například nějakou nadávku.
/MICHAIL ZOŠČENKO: DIKTAFON/

Všechno zlo pochází od nečinného obecenstva, od dobře oblečených lidí, raněných vojáků, studentek atd., kteří podněcují ostatní. Lili zavádí hovory s izvozčiky, aby se dověděla poslední zprávy. Říkali jí, že k nim přišli studenti, a prohlásili, že do nich budou střílet, vyjedou-li ráno. Jaká zkažená individua! Ovšem izvozčici i řidiči tramvají stávkují. Ale říkají, že se to nepodobá roku 1905, neboť Tě všichni zbožňují a chtějí jen chléb. Lili mluvila s Grotenem místo mne, ježto nemohu opustit Aňu. Nyní konečně mohu užívat své kapky. Jak je teplé počasí! Milý Rodionov poslal za ekvipáž Olze, Taťjaně a Anně po květináči konvalinek.
/LIST CAREVNY CAROVI, CARSKÉ SELO, 26. ÚNORA /11. BŘEZNA/ 1917/

L.P. 1141: Soběslav, kníže český, byv dne 14. února vybaven z údů smrtelných, nastoupil na cestu všeho těla.
/KRONIKA MNICHA SÁZAVSKÉHO/

Pak vyšla na balkón královská rodina a dav začal slavnostně zpívat. Nebyli to vůdcové jako Hitler, Churchill, Roosevelt; byla to jen rodina, která nikomu neublížila.
/GRAHAM GREENE: KONEC DOBRODRUŽSTVÍ/

Baví mě myslet na svou příjici.
/CHARLES-LOUIS PHILIPPE: BUBU Z MONTPARNASSU./

Je-li kdo smělý v odvažování se, bývá usmrcen.
Je-li kdo smělý v neodvažování se, žije.
Z těchto dvou je toto užitečné, ono škodlivé.
/LAO-TSE: KNIH O TAU A CTNOSTI./

I kdybychom měli při tom měli zahynout / a my při tom zahyneme, na tom nesejde/, musíme všemi možnými prostředky zastavit ten proud hoven, který nás zaplavuje.
/GUSTAV FLAUBERT: ROZHOVORY O UMĚNÍ, BOHU, ŽIVOTĚ A LIDSTVU./

Bona libro estas tiu, post kies legado oni longe revas, kaj pri kiu oni repensas. Tion ci mi skribas ce la unua legado de la dua romano de Otčenášek. Miaflanke, mi kredas, ke gi ne baldau forlasos min.
/LOUIS ARAGON O JANU OTČENÁŠKOVI V PŘEDMLUVĚ K ESPERANTSKÉMU VYDÁNÍ „ROMEO, JULIETA KAJ LA TENEBRO“, KANÁRSKÉ OSTROVY, 1957./

Stránku výpisků z četby vybral Jiří Pištora

JOSEF HANZLÍK

krajina eufórie

/záhon/

Zasaďte tu kapradí a trávu
jahody nehty slzy tamaryšek
kůly v plotě a tvrdý chléb
kraj světa a myrtu s vodou
zasaďte tu lilie
a něžný stín
a především své vypadané
vytrhané vyražené
zuby
aby vám vyrostlo
mnoho sladkých úst
mnoho úst která se smějí a zpívají
aby vám vyrostlo mnoho ostrých zubů
abyste mohli nakousnout větu
rozlousknout ořech vysát ránu
abyste si mohli
konečně
prokousnout hrdlo

/zimní zahrada/

Z tlejícího železa
divoce vyrůstá jód
Slepice šlape po měděném zelí

Nízko nad bažinou
kymácivě letí
výkřik Viktorčin

Vápenná tráva se tiše vysmívá
draselným kopřivám
Havrani se dáví bílou vránou

Něha s medailí za zabití
prchá před hrůzou s umrzlými vlasy
Voda zvrací vodu

-Vraťte mi nohy směje se dítě
-Nevrátím pláče kosa
Stoka piluje mříž

Zanechte stýskání posložte si
cín do očí olovo do uší
zlato do krku

/všechno/

Toto je les kde vyrůstají
tlusté pařezy plné
hmyzatého mechu Ráno
pavučina zakrývá
hrb skleněné oko
i tu jedinou nohu noci Děti
malé pod nejnižší větve
pak hledají hříbky
hadí střívka a poklad — a ovšem
marně Jenom sedmiramenný jelen
hoří na hoře ale ta
je příliš skleněná a daleko
Polituješ nás Bože dětských hříchů
anebo nás opět
poženeš z ráje do sirnaté pouště Nevím
už nikdy nevím víc
než svou hlavu
až po krk v tůni stříbrné a zlaté
Jemně
ojedí mě mravenci můj pane
vysoce
obroste mě kamení a tráva

/ukolébavka/

Útlé flakóny na svatebním stolku
vábí zvídavé dítě
A ony opravdu mají zázračnou moc

Všechno je tu zázračné Zasažený pták
chraplavě křičí -Děkuji že lžete
a pádem zabíjí loveckého psa

Kdo by tu chtěl žít

Na rytinách singrovka válčí s zepellinem
kávový mlýnek s dávidly
jedlé houby bijí mořskou sůl

Kdo by tu chtěl žít

Ptáš se mě jak jsem na tom
Stejně ty idiotko stejně
a díkybohu hůř

Cožpak máš na vybranou
Cožpak se dost nevypláčeš
Cožpak ti nedali coproto

Tak spi
Tak se nevzbouzej
Po kapsách se hlína převaluje k hlíně

Kdo by tu chtěl žít

LADISLAV SMOČEK

/ze života slavíků/

Když bylo panu Matanellimu osmašedesát let, byl stále ještě čilým slavíkem. Honil motýly, povykoval spolu s ostatními v kině a hrával pingpong. Přestože ani vlasy, ani zuby už dávno neměl, rád se pral, štěbetal s kamarády v křoví, taky bachařil a někdy si hrával s kyblíčkem na písku. Kdysi chtěl být operním zpěvákem, ale měl kosí zobáček a pronikavě hvízdavé 's' a byl příliš drobný. Jako slavík to neměl lehké. Slavíci museli často utíkat před majiteli zahrad, kterým z nezbednosti způsobovali škody na ovoci, aby se pak z povzdálí posmívali. Na jaře, když přestali hrát kuličky, chodívali na pivo a vyjížděli si na tříkolkách a koloběžkách v celých hejnech. Mnozí lidé nesnášeli jejich slavičí hašteřice a zvláště domovníci je zle proháněli. Slavíci se ovšem mstili. Jednou Matanelli házel na cizím dvorku slepicím rohlík namočený v kořalce. Majitel slepic Václav Doběrek, domovník a hromotluk s býčí šíjí, vyběhl ze dveří. Matanelli chtěl utéci, ale domovník ho popadl za šle a vyzvedl slavíka do výše. „Za tohle dostaneš do držky, Oto, ty starej neřáde devadesátiletej! Vokno ste vonehdá rozbili, utekli, tůdle na zvonky zvonili a za rohem se vysmívali, vy skřivanové! Klacek vo tebe přerazim, Oto, a vo ty tvoje kumpáni taky!" Matanelli potupně vyzdvižen do vzduchu železnou rukou jen smutně zíral. Poté Doběrek Matanelliho ztloukl a vykázal na ulici. Matanelli si zastrčil kostkovanou košili, upravil šle a šel. Na rohu se však otočil, vypískl za domovníkem: „Sadisto!" Koupil si za korunu do kornoutku zmrzlinu a umínil si, že se za tohle setsakramentsky pomstí. Večer si drobil do talíře a vykládal kamarádům svůj plán. Řvali nadšením, boxovali se radostí, růžové, nestydaté jazýčky v tlamičkách se na špičkách jen leskly.
Matanelli si ještě zařečnil a vlezl do objemné škatule na podlaze. Kamarádi slavíci škatuli zabalili, ovázali špagátem, propíchali otvory a opatřili adresou.
„To musí bejt ňákej omyl, televizi už přece mám," namítal domovník, když balík přebíral a potvrzoval inkoustovou tužkou příjem. Navrchu škatule byla obálka, kterou Doběrek ihned roztrhl. „Rozhodli jsme se svěřit vám tento televizní přijimač, neboť vaše schopnosti jsou nám známy," četl, „přijměte jej jako projev důvěry, dbejte však našich pokynů a nezapojujte jej dřív než druhý den po doručení."
V noci, když domovník chrápal, Matanelli opatrně vylezl a začal se porozhlížet po domovníkově příbytku. Nejprve prohledal celý byt, pošmákl si ve špíži a vylízal sklenici s marmeládou. Pak pomaloval byt. Postel s domovníkem pak omotal prádelní šňůrou, zmocnil se klíčů a zavolal ostatní. Aj to bylo radosti. Chichotajíce se pomazali chrápajícího lepem, zasypali peřím a ještě do sporých vlasů uvázali velikou růžovou mašli. Pak všichni ti slavíci postel za tichého jásotu vynesli na ulici při měsíčku. Chtěli ho poslat po vodě, ale nakonec ho instalovali v sadech.
Když pak později rozezlený domovník zapnul televizor za účasti úřadů, ukázalo se, že uvnitř je žárovka. A na obrazovce se rozsvítil Matanelli s vyplazeným jazykem!

/1955/

/černý den/

„Gardavský se topí!" vypískl slavík Matanelli. Plavčík skočil do bazénu a Gardavského vytáhl. „Dneska už budeme mít smůlu," řekl Gardavský. Převlékli se a jeli pak domů. V tramvaji si klekli na lavice a sledovali, jak ubíhá cesta za oknem. „Na plovárně u rybníka jsou kabiny s vypadlejma sukama a pěkný ženský," začal lákat Gardavský. „Na plovárnu? Dyť je černej den?" „Dáte nohy dolů? Vyženu vás z vozu!" ozval se průvodčí. Poslechli a jeli jako oukropečkové. Když vystoupili, řekl Matanelli: „Prevít. Potřeboval by zřezat." Rozhodli se, že si vyrazí tedy do polí, vysmívat se zemědělským pracím. Přibrali osmašedesátiletého Poláka. Byl nejmladší, proto musel oběma nést chlebníky. U lesa objevili skupinu zemědělců. Vyšli na mez a začali na ně povykovat, mávat a strouhat mrkvičku. Když se pak rozzuření zemědělci za nimi rozběhli, rozprchli se všemi směry. Gardavský se schoval v roští, Matanelli do lesa, nebohého Poláka chytili. Musel se zemědělci pracovat až do večera. Oba zbylí zírali z křoví, jak se Polák pachtí s těžkými snopy. Když večer dopíjeli u pultu pivo, Matanelli rozhodl: „Černej den, půjde se aspoň do biografu." Ale ramenatý trhač u vchodu je zastavil: „Kampak, slavíkům od sedmdesáti nepřístupno!" „Mně je pětašedesát!" hádal se Matanelli. „Máš legitimaci, slavíku? Komu chceš vykládat pohádky? Tobě je devadesát, a tobě vosumdesát!" „Cože?!" Matanelli se rozčilil. „Jemu je náhodou devadesát, o pět let má víc než já!" Stáli pak opodál se svěšenými zobáčky. „Já ho snad srazím k zemi," sykl nenávistně Matanelli, zíraje na pořadatele, jak trhá lístky. „To je fakt, srazit ho, srazit a proklouznout!" řekl Gardavský. „Když to máš holt těžký," řekl pak Matanelli, „zasranej, černej den."

MIKO STIEBER

/k sedmým narozeninám/

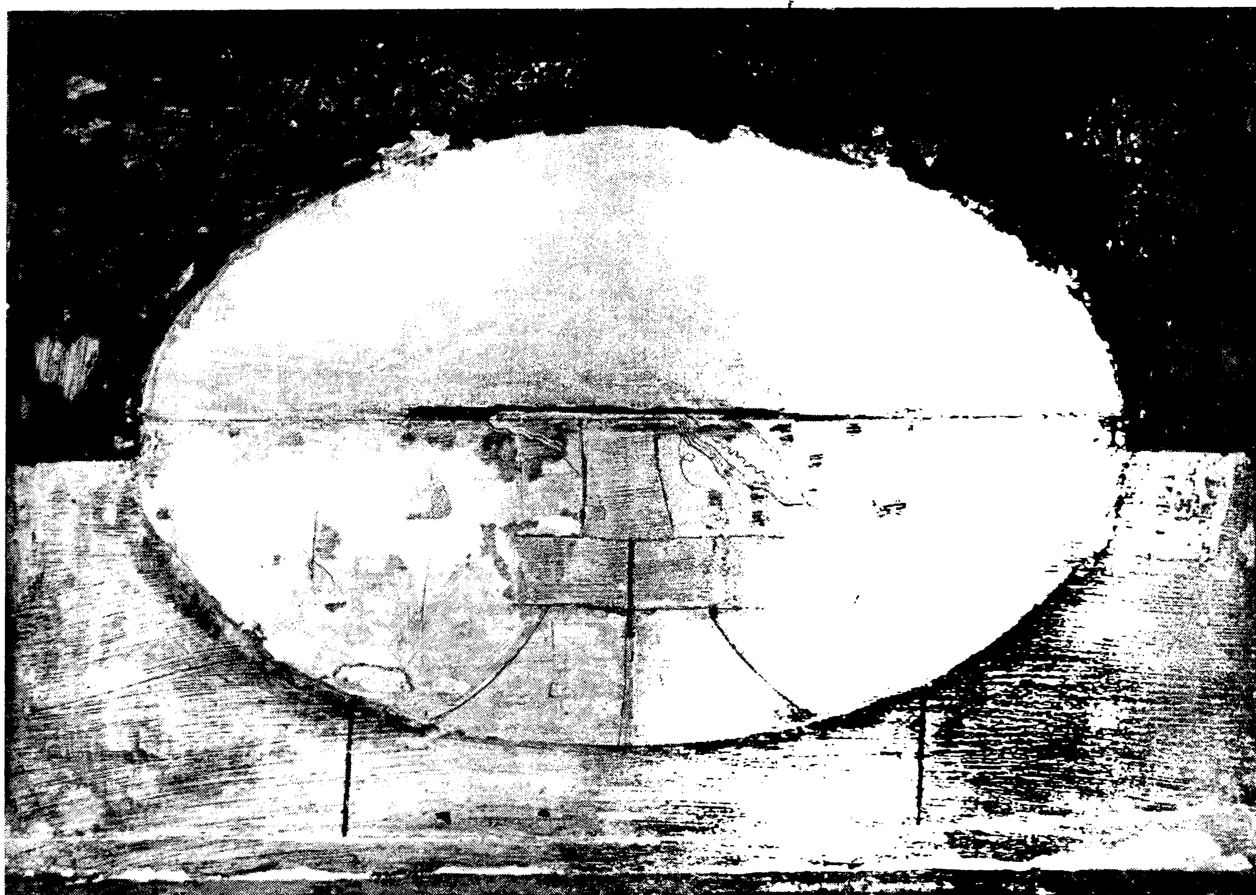
K sedmým narozeninám jsem dostal od babičky guillotinu.
Ať si neusekneš prst, radil mně otec.
Nebo hlavu, starostlivě dodala maminka.
To by bylo horší, podotkl otec.
Odnesl jsem guillotinu do Stromovky a pečlivě ji ukryl v křoví. Před cizími agenty.
Každý den před začátkem školy jsem ji chodil mazat olejem a vaselinou.
Nikdy nevíš, kdy by se ti mohla hodit, říkal jsem si.
Při vyučování jsem se o ni třásl strachy.
Zanedlouho jsme se stali velkými přáteli. Když už se náš poměr nedal utajit před nedělními návštěvníky Stromovky, navrhl jsem guillotině sňatek.
Přijala. Vše se odehrálo v naprosté tajnosti.
Největší starosti mně však dělal svatební dar. Dlouho jsem uvažoval, čím bych své ženě udělal radost. Až jsem se v novinách dočetl, že k nám přijela hlava státu. Už nevím kterého. Usoudil jsem, že nejcennější je hlava.
Vlastní hlavy mně však bylo líto. Navíc jsem ji považoval za inteligentní.
Čtrnáct dní jsem přemlouval návštěvníky Stromovky. Marně.
Zřejmě všichni považovali své hlavy za inteligentní.
Má žena však byla netrpělivá. Začínala rezivět.
Rozhodl jsem se tedy pro hlavu svou.
Kam jdeš?, zeptala se mě maminka.
Hned jsem zpátky, řekl jsem.
Večer jsem se vrátil bez hlavy. Má žena byla spokojená a v tváři.
Ty vypadáš, uvítala mě maminka.
Ano, odvětil jsem, každá láska něco stojí.
Máš pravdu, řekla maminka.
Miloval jsem guillotinu šest let. Dokud jsem nepoznal Hedviku.
V té době mně už guillotina nemohla stačit. Má láska k ní opadla. Vyškemral jsem na ní svou hlavu. Náhradou jsem jí věnoval fotografii Ludvíka šestnáctého.
Má láska k Hedvice však též opadla. A guillotina je ve sběru.
Zoufám.
Za měsíc mám čtrnácté narozeniny. Od babičky dostanu meč.

/návštěva/

Samuel vstal z mrtvých.
Tato zpráva se rozletěla městečkem rychlostí parní lokomotivy.
I nevěřící ženy zapalovaly hromničky a starosta města vypsal na dopadení nebožtíka peněžitou premii.
Byla jsem jediná, kdo této zprávě nevěřil.
Samuel mne navštívil v pátek večer.
Nebavilo mne to tam dole, řekl. Přinesla jsem láhev vodky.
Vrátíš se tam?, zeptala jsem se.
Až na zimu, odpověděl.
Druhého dne navštívil starostu a vysvětlil mu důvod svého návratu. Starosta ho laskavě propustil a nechal si vyplatit peněžitou premii.
Jaké je to spát s nebožtíkem?, ptaly se mne ženské ve frontě na mléko.
Je trochu chladný, vysvětlovala jsem na celý krám. Poslouchaly se zatajeným dechem.
Jinak jsme si se Samuelem moc dobře rozuměli.
Nepotřeboval jíst, pít ani plivat na podlahu.
Je mi s tebou dobře, říkal a já si také nemohla stěžovat.
Jenom jsem se vždycky potom musela ohřát u kamen.
Začátkem prosince řekl: celá příroda se ukládá ke spánku.
A vrátil se do hrobu.
Na jaře se mi narodil syn. Je moc roztomilý — nejí, nepije ani neplivá na podlahu.

/konkurs/

Na hlavu mně padá prach. Smutně se rozhlížím po prázdném sále.
Bylo nás sedm. Kamarádili jsme spolu od dětských let.
Ve čtyřiadvaceti letech jsme zjistili, že mít každý vlastní ženu by byl moc velký přepych
Rozhodli jsme se tedy pro jednu ženu společnou.
Nazítří jsme vypsali konkurs. Podmínkou byla krása, nedostatek inteligence, sex-appeal, hluboká náklonnost k domácím pracem, plodnost a dotyčná musela být němá.
Opili jsme se, ale nikdo nepřišel.
Vypsali jsme nový konkurs. Bez podmínek. Tentokrát jsme se rozhodli, že budeme mít každý ženy dvě.
Dostavilo se čtrnáct uchazeček a všechny vyhověly.
Na svatební cestu jsme vyjeli autobusem.
Na Dunaji jsme založili město.
Já jsem se stal hrobníkem a naše ženy vytvořily smyčcový orchestr. Kouzelné večery jsme trávili posloucháním smyčců. Když naše ženy obehrály všechen repertoár, vymyslely si dívčí válku.
Pohřbil jsem svých šest kamarádů.
A ženy vypsaly konkurs na společného manžela. Jako jediný účastník jsem obstál.
Vydržel jsem ve své funkci tři dny. Čtvrtého dne jsem byl prohlášen za neschopného, vycpán a umístěn v místním muzeu.
Na hlavu mně padá prach. Smutně se rozhlížím po prázdném sále.
Bylo nás sedm a vypsali jsme konkurs.

Karel Machálek /Moták/ 1966

PAVEL JANSKÝ

/my ne/

Takové jsou cesty osudu takové už jsou

Jedné noci kdy tma ho ve jménu jeho zoufalství
připravovala na nucenou porážku
/ta tma mezi osamělými lucernami/
zabloudil na nákladové nádraží
stály tam dlouhé řady vagónů
a dokázal to i přečíst EXPORT
a tenkrát

kamenem urazil plombu
poodšoupl dveře
a nabral si dvě tři hrsti
jen tolik co se vejde
do pleny mozkové

Chytili ho neboť otázka polapení
je kategorie která nesouvisí
s kategorií rozumu

Obrátili mu kapsy naruby
ale nic
nakoukli do nosu
otevři hubu otoč se rozkroč se předkloň se
všude nakoukli
ale marně
obraceli ho po světle proti světlu
zkušení obraceči
obrátili ho celého naruby
odborní pasírovači
propasírovali ho tam a zpět
leč
vše marno

Ani stopa

Tak co hele neblbni neblbni
my to víme tak nám to pověz
pověz nám to pěkně sám
jsme přece kamarádi
né?
Tak to vyval ať jdeš domů
co bysme tu s tebou dělali
mohl bys bejt můj
syn a
můj brácha
tak hele
hele hele hele

Tady končí veškerá sranda
Ale na těch dveřích nebylo napsáno vůbec nic
vrzly jako každé jiné
Je to určitě príma moci slyšet poslouchat
jak vrzají dveře . . .

Do rozevřených zornic
pustili mu vzteklé psy 500wattové
a 1000wattové
a proháněli se mu tam s šíleným vytím
hledajíce ztracený bleděfialový měsíc
dvě tři hrsti
a náhle opět prchli pádili ven
v patách jeho štěkot
ale znělo to jako když skučí štěně
jako smích

Tehdy jimi zalomcoval spravedlivý hněv
a jak by otep slámy
až jeden vášnivý hledač pravdy
prokopl mu hlavu —

a hle
ono se to vyvalilo na podlahu
dvě tři hrsti
nic víc

I vzkřikli hlasem velikým Tak přece!
My ne a on jo

a dupali po tom
a křepčili
neboť to byla pravda
hledaná nalezená objevená zjevená

Smetáček lopatku zameťte to zaplombujte odneste

A ty hybaj vstávej
vidíš vidíš

A hle
on se díval a díval
docela jinam

MAX FRISCH

/příběh o isidorovi/

Budu vám vyprávět malý příběh o Isidorovi. Skutečný příběh! Isidor byl lékárník, tedy člověk, který nevydělával špatně, otec několika dětí a muž v nejlepších letech, a není třeba zdůrazňovat, že Isidor byl vzorný manžel. Přesto nesnášel, že se ho žena pořád ptala, kde byl. To ho uvádělo v zuřivost, vnitřní zuřivost, navenek na sobě nedával nic znát. Nestálo to za hádku, protože v podstatě, jak bylo řečeno, bylo manželství šťastné. Jednoho krásného léta podnikli, jak to tenkrát bylo zrovna v módě, cestu na Mallorku, a nehledě na její ustavičné vyptávání, které ho v duchu zlobilo, probíhalo všecko v nejlepším pořádku. Isidor dovedl být vysloveně něžný, jakmile měl prázdniny. Krásný Avignon je oba nadchl; chodili zavěšeni. Isidor a jeho žena, kterou si musíte představovat jako ženu velice láskyhodnou, byli spolu zrovna devět let, když se dostali do Marseille. Středozemní moře zářilo jako na plakátě. K tiché zlosti své manželky, která už stála na parníku na Mallorcu, musel jít Isidor ještě v poslední chvíli pro jakési noviny. Trochu to, možná, dělal čistě ze vzdoru na její vyptávání, kam zase jde. Ví Bůh, on nevěděl; šel se jako mužský prostě, protože jejich parník ještě nejel, trochu courat. Čistě ze vzdoru, jak bylo řečeno, se zabral do francouzských novin, a zatímco jeho manželka skutečně cestovala na malebnou Mallorcu, zjistil Isidor, když konečně polekán dunivým zvukem vzhlédl od svých novin, že není po boku své manželky, nýbrž na notně zasviněné nákladní lodi, která byla rovněž pod parou, naložené samými muži ve žluté uniformě. A právě se zvedly velké kotvy. Isidor už jenom zahlédl, jak se vzdaluje molo. Zda to bylo hanebné vedro nebo rána do brady, kterou schytal od francouzského seržanta, co ho krátce poté připravilo o smysly, nemohu říci; naproti tomu se odvažuji tvrdit s jistotou, že Isidor, lékárník, měl v cizinecké legii tvrdší živobytí než předtím. Na útěk nebylo pomyšlení. Žlutá pevnost, kde byl Isidor vychováván v muže, stála osamělá v poušti, jejíž západy slunce se naučil oceňovat. Zajisté myslel občas na svou manželku, když nebyl prostě příliš unaven, a byl by jí asi napsal; leč psaní nebylo dovoleno. Francie ještě stále bojovala proti ztrátě svých kolonií, takže Isidor dosti brzy zcestoval svět, jak se mu o tom nikdy nesnilo. Zapomněl na svou lékárnu, to se ví, jako jiní na svou kriminální minulost. Časem se mu dokonce přestalo stýskat po zemi, která si písemně dělala nárok na to, že je jeho vlastí, a byla to — o mnoho let později — od něho čistě slušnost, že jednoho krásného rána prošel zahradní brankou, vousatý, hubený, jak teď byl, s tropickou přilbou pod paží, aby sousedé jeho rodinného domku, kteří lékárníka dávno měli za mrtvého, neupadli v rozčilení nad jeho i tak nezvyklým oděvem; samozřejmě měl taky opasek s revolverem. Bylo to jednoho nedělního jitra, o narozeninách jeho manželky, kterou, jak jsem se zmínil, miloval, i když jí za všecka ta léta nikdy neposlal lístek. Na vteřinu zaváhal, před očima nezměněný rodinný domek, ruku ještě na klice branky, která nebyla namazaná a vrzala jako vždycky. Pět dětí, všecky sice podobné jemu, ale všecky o sedm let povyrostlé, takže ho jejich zjev udivil, křičelo už z dálky: Tatínek! Neexistovalo žádné zpět. A Isidor kráčel dále jako muž, kterým se v tvrdých bojích stal, a v naději, že s ním jeho milá manželka, pokud je doma, nebude zavádět řeč. Loudal se po trávníku, jako by šel jako obvykle z lékárny, nikoli však z Afriky a z Indočíny. Manželka seděla pod novým slunečníkem a nenacházela slov. Taky nádherný župan, který měla na sobě, Isidor ještě neznal. Služebná, rovněž novinka, hned nesla

další šálek pro vousatého pána, na kterého se bezpochyby, ale taky bez nelibosti, dívala jako na nového domácího přítele. Že je tady chladno, pravil Isidor, přičemž si zase stahoval vykasané rukávy u košile. Děti byly blažené, že si smějí hrát s tropickou přilbou, což se ovšem neobešlo bez handrkování, a když přišla čerstvá káva, byla to dokonalá idyla, nedělní ráno a zvony a narozeninový dort. Co si Isidor mohl přát více! Bez ohledu na novou služebnou, která zrovna ještě prostírala, sáhl Isidor po manželce. „Isidore!" řekla a byla blízka pláči. Objal ji. „Isidore?" zeptala se. „Kdepak jsi byl tak dlouho?" Muž, na okamžik jako omámený, postavil šálek; nebyl už zkrátka zvyklý být ženatý, a postavil se před růžový keř, ruce v kapsách u kalhot. „Pročpak jsi nikdy nenapsal aspoň lístek?" zeptala se. Nato vzal beze slova udiveným dětem tropickou přilbu, strohým rutinovaným obloukem si ji nasadil na vlastní hlavu, což mělo v dětech po celý život zanechat nezapomenutelný dojem, tatínek s tropickou přilbou a brašnou s revolverem, všecko nejenom pravé, ale dokonce zřejmě trochu opotřebované užíváním, a když manželka řekla: „Víš, Isidore, to jsi opravdu neměl dělat!" bylo toho Isidorovi na dojemný návrat domů tak zrovna dost, vytáhl (opět myslím strohým rutinovaným obloukem) z opasku revolver, vypálil třikrát doprostřed měkkého, dosud nedotčeného a cukrovou pěnou ozdobeného dortu, což, jak si snad lze představit, způsobilo značné svinstvo. „No Isidore!" vykřikla manželka, neboť měla župan celý pocákaný šlehačkou, ba, kdyby tu nebyly bývaly jako očití svědkové ty nevinné děti, byla by celou onu návštěvu, která ostatně mohla trvat sotva deset minut, považovala za halucinaci. Obklopena svými pěti dětmi, podobna Niobé, viděla už jen, jak Isidor, ten neodpovědný muž, nedbalým krokem prochází zahradní brankou, s nemožnou tropickou přilbou na hlavě. Po tom šoku nemohla ona nebohá žena vidět dort, aniž by pomyslila na Isidora, stav, pro nějž se stala politováníhodnou, a mezi čtyřma očima, dohromady zhruba mezi šestatřiceti očima, se jí radilo k rozvodu. Ta statečná žena však ještě doufala. Otázka viny sice ovšem byla jasná. Ještě však doufala v Isidorovu lítost, žila zcela pro svých pět dětí, které pocházely od Isidora, a podobna Penelopé odmítala mladého advokáta, který ji navštěvoval ne bez osobní účasti a naléhavě radil k rozvodu, ještě další rok. A skutečně, opět měla narozeniny, Isidor se po roce vrátil, po obvyklém pozdravení si sedl, stáhl si rukávy u košile a opět dovolil dětem, aby si hrály s tropickou přilbou, leč tentokrát netrvalo jejich potěšení, že mají tatínka, ani tři minuty. „Isidore!" řekla manželka, „kdepak jsi to teď zase byl?" Zvedl se, aniž by vystřelil, bohudík, taky aniž by nevinným dětem vyrval tropickou přilbu, ne, Isidor se jenom zvedl, opět si vyhrnul rukávy u košile, a prošel zahradní brankou a nikdy už se nevrátil. Žalobu o rozvod nepodepsala ubohá manželka bez pláče, ale snad to muselo být, zvláště když se Isidor během zákonné lhůty nepřihlásil, jeho lékárna byla prodána, druhé manželství probíhalo v prosté zdrženlivosti a po uplynutí zákonné lhůty bylo povoleno i civilním úřadem, zkrátka, všecko začalo být v pořádku, což přece bylo tak důležité zvláště pro dospívající děti. Odpověď, kde se potlouká tatínek se zbytkem svého vezdejšího živobytí, nedošla nikdy. Ani pohlednice. Maminka taky nechtěla, aby se na to děti ptaly; vždyť se sama tatínka na to nikdy nesměla ptát . . .

/přeložila Jitka Bodláková/
— Fischer Bücherei KG, Frankfurt am Main und Hamburg 1962

Nikdo nikdy nesmí mluvit o opomíjených či zapomínaných. Slovo, jež básník zakládá, zůstává, i když se o něm po jistou dobu mlčí. Trvá, zjevujíc se pouze těm, kdo jsou mu blízcí. Trvá „z a z d m i a p l o t y", „v š e d é a n ě m é k r a j i n ě".

Básník B o h u s l a v R e y n e k je jedním z nejčistších. S pocitem studu je třeba ještě dnes připomínat úhelný význam, jaký měla a má jeho vlastní i překladatelská básnická tvorba. Jen namátkou několik jmen z té nesmírné záplavy: Trakl, Max Jacob, Novalis, Péguy, Claudel, Jammes, O. W. Milosz, Giono, Bernanos, Billinger... Stálá a spoluvytvářející spolupráce s Josefem Floriánem na staroříšských edicích. Reynkova poezie, včetně předjímání motivů HAD nebo HLAD či KRVAVÝ KOHOUT apod., je jedním z nejzávažnějších kořenných pramenů, odkud vychází poezie Františka Halase, tak dominantní a určující pro situaci i vývoj české lyriky. „Jako ve krajině vodní / luna vzešla. Krysa pod ní / rozestřela sítě hladu." Slova zde nejsou přebytečná, spíš se znamením úporného zápasu, se znamením samoty, jež pročisťuje. Jsou přesná, dopadající. „Kříž na šíji polí / volá po oběti."

Básník, malíř a překladatel Bohuslav Reynek plaše přivírá průlinu samoty, která „jest dívka, která má oči jako lampy rozžhaveny touhou, a vlasy předlouhé a černé smutkem". Ticha je zapotřebí při pootevírání.

Miloslav Topinka

BOHUMIL REYNEK

/soumrak/

Stmívá se na zemi
bez naděje.
Labuť, jež oněmí,
nezapěje.

Jde Josef úpěti
do cisterny.
Veden je k oběti
kozel černý.

Šat v krvi zčervená.

Zrada zalká.
Otcův žal. Ozvěna,
mrak a dálka.

/Sníh na zápraží 1950—55/

/povzdech/

Dni všední, kříže, pátky,
a kde jsou neděle?
Únava, tíseň, zmatky,
kde který krok je vratký,
kam prchli andělé?

Měl Kain už v lůně matky
znamení na čele
a osten Abelova vraha?

Zda Kainům nikdo nepomáhá?

/Sníh na zápraží 1950—55/

MARCEL SCHWOB

/ruka slávy/

Já, Nancy, jíž jest asi dvacetpět let, kuchyňská děvečka v hostinci u Starého Špitálu, na planině muirské, přísahajíc při Knize, že zjevím všechnu pravdu o útoku v prosinci 18. . ., prohlašuji, že vím, co následuje:

Vítáme málo pocestných za celou zimu, neboť pláň je pokryta šedými kameny a vřesovím, s prohlubněmi plnými bahna, takže vozkové jen zřídka se pustí Muirem, a ti, kdož procházejí krajinou pěšky, bojí se hrozného povětří, které vane s výšin, když se přiblíží Vánoce. V úterý večer mléko zmrzlo v krajáčích, a když Doll a já jsme je zanesly do kuchyně, zůstaly jsme sedět za kamny, kde p. Douglas — starý Doug, jak jsme mu říkaly — dusil jablka v hrnku, než si lehne. Takto jsme v klidu ztrávily večer se starým Dougem, paní Alžbětou, jeho ženou, a Johnem, čeledínem od koní. Nebylo pocestného v hospodě.

Kolem desáté kdekdo pocítil únavu; ale mně zbývalo dokončiti pletený rukávec pro nemocné dítě Mistress Dorothen, sestry mé hospodyně, která zůstává na zatáčce cesty. Děd Doug odnesl svíčku: neboť polena v peci vydávala sdostatek světla pro mou práci, a já byla tak zvyklá pohybu drátů, že moje prsty pletly samy.

Tak jsem dumala za nejistého svitu červeného ohně, a slíbila jsem Dolle, že záhy k ní přijdu, poněvadž v čas tuhé zimy leháme spolu. Bylo slyšet, jak cesta zapraskala; a lelek kozodoj se několikrát ozval do noci. Náhle zazněly kroky a něco udeřilo do dveří. Zprvu jsem se zachvěla; mohla býti půlnoc, a říkají, že Černý Král v tu hodinu honí na landě muirské.

Při druhé ráně jsem si dodala odvahy a pozdvihla petlici, a za vichřice, mžení a krupek jsem spatřila zimou se třesoucí ženu s rukama do běla promrzlýma.

Měla vážný hlas, a tázala se, mohla-li by zde najíti útulek, koupí-li si džbán piva; navrhla, že si lehne na kámen u peci, slibujíc, že za kuropění odejde. Sotva si dosedla, položila si mezi nohy pod sukně pytel z hrubého plátna plný veteše, a hleděla do ohně. Natočila jsem džbán piva: moje ruce byly tak ztuhlé, že jsem ho málem polovinu vylila, přinášejíc je.

Pak jsem se opět ujala svého pletení a pokračovala ve své práci, neb oči oné ženy mne poněkud děsily, a neodvážila jsem se zůstaviti ji ve velké jizbě. Ale přemáhal mne spánek, a musila jsem ustavičně zdvíhat hlavu, která mi klesala. Zatím co se mi oční víčka zavírala, uzřela jsem při jednom zamžiknutí podolek ženiných šatů — a probrala jsem se rázem. Zahlédla jsem mužské spodky, přesahující suknici.

Osykla jsem se až do vlasů, ale zůstala jsem nepohnuta, předstírajíc spánek. Nepravá žena se rozhlédla, přišla si mne pozorně prozkoumat, pak rozvázala vak a vytáhla z něho ruku umrlce, suchou a zvadlou. Vecpala do ní svíčku, rozžala ji o oheň, a smýkla mi světlem dvakrát a třikrát pod nosem, řkouc: „Spící, spěte, bdící, bděte!" Potom svoji svíčku zhasla, a upevnila bílou ruku, zastrčivši ji do měděného svícnu, jejž starý Doug zanechal na stole; namazala umrlčí prsty mastí a rozsvítila ruku o oheň. Čtvero prstů se vzňalo; ale nedokázala zapáliti palec. Tehdy, jako by se byla znepokojila, naslouchala bez pohnutí, a prohlížela si mne. Potom se nepravá žena rozhodla a hvízdla, otevřela dveře a zavolala do tmy: „Harmane! Gole!" Rozlehlo se dvojí hvízdnutí píšťaly, a čísi hlasy odpověděly: „Už jdeme! Už jdeme!"

Vrhla jsem se ke dveřím, přirazila jsem je ze všech sil a dala na závoru; pak jsem se obrátila k děsné umrlčí ruce a pokusila jsem se sfouknouti plameny: obrátily se hroty proti mé tváři: vylila jsem džbán piva na ruku: plameny vyšlehly, praskajíce. I běžela jsem pod schody a zavolala: „Pane Douglase! Paní Alžběto! Dollo! Johne!" — Nikdo se nehnul. — Skočila jsem až k posteli Dollině a zalomcovala jí: marně — neb ruka ustavičně sálala v plamenech. ,

Zatím tloukli mohutnými ranami do dveří, a křičeli a spílali: „Otevři, kurvo, nebo tě podřežeme! Otevřeš! Vyrazíme dveře a zpražíme ti hlavu v ohni. Otevřeš, kurvo! Odpověz! Víme, že jsi vzhůru, poněvadž palec nehoří. Odpověz! Otevřeš?"

Zsinalá, couvala jsem do kuchyně a klopýtla o krajáč mléka. Uchopila jsem jej, a vylila rozmrzlé mléko na planoucí ruku. Prskla a uhasla.

Ihned jsem uslyšela vykřiknouti Dollu, a starce Douga skočiti s postele v tom povyku a poplachu. Oknem vypálil ránu ze své muškety. Zaznělo zaúpění, pak nastalo ticho, potom se ozval hlas: „Ruku! ruku slávy!"

Ale jakmile se Doll probudila, utekla jsem za ní do postele; schovala jsem se k ní, a dala se do usedavého pláče. Starý Doug vmetl ohavnou ruku do ohně, kde v zápětí zhořela. Za svitu pochodní, ozbrojeni dvěma mušketami, on a John vysledovali stopy krve až k jedné jámě v pláni.

/Přeložil Bohuslav Reynek/

KRÁTKÉ VYPRAVOVÁNÍ O ŽIVOTĚ JEHO EXCELENCE PANA FRANTIŠKA ANTONÍNA HRABĚTE ZE SPORCKŮ, SEPSANÉ JEHO PÁŽETEM FERDINANDEM RAKOVSKÝM V KUKSU 1. ZÁŘÍ 1778.

Když bylo provedeno rozdělení majetku, při kterém každá ze slečen sester dostala jako výbavu 150 000 zlatých v hotovosti, dal si hrabě holdovati od svých poddaných a oženil se roku 1683 se slečnou Františkou Apolenou hraběnkou ze Sweertsů ze Slezska a sídlil s ní v Lysé, kde onoho roku, jak mi sám vypravoval, častěji slyšel hřmění tureckých děl při obléhání Vídně.
V této době až do roku 1700 pouštěl se zesnulý veleslavný fundátor s potomním polským králem Augustem II., tehdejším saským kurfirstem, v Karlových Varech do vysokých her a měl štěstí, že vyhrál přes 10 000 dukátů, za něž potom vystavěl na malešovském panství stojící Belvedere, kde se konaly za různých příležitostí skvělé hostiny, jak o tom svědčí jeho tištěný životopis. Náš veleslavný fundátor byl za svých mladých let milovníkem karet a velice hazardní hráč, který však měl pokaždé obzvláštní štěstí, takže porůznu vyhrál 20, 30, 40 ba i též 50 000 zlatých. Tyto peníze však pokaždé rozdal dámám ze společnosti neb jich použil, aniž je smíchal se svými pravidelnými příjmy, jelikož je měl, jak říkával, za prokleté a zlo přinášející. Jeho hazardní hry lze posoudit z tohoto:
Hraběti Janu z Valdštejna nabídl na jednu hru farao do sázky Lysou a Konojedy proti křivoklátskému panství. Kdyby byl hrabě Valdštejn nabídku přijal a prohrál křivoklátské panství, uvolil se náš zesnulý veleslavný fundátor mu darovati lysské panství za náhradu. Prohrál-li by obě panství hrabě, chtěl mu dáti náhradou za Lysou 40 000 zlí v hotovosti. Hrabě Vladštejn se však omluvil tím, že má mnoho dětí a že by svoji rodinu úplně zruinoval, kdyby mu nesloužilo štěstí.
Za karlovarského pobytu prohlédli jsme si markraběcí baden-badenskou zahradu ve Slavkově se všemi jejími zvláštnostmi a zastavili jsme se na zpáteční cestě na několik dní u pana hraběte z Globenů ve Valči, kde se zesnulému urozenému fundátorovi obzvláště zalíbily znamenitě zařízené vodotrysky. Byl by se tam též rozhodl vstoupiti do manželského stavu s nesrovnatelně krásnou slečnou dcerou tohoto pana hraběte, kdybychom mu to nebyli opět rozmluvili.
Na domluvu zesnulého urozeného fundátora slíbil dr. Neumann z Puchholtzů slavnostně, že od tohoto času nepovede proti němu žádných sporů a že žádných nepřijme. Leč již v příštím roce 1733 se stalo, že pan doktor svůj slib nesplnil. Vyšel totiž císařský reskript, rozkazující veleslavnému král. místodržitelství, aby přinutilo pana hraběte Sporcka složiti očistnou přísahu ze známého nařčení, že chtěl dáti panu dru Neumannovi před lety uříznouti nos a uši, nebo zaplatit nařízenou mu v té záležitosti pokutu 50 000 zl. Ježto zesnulý urozený fundátor byl ve svém svědomí přesvědčen, že nechtěl přivoditi dru Neumannovi žádné zmrzačení, rozhodl se složiti požadovanou přísahu v kapli sv. Trojice na pražském hradě v přítomnosti všech pánů místodržících. Aby věc ukončil, jel slavnostně oblečen s celým dvořanstvem pár za párem složit přísahu osobně. Když jsme jeli s průvodem tak zv. Jesuitskou ulicí na Starém městě, uviděl jeden z našich lokajů, jménem Bohumír Rössler, odkudsi mu známou osobu a dal se s ní do řeči. Jelikož při tom zůstal stát, museli za ním jdoucí se též zastaviti, až konečně došlo na vůz, v němž jel zesnulý urozený fundátor, který se ihned ptal, co to má znamenati. Když mu běžec ohlásil, že to zavinil Rössler, poručil zastaviti a vysázeti mu ihned na místě a před všemi zraky 20 ran holí, aby, jak na to pravil, pražští obyvatelé nemluvili tolik o přísaze hraběte Sporcka, jako spíš o jeho vytrestaném lokajovi.
Roku 1734, právě o velikonočním úterý, dal si zesnulý urozený pán odpoledne předvádět malý komorní koncert dvorním myslivcem Františkem Ferdinandem, který hrál dobře na harfu, s doprovodem dvojích houslí a bassettu. Po ukončení hry odebral se dvorní myslivec podle svého každodenního zvyku domů do vlastního hostince ve Stanovicích; nedošel tam však, na cestě se obrátil a bloudil po lesích, horách a dolech, jen Bůh ví kudy. Jelikož se příštího dne neobjevil ani doma, ani u dvora, vyskytla se domněnka, že navštívil svoji nejstarší dceru nedávno do Lysé provdanou, aniž si vyžádal dovolenou. Odtamtud došla zpráva, /panství přešlo totiž tohoto roku opět do Sporckovských rukou/, že dvorní myslivec tam nikým nebyl viděn. Dal ho tedy zesnulý urozený fundátor hledati po všech lesích a v okolní krajině chrty, kteří ho dobře znali. Přesto však nebyl nalezen. Byl tedy odeslán jistý Johánek, bylinkářský doktor, bydlící ve zdejším hospitálu, k vyhlášenému tehdy Niklovi — střelci do Krkonoš, aby u něho vyzvěděl, kam se tento muž poděl. Nikl mu řekl, když se byl před tím podíval do zrcadla, že ztracený bude sice nalezen, ale již ne na živu, poněvadž byl začarován zlým člověkem a tak připraven o život. Toho člověka mu také ukázal v jiném

Jiří Načeradský /Kresba/

zrcadle a zeptal se ho, zda ho zná. Když ho vyslaný ihned poznal, odebral se s touto zprávou domů. Mrtvý myslivec byl potom nalezen devátého dne po svém zmizení jakýmsi mužem z Brodu v malém lesíku sedící opřen o strom. Byl odnesen do Kuksu a po pitvě pohřben v hospitálním kostelíku za přítomnosti celého dvora. Sám zesnulý urozený fundátor musil si stírati slzy z očí, jak mu ho bylo líto.
V létě tohoto roku táhlo 30 000 mužů moskevského vojska přes Čechy do římské říše na pomoc císaři proti Francouzům. Pro tento lid dal zesnulý urozený fundátor připraviti množství pálenky a přivézti z Prahy několik tun slanečků. Tím chtěl podarovati vojsko při ubytování po vsích. To se však nestalo, poněvadž vojsko podle rozkazu přešlo Labe u Poděbrad a pochodovalo po druhé straně vody. Den však před tímto pochodem již večer přišli do lysského zámku tři desátníci, dva rození Moskovité a jeden Švéd, který mluvil trochu německy a žádali, aby jim bylo dovoleno prohlédnouti si zdejší zvláštnosti, o nichž jim bylo cestou mnoho vypravováno. Tuto žádost, poněvadž oslovili za tím účelem mne, přednesl jsem jejich jménem zesnulému urozenému fundátorovi, který mně ihned nařídil, abych je dovedl s rozžatými svícemi do horního sálu a tam jim vysvětlil a ukázal všechny namalované bitvy zesnulého generála Sporcka a ostatní po něm tam uchované památky. Potom jsem je měl dovésti ke kuchařskému mistru Janu Nitschovi a tam jim dát pít rosolky, co by si přáli. To jsem také vyplnil. Když jim kuchař nalil plný žejdlík rosolky, napil se nejdříve Švéd, který pro znalost německé řeči vedl slovo. Druhý vedle stojící ptal se ho ihned ve své mateřské řeči, je-li nápoj dobrý, což první popřel. Všichni potom po mnohém nucení vypili sotva tuto žejdlíkovou sklenici. Nad tímto zdráháním jsem se pozastavil a považoval jsem toto jednání jako hanu a výsměch našeho zesnulého urozeného fundátora a požádal jsem kuchaře, aby dal těmto hostům něco lepšího. Ten však v netrpělivosti zvolal: „Snad jim nedám nachlastat se šalvostru?“ Nato se Švéd ihned ptal, co to je. Odpověděl jsem mu s kuchařem, že je to spiritus, kterého se užívá k rozpouštění neb změkčování železa a ocele. Nato mně odpověděl, že by to rád ochutnal a viděl, jakou to má barvu a chuť. Kuchař přinesl tedy do světnice přibližně žejdlíkovou lahvičku, jak ji kupoval od norimberských kupců na barvení červených punčoch, a otevřel ji. Švédský voják ji ihned ochutnal a řekl druhým dvěma kamarádům v moskevské řeči, že je to správná pálenka, která stojí za námahu, aby se pila, kdežto před-

chozí byla jen pro báby. Slovem tito tři vypili dohromady tři celé lahvičky, a kdyby byl kuchař neřekl, že už nemá, nebylo by na nich dosti. Po jejich odchodu, neboť zůstali na noc v kohoutovském hostinci v Lysé, šel jsem ihned k našemu zesnulému urozenému fundátorovi a zpravil ho co nejpřesněji o všem, co se přihodilo. Velice se ulekl a ihned poručil jmenovaný hostinec střežiti a častěji pohledem do místnosti se přesvědčovati, zdali tito tři Moskovité brzy nezemrou. Stane-li se tak, dal rozkaz, aby tito lidé byli v noci tajně pohřbeni a aby nikdo pod těžkým trestem se nezmínil, za jakých okolností přišli o život. Sotva se však rozednilo, nasedla celá trojice na koně a odjela. Tím se dosavadní údiv nad nimi ještě zvýšil.

Při jízdě do Brunšviku se zesnulým urozeným fundátorem přenocovali jsme poprvé v Sasku na poště v Chehistu. Ve vykázaném pokoji byla nám nejen velká zima, ale bylo tam i velmi nečisto. Ptali jsme se po poštmistrovi, ale ten se dal zapřít, že není doma, a tak musil zesnulý urozený vzít za vděk tímto noclehem i bez obluhy, což ovšem velmi těžce nesl. Když se příštího dne dověděl, od postiliona, že poštmistr byl v klidu doma a že se dal svévolně zapřít, vzkázal mu po sluhovi, že byl u něho hrabě Sporck z Čech, který jede teď přímo do Drážďan, kde ocení u krále chování tohoto civilního poštmistra. Tato zpráva, donesená postilionem poštmistrovi, způsobila, že při naší zpáteční cestě zesnulého urozeného a nás všechny přepychově pohostil a dal nám všanc strom, který byl pln černých uherských třešní, na který jsme všichni vylezli a tam jsme snědli a s sebou si vzali dolů, co jsme chtěli. Jelikož poštmistr, který při naší první cestě se tak hrubě zachoval, z nenadání byl najednou zdvořilý, odměnil se mu na trvalou památku zesnulý urozený fundátor při odcestování čtyřnásobnou puškou, párem podobných pistolí a lámací puškou s 12 zásuvnými zámky. Tento dar stál samotného zesnulého urozeného fundátora přes 100 říšských tolarů.

/Přeložil Václav Mentberger/

HLEDÁNÍ ZTRACENEHO STOLETÍ

Příběhy ze života hraběte Šporka sepsané jeho pážetem Ferdinandem jsou kouskem německy psané české literatury ze století, které se nám ztratilo.

A jak je takové jedno století nepostradatelné, o tom nám může podat důkazy sama historie české prózy. Ta dodnes shledává oněch poztrácených sto let. Abych se opravil — ne dodnes, ale právě dnes, ve věku vlastně opačně utvářeném, než byl osmnáctý. Tak vzniká báječný paradox, jako by prózy Vančurovy, Haškův Švejk nebo Hrabalovy povídky patřily zároveň dvěma stoletím. To dodává chuť staleté uleželosti i vínům, která jsou „jenom" mladá. Ale nejde jen o chuť.

Díky hledání ztraceného času střetává se ve Vančurových románech a povídkách historie jazyka s jeho nejživější přítomností. Dávno minulé životy a příběhy zrcadlí se v dosud žitých a tak i nejbanálnější skutek je postaven na historickou křižovatku, kde se setkává malichernost s věčností. A Haškův Švejk? Fakt, že je prvním českým a zároveň posledním světovým pikareskním románem, jsme ještě nestačili docenit. Švejk je totiž pikaro v pravém slova smyslu, je dokonce umocněným pikarem — neboť kdo to je sluha, který překonává a vítězí nad obludným nerozumem jeho vlastní zbraní — strojenou blbostí. Nenalézá tedy také Hašek ono ztracené století, jehož ctí byl právě rozum, a nevytváří díky tomuto historickému zpoždění jediného českého kladného hrdinu, který není ani trochu romantický? A Hrabalovy povídky. Neožívá v nich snad ctnost zašlého věku vyprávět bez dechu v jediném proudu faktů, příběhů a historek bez lyrických zastavení a popisných oklik život člověka? V Hrabalově způsobu je vypravěčství, jaké se v české próze minulosti nestačilo realizovat. A tento způsob je v novém kontextu učiněným vysvobozením z příliš těsného krunýře literatury i umění. Okázalým programům futuristů, dadaistů i dnešním realizátorům hepeningů se něco podobného nepodařilo. Ti přes všecky demonstrace antiumění onen krunýř spíše zpevnili a brány ještě úžeji uzavřeli. Nedokázali totiž překonat výlučnost, kterou Hrabal přirozeně a jednoduše popřel, aniž by popíral literaturu.

Ale abych se vrátil k páželi Ferdinandovi a jeho příběhům. Ty jsou už náznakem možností naší literatury ve století, o něž jsme přišli. Páže Ferdinand napsal tuto knihu ve svém pozdním věku jako vzpomínku na okraji vznešenějších oficielních zpráv a životopisů hraběte Šporka. Ale už titulování veleváženého fundátora dokazuje, že i ona byla míněna jako oslava. Oslava pážete je však jiná než oslava urozeného spisovatele. Páže vidí život oslavence kuchyní, předsíní a stájí. To nejsou sice místa, odkud je možno pozorovat historii, jsou to však skuliny jimiž, lze poznat život člověka v jeho neopakovatelných momentech. A tak páže Ferdinand vydalo jako oslavu velmi tělesné a hmatatelné svědectví. V jeho rozumu a porozumění pro realitu, v jeho neporozumění všemu, co nelze ověřit smysly, je už možná i embryonální stadium Švejkových pozorování. A v jeho vypravěčském opájení schválnostmi života /jež ovšem v naší tradici má své kořeny někde u kronikáře Kosmy/ je už snad také kus Hrabala. I v tom jak láskyplně dokáže pomlouvat člověka, kterého ctí, tak aby z těch pomluv a banalit vznikl zájem, který nás přinutí spíše zapít než oplakat oslavencovu smrt.

Jen čeština byla v té době ještě příliš rustikální a neohebná, aby to všechno mohla tlumočit. Smůla. Naštěstí páže Ferdinand umělo německy, a tak si ten střípek ze ztracené historie **české** literatury můžeme přeložit.

Páže Ferdinand a jeho příběhy jsou trochu kuriozním příkladem o ztracených a hledaných možnostech české prózy. Jsem přesvědčen, že i devatenácté století je pro nás dosud zčásti zasuto. Literární historie se totiž neodvažuje přiznat korespondenci, vzpomínkám a deníkům větší platnost, než má pouhý dokument. A tak si román a povídka osobuje moc zastupovat celou českou prózu. Neprávem. Jednou však budeme umět číst třeba Březinovu korespondenci tak, jako čteme jeho básně. Pak se v české literatuře objeví i nové vrstvy, z několika malých básníků se stanou větší prozaici a z několika neznámých prozaiků básníci. Nenecháme-li se ovšem přesvědčit, že literatura je na takové operace příliš vznešená. Staré přesýpací hodiny se však mají často obracet, aby se písek sypal.

Josef Brukner

Karel Pauzer /Umírající zvíře, reliev/

IVAN DIVIŠ

/z teorie spolehlivosti/

Kdo by si troufal stanovit demarkační čáru mezi soustavným plahočením a náhlým obdarováním, kdo říci, kde končí zákon a kde se otvírá van ráje, skrze který jsme uskutečněni, kdo by si troufal stanovit, kde končí otročina egyptských nádeníků, která za věky nevydá nic a kdy vypuká rej džinů, kteří za hodinu vybudují zámek nepředstavitelné krásy?

Mami, dala bysi šestset zlatejch za koně, kerej sedí sedum let na půdě a je celej vyschlej?

/Martin 1967/

Aby se skutečnost stala stravitelnou, musela se vypustit a nahradit přízrakem. Svět není obepjat rukou, ale protézou. Zděšen stojí ten, kdo byl stvořen pro neohlídavou lásku a boj muže proti muži, vždyť už nelze nikoho potkat, natož se s někým utkat.

Iks generací živoří v totalitě fantasmatu. Vše ve společnosti je stále se zdokonalující fabrikací chimér, onanií přeludů, velkomasturbátem přízračnosti; potěmkinovské projekty jsou pod stále rafinovanějšími vinětami podsouvány zablaněnému vědomí jakožto skutečnost. Vše je aretováno na nulu podtrhovačné démonie, na kterou hynou nadaní i méně nadaní v celých houfech, po celých kupách a masách, po celých národech, předčasně, absurdně, sprostě. Tragédie netkví v tom, že hmota zpřeludněla, tragédie tkví právě v obráceném, že se totiž zhmotnil a do služeb obecného idiotismu zapojil přelud.

Maminko, co je to trůn? to je hrnec, do kerýho se kadí, viď?

/Martin 1962/

To, že někde hyne celá kultura, není při zneklidnělé mysli tak nepřenositelné neštěstí. Prostor je nekonečný, stalo se to už nesčíslněkrát a máme za to, že lidé, bezmocni vůči své genialitě, onoho ztraceného, utraceného a zmizelého na jednom místě vždy znovu bezpečně dosáhnou na jiném.

Táto, víš kde leží pohřbenej Karel IV? Je za sklem v bílý kapli, sou tam čtyři rakve, a taky tam s ním leží ten Kašpar, ale ne ten letec, ten z Poděbrad!

/Martin 1966/

Literatura je ornamentálně zestylizovaná, libovůlí pýchy deformovaná a misinterpretovaná reprodukce prostého životního materiálu. Jen si nenamlouvejme; ten je v ž d y prostý. V samé dřeni literatury leží smrt odvozenosti. Jen nesmírně zřídka se věc podaří obrátit, totiž považovat v ní a skrze ni svět za téměř zanedbatelný materiál, z něhož páčíme samostatnou, na ničem téměř závislou, budoucnost dirigující skutečnost.

Prožitek ve smyslu vhroužení, vniknutí do dřeně skutečnosti je nemožnost. Svět nás přehlíží a ponechává nepřetržitě na rozpacích, o samotě, na holičkách. Obtéká nás jako voda příď, jak vzduch křídlo letounu. Stále strážujeme v majáku na Ultima Thule, stále třeštíme oči na vysunutém finisteru, jenže si to nevolíme a zoufale bychom chtěli nazpět.

Nejen uchopit, ale uchopené i podržet, víc, tkvěti v uchopeném, nastálo trvat ve svěžesti obnovy a v obnovované svěžesti. Ztuhnout ve slasti nikoli prchavé a odtékající, ale naopak nás obtékající, nikoli nazad se vytrácející, ale kol nás dostředivě vlnivě kroužící.

Táto, je možný vochočit brundibára? Dali bysme mu nítě! Taky si uděláme mrakodrapickýho Míšu!

/Martin 1963/

Není lidí nevědomých, neboť každý ví všechno. Tím, že jsme vkročili do světa, stali jsme se logicky naráz jeho neporovnatelnými majiteli a držiteli a on je v nás, mimo amentní stavy a smrt, vždy celý cele přítomen.

Z pekel tragiky v tragikomično předpeklí, v tragikomično chronické, vyhnáni tam, nikoli úpějíce v propastech, žádné de profundis, ale pochrchlávajíce a pobrumlávajíce na balančním předělu ničeho určitě a něčeho snad, ne ve sloupu oslnivého světla ani ve sloji antracitu, ale ve svých podnájmech, po prázdných chodbách, v mrákavém podmračnu, nikoli spočívajíce si v náručí nebo naopak vyděleni, ale se zanícenýma očima plnýma prachu, upřenýma na záda toho přede mnou, relief setřen, pozhasnuta tvář.

Kdo se vrhá ze skály na morénu, koná snad sebezabití, ale určitě se vrací. Všechen relativism se odpařil a ona šílená zrychlenina, která mu v těch pár okamžicích prostřeluje mozkem, je opakem anarchie a střepů, hlava se rozsvěcuje ukázněností nejnahuštěnějšího veleprožitku, který nepřipouští nic podružného, zde je mlčena absolutní báseň, vždyť za nejvyšší cenu.

A to když chcete mečíky koupíte si mláďata vod mečíků jako mečíčata. Dyš chcete červený koupíte červený a budete je mít jak voheň nebo modrý jak v moři nebo šedý jak myška anebo zelený jak jinoch . . .

/Martin 1963/

Jaký progres! První kapitola ve znamení vstupu do lví klece, druhá má zapálenou kštici, třetí je jakás takás úvaha, čtvrtá je prozřením, pátá hermetikou autismu, lchúpou strašného osamocení. Teprve zde však začíná vlastní děj, protože v nepředpokládanosti, v iracionálním zavlečení, na absurdní finistéře, teprve odtud začnou zaznívat hlasy promlouvavé, protože halucinovány.

Jen podivínskou sveřepostí lze vzdorovat této době; každé době! Ale s rizikem, že se vytvoří iluzivní svět, jemuž nic neodpovídá; hle, obavy středního kupectva! Touto sveřepostí vedoucí k fantasmatu, touto hermetikou, vedoucí k iluzivitě, se však jedině může nastolit nové ens, ens skutečně zázračné, protože neupotřebitelné, potřebné, protože zázračné, jedině znovu přijatelné, dýchatelné.

Táto, znal sem chlapa, co jel tak rychle na kole, že se mu vepředu zavařil motejl, totiž vlastně nezavařil, ale rozpůlil, ale naštěstí měl ten chlap při sobě pilulky na rychlý myšlení, takže když byla vidlice na deset centimetrů vod země, tak seskočil a šťastně přistál do škarpy.

/Martin 1966/

Na pomstychtivosti je nejhorší její toxicita; mínus nemůže stát za program. Byť šlo o pomstu oprávněnou, sama podstata úkorného aktu dusí. Jde-li navíc o pomstychtivost nenaplnitelnou, stojí před námi kolekce jedů v nejvražednější kvintessenci. Nic tak nevysává morek; muset syčet dovnitř, mít v žilách arzén, v ústech koudel, v nozdrách vosk. Na nic pozitivního se už člověk nezmůže, posibilita i možnost posibility atrofuje, jsi připraven o jediný možný rozměr, o budoucnost.

Byl chlap co porád pšukal, tak šel k doktorovi, aby mu něco předepsal, tak von mu předepsal kork špunt a ten chlap šel do shromáždění upšouk se a předsedovi vystřelil voko. Tak šel znova k doktorovi aby mu něco předepsal a ten doktor mu předepsal píšťalu a tak ten chlap šel na nádraží upšouk se a vlak mu ujel před nosem

/Martin 1965/

Být slušný, dochvilný, nekecat ale plnit, nepodtrhovat, nezávidět, nefízlovat, nevydírat a nevraždit, to vše bez eschatologické sankce, sukus ateistické morálky, vždyť je to nejcennější výron samohybného, ze sebe sama do prostoru nekonečné možnosti emanujícího génia; pne se o tři sta pater výš než morálka, která se puerilně děsí skryté kamery vbudované do stropu. Kázání na hoře bylo prosloveno člověkem naprosto jedinečným, ale člověkem a pro člověka, a mám pocit, že se v něm nemyslelo především na oheň trestu, ale na zahradu lásky, nikoliv na ONO, ale TOTO ZDE, že se v něm dokonale neodcizeným stylem obrovského orálního básníka apelovalo na vrozenou, plusovou přirozeností samozřejmě danou slušnost, a na nutnost, tuto slušnost kodifikovat. Nemyslelo se na nespatřené a vágní, ale na spatřitelné a určité; ne vtloukala, ale vdechovala se v něm lidem do hlavy nutnost chování a jednání, jež činí nesnesitelné snesitelným, opuštěné znovunalezeným.

Tati, Ježiš když chodil do školy, měl aspoň jednu dvojčičku?

/Martin 1962/

/devátá konfrontace/

JOSEF HANZLÍK
POTLESK PRO HERODESA, ÚZKOST

Pozvolna opadává to kritické hodnocení, které na debutanty z počátku šedesátých let pohlíželo jako na generační vlnu mladé poezie. Situace, která toto kritické hodnocení vyvolala, odmyslíme-li si benevolenci nakladatelství, umožnivší většině debutantů ono tristní „zrání nahlas", se tedy, alespoň pokud jde o přístup k jednotlivým sbírkám a k jednotlivým básníkům, normalizuje. Tato „normalizace" a hodnocení jejího stavu, tedy kvality sbírek takzvané mladé poezie, se i s dvouletým odstupem, který uplynul od prudké kritiky a autokritiky této poezie, jen stěží bude jevit méně skepticky. Přesto však dvě nové Hanzlíkovy sbírky, vycházející téměř současně, nám mohou sloužit alespoň k určitým korektivám, pokud se jednalo ve zmíněných kritických diskusích o samotnou Hanzlíkovu poezii. Jde tu o určitý posun, který je dán vyrovnanou a ucelenou koncepcí sbírky Úzkost, oproti méně vyrovnanému a básnicky slabšímu Potlesku pro Herodesa. Z obou sbírek sice nemizí pro Hanzlíkovu poezii charakteristická romanticky stylizovaná gesta, která svou ódickou „otevřeností" a mohutně podporována odvary z básní Hanzlíkových vrstevníků budila dojem generačního tribuna, nevytrácí se ani volba afektovaných, primitivně kontrastních spojení, sugerujících básnickou hloubku /orgasmus sochy při varhanní hudbě/, /a abyste dokonale nerozuměla / přečtu vám Hortensie knihu Ester / úryvek z Markýze de Sade / něco lyriky profesora Čelakovského / a notový záznam z poražení vepře/, ale to, co je ukryto v nejlepších básních Úzkosti, například v XXVI. variaci / Jenž má trochu masa dvě oči slabé srdce / jemuž lhostejná bolest zahřívá prsty / Jehož zaříkají střehouce krovy a děti / Jemuž děkují jen penězi a chlebem / Jenž prchá v kruhu jako třínohá kočka / Jenž polyká jazyk jako kámen / Jenž si kdysi přával / Jenž zapomíná / Jenž i neumírá křiče jen žalostně a tiše/, je snaha po souladu, v dřívějších sbírkách přehlušeném a nerealizovaném, tohoto typu nemeditativní poezie s volbou jejích prostředků, které užívá pro vytvoření svého „možného básnického světa".

/Vojtěch Steklač/

Úzkost, Bezmoc, Krutost — to jsou témata, která Josefa Hanzlíka provázejí od první knihy. Tam měla konkrétní podobu a ve všech dosavadních knihách se pohybovala směrem k větší obecnosti. Úzkost a Potlesk pro Herodesa, každé svým způsobem, tuto linii dovršují. Dvacet sedm variací na úzkost v rovině introspekce, Potlesk pro Herodesa navazuje na Hanzlíkovu oblíbenou metodu básní — příběhů a básní-dialogů.

Základním prvkem výstavby je fixované slovní spojení, úsloví, jehož převrácením, použitím v paradoxním smyslu, se snaží Hanzlík odkrývat stereotypy našeho jednání a vnímání, nalézt vlastní smysl jevů, které tvoří náš okolní svět. Je to úsilí v podstatě intencionální, „zdůrazňuje poznávající subjektivitu jako východisko objektivního utváření smyslu a východisko platnosti bytí" /E. Husserl/. Jeho úzkost pak pramení ne z marného střetávání se společenských sil, jejichž obětí se tak často stává jedinec, ale z odkrytí zdrojů násilí a krutosti v každém z nás. Manipulovaný člověk, jeho pocit nesvobody, bezmoci, jeho pasivita, jsou zdrojem konfliktu, který Hanzlík odkrývá. V Úzkosti to dělá jakoby na sobě samém, na základě své nejvnitřnější zkušenosti, v Potlesku pro Herodesa pak pro to nachází příklady i z okolního světa, v konfrontacích svého zážitku se zážitkem jiných.

Jezinkovsky úsměvný Potlesk je sdělnější, má bohatší citovou atmosféru, i když ve srovnání s ranější Hanzlíkovou tvorbou je právě po této stránce zdrženlivější. Úzkost se pohybuje v rovině vysloveně citově chudé. Odhalení, k němuž se dobírá, jako by zmrazilo všechny city, srdce je sevřeno, zdá se, jako by nebylo žádné naděje, jako by všechny hodnoty zpuchřely a nezbyl než sebeklam, lež. Byla-li pro Hanzlíka dříve příznačná nadprodukce poetické mlžiny, snaha po rétoričnosti a monumentálním, patetickém gestu, sledujeme nyní koncentraci, zhutnění výrazu, a opuštění některých banálností a klišé. Nejen sémantický, ale i strukturní rozbor ukazují, že nynější Hanzlíkova tvorba je soustředěna k odkrývání významů a opouští zbytečné příkrasy.

Hanzlíkův člověk, zbavený aktivity žijící, ve světě zrelativizovaných hodnot a absolutizovaných pseudohodnot, má jedinou svobodu: nepřijmout svou situaci třeba jenom tím, že pojmenuje její neúnosnost, nenormálnost a nelidskost, že nepřijme konvence, které mu jeho okolí nabízí. Knížky, o kterých dnes mluvíme, jsou zprávou o této cestě ke svobodě. Její míra je po mém soudu už slušným základem, na němž se dá budovat dál.

/Dobrava Moldanová/

Víření a vzájemné jitření se poslední dobou poněkud utišilo, takže když sem tam spadne se stromu list, poleká se jen vítr. Tuší, že to zase svedou na něj.

„Toliko král Herodes / nadevše miloval / vás bělostná lidská mláďata / a jenom proto vás dal osvobodit z života / aby vás ušetřil / jeho bezmezné strázně" píše Josef Hanzlík v nové sbírce, s názvem **Potlesk pro Herodesa.** Současně, snad o něco dříve, vydává i sbírku variací, nazvanou **Úzkost.**

„Věřím pevně, že v š e c k y osobnosti biblické, zlé právě tak jako dobré, jsou předobrazy Spasitelovými, kterýž byl zároveň Nevinnost sama i sám Hřích, vzav nevýslovně vše na sebe" píše kdesi Leon Bloy. „Takto lze říci bez jakékoliv opovážlivosti, že Abel jest obrazem Ježíšovým a že Kain jest jiným neméně zřejmým jeho obrazem. Právě tak tomu s Isákem a Ismaelem, s Jakobem a Esauem atd. atd."

Variacemi Úzkosti prolínají verše jako „Tam pod rozkvetlým stromem / kde jsem s tebou lehával má lásko" nebo „Mám velkou srdcezelenou bolest", s verši, které mi jsou bližší pro své směřování k jazyku. „Mráz spálí kopřivu / vítr utopí listí", „Kočí kope jámu koni", „Klín zaráží klín", „Dvě kopí z boku / lotra po levici / sestru po meči" jsou verše přesné, zatínají. Sebetrýznění úkolů, dárků, otázek, pohrůžek, hrobů apod. podvrkává nohu, řeže do vlastní poetiky, ale drsnost smísená s trpkostí navozuje jistou jistotu. I za cenu úzkosti. Sypu-li si prach do očí, pálí, ale také spaluje. Až k slzám. A ty, i když skryty, očisťují.

Potlesk pro Herodesa je jakousi komplementaritou, není to sbírka návazná na Úzkost, ale průběžná. „Pták noci tluče na zamčená vrata". Do veršů vstupuje příběh, jenž je předznamenán verši: „Já nevraždil / já jenom vyjímal / ta těla z propadlišť a vyplétal je z kol / já z /žlábků gilotin / vždy jemně za vlasy bral hlavu". Při čtení těchto příběhů jakoby v zrcadle ožívají slova z kázání Antonína Koniáše ,o vykořenění bludných kněh': „Jed se nedodává, leč medem oslazený."

Mytizační a epická linie je místy dominantní i na úkor verše; /„orgasmus sochy při varhanní hudbě", „přečtu vám Hortensie knihu Ester / úryvek z Markýze de Sade / něco lyriky profesora Čelakovského" apod./. Epický moment má jeden zajímavý rys: draní se, jež v sobě skrývá ambivalentnost /„mrtvé labutí maso dere se k veřejím"/, a vracení se k prvotním archetypům, /„Takto se vše v dívčiných rukou vrací k prvotnosti"/ jež jsou však rozdrolovány a zastírány „plné varhan a fléten"/. Ale např. v básni Tartat III. je plný a přesný. Verš je zcela odlišný od verše Variací, příběh je hutný a uzavřený. Bez přístřeší. Ale marginálie mi dovolují jen náznaky.

/Miloslav Topinka/

Pokud možná ještě víc krve je v posledních dvou Hanzlíkových sbírkách. Jehněčí maso zůstalo v Stříbrných očích, ale nůž tu je pořád, **kam jsem dal ovčí nůž.** Opět dítě: pohybuje se tu chlapec **s beránčí krví na čele.** Svět krutých příběhů z pohádek, děs Erbenova Zlatého kolovratu, hrůza z vraždění mláďátek. **Klekánice dýchá dětem do úst. Vlci unášejí přítulné děti.** Mezi dárky k šestým narozeninám se objeví **šle k oběšení /dětské/.**

Obě sbírky se tvarem navzájem liší, jedna aktualizuje mytologické příběhy, literární a historické reminiscence, druhou tvoří metaforické variace úzkosti. Úzkost z příliš hlasitých snů, o nichž si básník právem není jist, jestli přinášejí štěstí /Úzkost/. Úzkost ze světa, jehož krutost má své dějiny /Potlesk pro Herodesa .

První sbírka pracuje se snovou představou, jež má svůj rodokmen ve snech surrealistů, klade důraz na metaforu a básnické slovo. Jednotlivé básně se nejmenují variace neprávem: úzkostný pocit se neustále vrací v různém vyjádření. Využívá se tu konfrontací výpovědí podobného znění, ale různého významu, užívá se posunu významů slov, jiný obraz je založen na doslovném čtení slova nebo obratu: **kam nosíš své maso / kam na krk, komu na krk komu cpeš své maso do krku.** Slova jsou silně smyslově zatížena, člověk je maso a krev, plíce, játra, žaludky, rty a palce, břicho a krk, zuby za jazykem. Slovesně vynalézavé a pestré variace úzkostí pak přirozeně končí **v prozaické bídě, v prozaickém strachu,** který ti **háže verše pod nohy / jako hrách jako brambory / jako klacky.**

Potlesk pro Herodesa nesází na sugestivnost metafory, spíš na věcnou výpověď. V příbězích jsou skryty úvahy o člověku a dějinách, o pojetí a smyslu života. Oživuje se tu — v patřičné obměně — spor mezi pasivitou a aktivitou života, známý zejména z Mikuláška a Kainara. U Hanzlíka jsou však aktualizační zřetele silnější, v Potlesku pro Herodesa je zřejmý dobový akcent: přeměna ve vědomí, ve víru. Skutečnost se pak stává jiná: Herodes přestává být vrah a my čekáme, **až podruhé nás půjde zabíjet.** Dobové aktualizace jdou až na hranici významů politických.

Co je ještě společné oběma Hanzlíkovým knihám, je častá literární inspirace. V Potlesku pro Herodesa jsou odkazy k literárním látkám zjevnější, pomáhají Hanzlíkovu fantazii soustředit k jasné výpovědi, někde až příliš jasné, v Úzkosti jsou méně zjevné jen proto, že mají jinou povahu. Jsou ukryty v paradoxech, převrácených bonmotech, někdy vstoupíš dvakrát do jedné a téže řeky, mráz spálí kopřivu. A ve scenériích z malířů, třeba v krajině a krutých dějích dnes znovu oživeného Bosche. Ale mohla by být Hanzlíkova dramata tak veristicky krvavá, kdyby neodkazovala k dějinám dramatických a krvavých dějů?

/Vladimír Karfík/

/umění, šílenství, zločin/

JINDŘICH CHALUPECKÝ

Na podzim minulého roku se bratislavský avantgardní výtvarník rozhodl upravit na tři dny zvláštní způsobem pisoár ve středu Bratislavy. Do žlábku postavil na koso sedm velkých čtvercových zrcadel, napsal na ně hesla, podle nichž tato zrcadla byla poctami svatému Antonínovi, Hieronýmu Boschovi, Gabrielu Chevallierovi, Godotovi, Michelangelu Pistolettovi, Stanislavu Filkovi a $Co/NH/_2$, tedy kyselině solné; na protější stranu zavěsil bloky a tužky, očekávaje, že do nich budou návštěvníci psát a kreslit; nad vchod umístil velký transparent „II. permanentné manifestácie — 1.—3. X. 1966 od 6,20 do 21,10" a rozdal a rozeslal pozvánky, zejména účastníkům kongresu Mezinárodního sdružení uměleckých kritiků, který právě v Bratislavě zasedal. Lidé, kteří na pisoár přišli, se dostali do nečekané situace. Někteří se rozpačitě usmívali. Někteří se možná zamysleli, co to má znamenat. Někteří našli východisko v mravním pobouření. K nim patřil náhodou také redaktor bratislavské Práce, takže se pak 18. října objevil v ní velmi dlouhý článek. „Bolo by treba prešetriť duševný stav takýchto ľudí,. . . či už nejde o začínajúci proces schizofrénie . . . či takýchto ľudí trestať . . . či nejde o nejakú sexuálnu úchylku . . . Tento jav . . je k nám importovaný takmer výlučně zo Západu . . . Originalita hraničaci s nevkusem a vulgárnosťou . . . Najma kvalifikovaný výtvarník by mal mať dostatok citu . . ."Přes všechna tato důtklivá upozornění Mlynárčika nikdo nezavřel do blázince ani do trestnice ani sexuálně nenapravoval ani nevyhnal z řad výtvarníků. Ale zůstala otázka: není-li to schizofrenie, ani perverse, ani zločinný záměr, co to tedy vlastně je. Otázka tím naléhavější, že různé takové nesrozumitelné „manifestace" a „provokace" se neuskutečňují jen v Bratislavě, ale stejně v Tokiu, Paříži, New Yorku, Buenos Aires, San Francisku — a ne teprve teď, ale už několik desítek let. Jedním z prvních, ne-li vůbec prvním takovým „provokatérem" byl Jaroslav Hašek ve svých pověstných výstupech v Praze před první světovou válkou. Od té doby můžeme sledovat téměř nepřetržitou tradici: vychází z italského a ruského futurismu a přes dada a surrealismus ústí zatím do velice různých jevů nazývaných souhrnně „happenings" nebo „events".

Původci těchto zvláštních akcí jsou napořád umělci. Ale dá se tu mluvit o umění? Slovo umění pochází od slova uměti a k tomu, aby někdo postavil na pisoár pár zrcadel, věru není třeba žádného umění. Je to tedy vědecký pokus? Ale tyto pokusy nevycházejí z žádné teorie a nic neověřují. Tedy snad pouhé uličnictví? Ale ti, kteří se jich odvažují, dávají vědomě v sázku svou občanskou existenci; mají zřejmě na mysli či na srdci něco, co jim za to stojí. Jenže co to vlastně je?

Vyjdeme z toho, že to jsou projevy umělců — a to projevy zřejmě velice spontánní, vyvolávané nějakou naléhavou vnitřní nezbytností. Projevy umělců, a přece ne umění, alespoň ne to, čemu jsme si zvykli říkat umění. Mají rysy uměleckého záměru — v případě Mlynárčikovy manifestace. Jsou znát v použití zrcadel, jež nepochybně jsou elementem estetickým, i v celé inscenaci, využívající banality prostředí. Ale chybí tu nebo do pozadí vystupuje onen podstatný znak umění, pro který se umění musí umět: totiž jeho umělost. V umění vždycky jde o to, udělat umělý předmět — obraz, drama, hudební skladbu. Do tohoto umělého předmětu autor uzavírá své pocity a prožitky a novým způsobem je rozvíjí: činí tento předmět místem pro svá druhá já, vytváří v něm pro sebe i pro ostatní příležitost fiktivního života. Umění je pak jakýmsi doplňkem života reálného, jeho kompenzací, uskutečněním neuskutečněného, naplněním nenaplněného.

Ale to právě moderního umělce začíná zneklidňovat. Není tato umělecká fikce únikem ze života? Nepodává falešnou útěchu, neodvádí ho od toho, aby svůj život uskutečňoval, naplňoval reálně? Neposkytne umění alibi před životem?

Tak vzniká potřeba rozlomit, rozbít hranice umění, t.zn. rozlomit, rozbít hranice uměleckého předmětu: zbavit ho právě jeho umělosti, jež jej vyděluje z reálného života, uskutečňovat umělecký čin, uskutečňovat umělecký čin bezprostředně uprostřed životní reality — a to jakékoliv reality. To bylo v podstatě experimentů futuristických, dadaistických a surrealistických a to pokračuje v mnohých avantgardních tendencích dnešních. Co se však stane s člověkem, jestliže zkušenost umění nebude pro něho útočištěm před životem, ale bude-li muset přijmout ji uprostřed života? Co si počne, bude-li do konce při tak banálním aktu, jaký si učinil svou příležitostí Mlynárčik, nucen čelit zrcadlům a bude-li nad to vyzván, aby kreslil a psal?

Už roku 1917 obeslal Duchamp uměleckou výstavu Nezávislých pisoárovou mušlí a na dadaistickou výstavu Arpovu Baargeldovu a Ernstovu 1920 v Kolíně nad Rýnem se vcházelo přes pisoár. Co s tím vším?

Zvykli jsme si, že v uměleckém díle možno vést čtenáře či diváka kamkoliv před skutečnosti života. Kdysi Baudelairovy Květy zla vyvolaly soudní proces; dnes censoři už jen s rozpaky vystříhavají něco z opakovaných scén souloží v Bergamanově Mlčení. Před málo lety byl autor tohoto článku za to, že časopisecky otiskl jednu povídku ze Sartrovy knihy Zeď, nazýván v populární brožurce „miasmatickým bahniskem", dnes kniha vyšla a nikoho už nenapadlo se pohoršovat. Ujasnilo se, že to nejsou pornografie: zkušenosti, které připomínají, jsou spíše otřesné než dráždivé. Umění se má a musí odvažovat všude a zvlášť do míst zakázaných: do temnot, neřesti, zločinu, zoufalství, hanby. Tragedie je jeho nejvlastnější říší. „Uslyšíte o smilstvech, vraždách, hnusných zvrácenostech, zabití slepých, o náhodných osudech, popravách vynucených lstí . . ." recituje Horatio a my klidně přihlížíme. Ale co kdyby tento přízračný svět vystoupil z jeviště do hlediště?

To je ten velký problém, který moderní umění předkládá. Jako se kdysi do soudních registratur dostaly Baudelairovy spisy a Flaubertovy, dnes ve spisech zatím obvykle jen policejních — u nás jako v cizině — objevuje nadpis: happening. Umění se rozhodlo vzít na sebe celou svou sociální funkci a zároveň se stalo něčím nebezpečným. Ne už jen ve své fiktivnosti, ale teď v reálnosti bezprostředního aktu vstupuje do života. Ale mizí-li hranice mezi uměním a životem, jak teď rozlišovat mezi estetickým na jedné straně a iracionálním a immorálním na druhé a v posledních důsledcích na jedné straně mezi tragickým a na druhé šíleným a kriminálním.

A přece hranice jsou velmi přesné. Dají se nejen abstraktně definovat, nýbrž vždy také konkrétně ověřit.

Především je umění konáním obrazným. Co se tu říká, ukazuje či děje, neplatí nikdy doslova. Každá věc a každý čin znamenají tady jistě stále to, čím pro nás obvykle jsou, ale teď ještě mnoho jiného nadto. Rozzařují se, dalo by se říci, navazují daleké souvislosti, celý vesmír jimi oživuje.

Svět snu a svět šílenství jsou ovšem stejně obrazné. Mnohdy se také vskutku zaměňuje umění a sen a dokonce i estetické a psychopatické. Ale význam umění je právě v tom, že umělec používá obrazných postupů vědomě. Severoamerický psychoanalytik Ernst Kris říká, že umělec se podobá plavci: z pevné země rozumu se odvažuje na moře šílenství a snu, „volí do-

brodružství v jiném živlu doufaje, že jej zdolá, a s rizikem, že v něm utone." Umění je „kontrolované šílenství", tedy už vůbec ne šílenství.

Zločin je takto kontrolovatelný, plně vědomý. Ale nikdy není šílený. Právě naopak. Je záměrný a účelný. Děje se ve světě, který je odsouzen k tomu, aby zůstal doslovný. V tom je osudná ubohost a chudoba zločinu. Umění žije v krásnějším světě: ve světě bezúčelném a neprospěšném.

A je tu ještě jedna podoba a ještě jeden rozdíl. Umění jako zločin a jako šílenství reklamují pro sebe svobodu — absolutní svobodu. Svoboda zločinu jako svoboda šílenství končí v beztvarosti, marnosti zániku. Dialektika svobody a nutnosti je tu rozlomena; pro zločince ani pro šílence není proto ani svobody ani zákona; zbývá jim holé nezbytí.

Umění však svou svobodou zakládá zákon a svým zákonem zakládá svobodu. Rozbíjí-li své hranice, není to proto, aby se rozplynulo v pouhé neomezenosti. Nestačí mu již utvářet věci, dělat umělecké předměty. Chce něco víc. Ve svých pokusech, byťsi zmatených, nejistých a nejasných, hledá novou základnu, aby mohlo dávat tvar životu samému. Není rozmarem, uličnictvím, běsněním. Je vědomím a přísností.

Mají-li se věci takto, není obtížné klasifikovat ani takové počínání, jakým byly bratislavské Permantné manifestácie Mlynárčikovy. Docela zřejmě mění reálné chování v obrazné. Je příznačnou desinterpretací, když onen redaktor Práce, hledaje pro ně nějaký racionální výklad, chtěl v nich vidět zařízení pro homosexuální voyeury. Ale tady nic nebylo „doslova". Permanentní manifestácie uváděly ovšem člověka do situace naprosto nečekané, nezvyklé, dokonce nepříjemné, ale bylo to proto, aby ho donutily k nové reakci na svět vůbec, k novému gestu sebeuvědomění, „ k věrné interpretaci své existence v obklíčení objektivní skutečnosti", jak Mlynárčik sám dobře říká. Učinil to bezohledně, ale možná tím účinněji.

Miloš Ševčík /Věž, 65x50/ 1965

/malé portréty/

Mezi mladými malíři, sochaři a grafiky se v poslední době objevilo několik zajímavých a slibných osobností. Protože Sešity považují výtvarnou složku za součást obsahu a zaměření časopisu, věnovaného mladému umění, budou čas od času informovat v hlavních údajích a stručné charakteristice o představitelích mladé výtvarné generace. Pět autorů, o nichž píšeme v tomto čísle a jejichž práce zde reprodukujeme, se navzájem liší svým projevem a typem talentu.

KAREL MACHÁLEK nar. 1937, absolvent AVU.
Vystavoval v roce 1966 na Výstavě mladých v Brně,
1967 v Praze „Nová jména"; Výstava mladých 67.

V kresbách, obrazech a tabulových asambλážích, kterými se doposud představil na veřejnosti, naznačil cestu spojení nezobrazivých prvků s konkrétními figurálními motivy, nejčastěji fragmenty lidské tváře či rukou. Sdělované významy nabývají podobu metafor, svědčících o druhé umělecké tváři autora, tváři básníka, skrývané pseudonymem. Jestliže poezie intonuje Machálkovu kresbu a malbu, potom v ničem neubírá na výtvarné senzibilitě. Kompoziční osnova, zbudovaná většinou na střední ose, dává obrazům řád a harmoničnost, Citace starých mistrů ve figurálních motivech spoluvytvářejí atmosféru klidu a jakéhosi rozjímavého ticha.

JIŘÍ NAČERADSKÝ nar. 1939, absolvent AVU.
Vystavoval v roce 1965 na Výstavě mladých 65;
1966 na Jarní výstavě mladých v Brně,
1967 Výstava mladých 67. Samostatná výstava v Galerii mladých, 1967.
1967 Kunstforum Göhrde /NSR/; Turin.

Svým temperamentem zcela odlišný. Jeho neklid a výbušnost jej předurčují k stálému hledání a zkoušení rozličných podnětů, jichž se zmocňuje násilně, s malířskou dravostí. Spojuje v sobě kreslíře se smyslem pro rychlé, improvizační záznamy fantastických a groteskních představ a malíře propadlého frenesii barvy. Během nedlouhého vývoje vrhl se do nejednoho dobrodružství v touze dobýt současnost. Od podezřelých nápisů na zdech /servítský cyklus/ k barevným expresím vybuchujících tvarů, k brutálním figurálním groteskám a k narativním kompozičním sestavám, v nichž se spolu setkávají písmo, postava, aktuálnost i staří mistři.

RUDOLF NĚMEC nar. 1936, absolvent VŠUP.
Vystavoval v roce 1964 v Divadle hudby,
1965 v divadle E. F. Buriana;
na Výstavě mladých v Brně,
1967 v Praze „Nová jména".

Jako oba předchozí malíři klade si rovněž, po svém, otázku co a jak a jak jinak s lidskou figurou na obraze, či přeneseně a přesněji, co s obrazem lidského osudu. Obsahovost je na prvním místě a má velmi subjektivní ladění, smutek, bolest, depresi. Ale přesto prostředkům není věnována menší pozornost, kombinace různých technických postupů sugerují další možnosti výrazu. Otisk lidského těla na plátno působí jako výkřik, optické rastry a geometrické a stereometrické útvary signalizují svět techniky a řádu, který je mimo lidské bolesti, sytá barevnost dává tušit hloubku prostoru.

KAREL PAUZER nar. 1936, absolvent VŠUP.
Vystavoval v roce 1966 na Výstavě mladých v Brně;
1967 v Praze „Nová jména"; Výstava mladých 67.

Sochař osobitého zaměření v projevu, tématu i technice. Jako jeden z mála současníků dává plastice fantazijní náplň a přibližuje ji oné podivuhodné linii, která zvláště v gotice a baroku a zvláště ve zvěrných motivech spojena drásavou výrazovost, sklep grimasy s fantastikou bohatě protvárněné formy. Pauzerova polidštěná zvířata jsou bytosti chvějící se až v šílené výmluvnosti, svazky obnažených nervů, uzlíky bezmoci. Pálená hlína, dávný materiál znovu přivedený ke cti, se zde poddává všem záznamům emoce a pocitu, je vysoce senzibilizována, jak v dřívějších nezobrazivých reliéfech, tak v současné figurální plastice.

MILOŠ ŠEVČÍK nar. 1939, absolvent VŠUP.
Vystavoval v roce 1966 na Jarní výstavě v Praze,
na výstavě čs. grafiky v Heidelbergu, na výstavě mladých v Brně.
V r. 1967 „Nová jména"; Kunstforum Göhrde /NSR/; Turin.

Grafik, jehož rodovými vlastnostmi jsou rovněž senzibilita a fantazie. Jeho cesta však vedla opačným směrem, od groteskní figurace k hádankovitým útvarům, jejichž podoba není tak konkretizována, aby dávala jednoznačný význam. Jsou to podivné rostliny, věže, hlavy, vázy, oči, neuchopitelných objemů, jejichž obrys se rozechvívá jakoby magnetizován. Znepokojivé významy jsou oprošťovány od literární fantastiky, aby se mohly volně rozpínat ve sférách čisté výtvarnosti. Forma je přitom přehlédnutelná prvním pohledem, je zdánlivě jednoduchá, směřuje k velikosti. Lept preferovanou technikou.

/E. P./

Sledovat cestu dnešního „nepravého" surealismu slibuje objevy, které lze dokumentovat dokladem vědomého úsilí rozšířit nebo dát nový význam souboru jeho znaků jako celku a postihnout tak totalitu. životního faktu s pocity se smyslovou látkou i rozumovou strukturou. Nejzákladnější princip čistého surrealismu tj. jeho specializace ryze tematické, která negovala všechny moderní směry od impresionismu, rušila samu specifičnost kresby, plastiky i architektury jako oblasti prostorového utváření s autonomní odbornou hodnotou a vlastní zákonitostí, doznala zvláštní proměnu. Zrušení hranic pozbylo nutné závaznosti a děje se tak téměř samočinně i v malbě, kresbě a plastice **Stanislava Podhrázského:**

1. Hlava / 30 cm, sádra 1947
2. Mravenčí nohy / 230 cm, pat. sádra 1947 zničeno
3. Domovnice / 200 cm, sádra malovaná 1947 zničeno
4. Figura s roztaženými koleny / 120 cm, sádra 1947 zničeno
5. Nohy / 129 cm, sádra 1948
6. Kabát / 54 cm, sádra 1948
7. Jeptiška / 100 cm, asambláž 1948 zničeno
8. Jeníček / 58 cm sádra 1947
9. Prsatá / 100 cm asambláž 1947 zničeno

Vybrané reprodukce z nejstarších Podhrázského plastik dokumentují jeho pojetí plastik jako především čistou prací ustalování hladkých proti ovzduší izolovaných objemů jejichž emotivní působení je vloženo do vlastního tvarového formování. Věci jsou podány tak, jakoby jejich smyslem byla harmonie, ale na poloviční cestě, v určité partii, se podřídí jinému rozhodnutí — násilně — buď dispozičně, nebo překvapivě, někdy alogickým nápadem, se vymknou poutu harmonizace a stanou se kontrastem i když se znovu vřadí do původní role. Již ale prozradily svou tvář. Vyjímečně v době vzniku, jsou dnes, po 20-ti letech, v nových souvislostech, přijímány tyto plastiky jako přirozená součást nové senzibility, aniž by dosud byla plně respektována jejich výjimečnost i v tomto kontextu.

/**M. Chlupáč**/

/vyklizujeme/

/Dobříš mladých 1948/

Redakce Impulsu zakončila otiskování materiálů z březnové konference z roku 1948 anketou, ve které její účastníci odpovídali na tyto otázky:

1. Jaký byl podle Vašeho názoru smysl dobříšské konference mladých spisovatelů v roce 1948? Jaký měla význam pro Vás osobně?
2. Podepsal byste dnes znovu rezoluci konference a její programové zaměření?
3. Jak se Vám v další své tvorbě a práci podařilo uskutečňovat dobříšský program?
4. Myslíte, že by srovnání dobříšské konference mladých s dnešní mladou generací dalo užitečný podnět k dnešku?

Co odpověď, to profil autora, jak se utvářel po onom osmačtyřicátém roce. Bylo-li snahou redakce mimo jiné přiblížit dnešní mladé generaci fakta z této konference, pak je možné k odpovědím tehdejších mladých přiřadit i fakta další — jejich tvorbu. To pro orientaci. Přečtěme si třeba slova Kamila Bednáře /Osobně pro mne měla dobříšská konference význam, který nemohu dodnes přezírat. Prolomila mou tehdejší izolaci, o kterou jsem nikdy nestál a nikdy ji nehlásal. Přiměla mě po období jakéhosi všeobecného kritizování společnosti zaujmout konkrétní postoj a formulovat si své pro a proti. Ukázala mi svůdnou vidinu, která se nakrátko zdála už reálnou věcí, totiž možnost cesty, po které by mohli jít všichni spisovatelé mého typu./ a porovnejme je s básničkami, které Kamil Bednář v padesátých letech publikoval. Marnost nad marnost, která neplatí jen v Bednářově případě. Ale co vedlo redakci Impulsu k otištění materiálů a ankety kolem Dobříše 1948? Jistě ne snaha, zdiskreditovat některé z jejích účastníků. Spíše naopak, neboť, citujeme z redakčního dovětku: „po bitvě i ten nejhloupější ví, co by a jak by." Nelze však tvrdit, že by se Impulsu, kromě trapných šarád se slovíčky, ve smyslu onoho „co by a jak by", nedostalo souborné a hodnotící odpovědi: „Dobříšská konference mladých spisovatelů na jaře 1948 chtěla mnoho a nedokázala nic. V pěti dnech nadšeného rokování se zdálo, že všichni tito spisovatelé tehdy mladí — nebo alespoň jejich většina — budou stát za sebou a hájit společný program. Hlavní věcí v něm asi bylo, že socialismus je svoboda a že svoboda je socialismus. Dokonce si mysleli, že vytvoří k tomu stálé společenství, mělo se jmenovat Klub mladých spisovatelů při Syndikátu českých spisovatelů. Nalézám mezi starými papíry ještě pozvánku na ustavující schůzi ve čtvrtek, 1. dubna 1948 v 17 hod. na Slovanský ostrov. Ale těch pár dní od skončení dobříšského konferování stačilo, aby věci dostaly podstatně jiný směr. Ti, kteří předsedali konferenci, se už u předsednického stolu neobjevili. Zasedli tam lidé, kteří na konferenci stěží promluvili, a jako jejich protektor mocný muž tehdejšího Syndikátu a pozdějšího Svazu spisovatelů; pronášeli jakési prázdné řeči; ostatní poznali, kolik uhodilo, a zůstali sedět zamlkle na svých místech. Tím historie skončila. Vskutku, nezbylo z ní nic než trocha papíru, který se už taky začíná rozpadávat. Dnes se k ní vracet je už trochu pozdě. Myslím, že jsem tím odpověděl na všechny vaše otázky." — Jindřich Chalupecký.

Je docela dobře možné, že se ozve kritický hlas a postěžuje si, komu že se to staví prý nové pomníky a kdo že je to vynášen na nebesa, tou generací, „jejímž jediným pojítkem se zdá být negace." Ale propánakrále, čeho by si měla ta „věčně negující" mladá generace vážit, ve snaze nezatracovat ideály, když už ne imponujícího uměleckého a občanského charakteru třebas Jiřího Koláře nebo Jindřicha Chalupeckého? Ostatně, plně se ztotožňujeme s poslední větou redakčního dovětku Impulsu: „Jak snadno vznikají nové mýty o tom, komu dal vývoj za pravdu! Jak snadno." Jde jen o to, které mýty má na mysli redakce Impulsu.

/I takové hledisko existuje/

Existuje hledisko, nadepsal svůj článek v Impulsu číslo 2 Vítězslav Rzounek. Jenže málo seriózní úvahy stále ještě přehlušují nejedno poctivé úsilí analyzovat současné hodnoty naší literatury, našeho umění. Ponechme stranou falešnou skromnost a podívejme se, jak vypadá takové seriózní úsilí z pera V. Rzounka. Předně jde o metodologii a její solidní bázi, ta by tu byla, usuzuje V. Rzounek, protože je zcela překonáno tvrzení Kurta Konrada, že marxistická kritika podstatně nepokročila ve vymezení tvárných kritérií umění. Těch kritérií, která jsou s to přesně určit jednotu zvláštnosti umění s jeho obecností, umělecký tvar z hlediska jeho významu jako sociálního činitele. Takto ujištěni a vyzbrojeni můžeme kupříkladu provést důkaz, kdo všecko nemůže být avantgardním umělcem. Jako kritérium nám poslouží Pánbíček a iracionalita. Měl jsem možnost ukázat tento fakt /kdy je zatemněno ideologické jádro tvorby — M.R./, na vztahu kritiky k M. Medkovi, která velkoryse přechází v jeho tvorbě iracionální a religiózní momenty známou a stokrát vyvrácenou frází o společenské indiferentnosti umění a prohlašuje ho za soudobého avantgardního umělce. V dětských letech ve mně vyvolala drásavý rozpor paní učitelka češtiny těmito slovy: Březina byl, děti, velký básník, ale věřil v Pánaboha. Nyní, poučen Rzounkem vím, že paní učitelka nepoužila dialektiky protikladů, jen pouze opomněla povýšit Pánaboha do výpomocné kategorie avantgardnosti. Ostatně, čtenář Rzounkovy stati si bude muset ještě vícekrát popravit své mínění o někte-

---

Karel Pauzner /Naříkající zvíře, reliev/

---

rých zbytečně esteticky kamuflovaných pojmech, jako je třeba zrovna tahlencta absurdita, nebo černý humor. Moment sociální angažovanosti, ono kdo s kým a proti čemu, ještě zřetelněji vystupuje u jiné části tvorby, která angažovanost dokonce svým způsobem bojovně zdůrazňuje. Mám na mysli tu oblast, která se velmi nepřesně nazývá uměním absurdity, někdy černým humorem. V podstatě jde o umění, které klade důraz na symbolicko-metaforické zobrazení, na podobenství. Jako každá metafora odkazuje k mimoestetické skutečnosti. Je tedy právě zde rozhodující hledisko, z něhož toto dílo ke skutečnosti odkazuje. Ale věci umělecké nejsou nikterak jednoduché. Odehrávají se přece jako nadstavba věcí společenských a ty, než přijde komunismus, mají také své háčky. Na jedné straně tu máme domestikované maloměšťáctví s růžovým nátěrem, na druhé straně pak Číňany. To by si měl uvědomit každý, kdo dosud nechápe, že i na chlupy nahatého krále je třeba pohlížet třídně. Zahradní slavnost sjednotí svým patosem proti frázi nejrůznější diváky. Ale tato jednota se ukáže pomyslnou v okamžiku, kdy padne třeba docela naivní otázka, co ten či onen divák považuje za frázi. Tehdy všichni přítomní, kteří byli dosud přesvědčeni, že vidí skvěle oděného krále, zjistí, že je nahý. Že ho musí obléknout. Podle svého vkusu. A lze vzít na to jed, že se už zde — nepůjde-li jen o hru slov — prosadí třídní aspekt. Měl by si to uvědomit i Václav Havel, protože mnohovýznamnost uměleckého díla neznamená jakoukoliv interpretaci. I když Vyrozumění protestuje proti zcela konkrétním jevům našeho života, neposouvá do popředí absurditu jako obecnou formu života? A neposouvá ji pak do polohy, kdy humanistický patos se může zvrátit ve svůj protiklad? Jaký má totiž potom život smysl? V umění jde zkrátka o krk. Čí? Smyslu života. Přišel na to V. Rzounek, protože míra zobecnění je dána mírou poznání. Škoda Havla, je to talent. Jeho hra pronikla také za hranice. Aby to s ním nedopadlo jako s polským filmem. Taky kritizoval, taky pronikl za hranice a už se vyčerpal. Ani génius nezahraje na jedné struně víc, než jednu skladbu.

* * *

Rozpory tohoto typu jsou v Chalupeckého statích tak časté a tak do očí bijící, že čtenáře se během četby často zmocňuje bezmála zoufalství, protože není s to najít odpověď na otázku, jaké jsou vlastně uměnovědné, estetické a filosofické pozice autora.
Takto si hořekuje Václav Zykmund ve 4. čísle Výtvarné práce v recenzi nad souborem statí Jindřicha Chalupeckého který vyšel nedávno pod názvem Umění dnes. Václav Zykmund nadepsal svou recenzi Spíš teorie než antiteorie, a název dal ještě do uvozovek.
Budeme-li chvíli hltat Zykmundovy „polemické" řádky /nyní si dovolíme uvozovky zase my/, otevřeme-li očka i duši vstříc jeho promluvám, dostaneme se věci na kloub. Již v začátku recenze pana Zykmunda totiž nesmírně popudí prvotní drzost Jindřicha Chalupeckého, který i nyní, v době opětného zájmu a veřejného přetřásání i protřásání, si dovolí prohlásit své mínění o surrealismu.

Tak např. už v první kapitole tvrdí /míněn Jindřich Chalupecký/ — jako to ostatně tvrdil s diskreditující houževnatostí už před dvaceti lety, že vývoj surrealismu skončil, že toto hnutí se rozplynulo „v nezávazné hře na tajemství," ve „fantastických abstrakcích trockismu" a v „okultistických teoriích" a jejich „dávno antikvovaných symbolech".

A tak to pokračuje dál, a panu Zykmundovi to ne a ne dát spát. Bože, co si asi ten Jindřich Chalupecký myslí, nebo co se skrývá pod tím, co si myslí a myslí si vůbec něco? atd. atd., takové otázky skřípají Václava Zykmunda jak noční můra ke zdi:

Čemu tedy věřit? Je surrealismus mrtev, nebo ne? Je okultistický, nebo není? Je jeho symbolika antikvovaná, když byl rehabilitován, nebo není?

Jakmile se Václav Zykmund přestane pídit po tom, čemu má z knihy Umění dnes věřit, zabrousí do vlastních úvah, spojených samozřejmě s problematikou surrealismu. Začne si teoretizovat asi v podobném duchu, jaký již známe z jeho kdysi ve Světové literatuře publikovaných marginálií o surrealismu, s tím nepatrným rozdílem, že tenkrát měl glorioli jakéhosi Kolumba /i když pravděpodobně dnešní zastánci surrealismu v něm museli rozpoznat spíš Lžikolumba/.

Což však humanizace, vyplývající ze snahy „učinit svět poetičtější", není svým způsobem politickým činem, o který právě marxismus usiluje? Terminologie je tu /míněna Chalupeckého kniha/ zmatená v duchu četných západních teoretiků, kteří si zvykli ztotožňovat marxismus s dogmatismem a neuvědomili si, že fantastické abstrakce stalinismu jsou něco zcela jiného než marxistická dialektika, v níž humánnost je nedílnou součástí filosofického systému.

A basta! Pan Václav Zykmund stačil obdivuhodně směstnat páté přes deváté a zahustit svůj elaborát /zcela v duchu surrealistických krátkých spojení/ na minimum řádek. O Chalupeckého zavadil připomenutím jakýchsi abstraktních /byť stále

nebezpečných svými nekalými zámysly/ západních teoretiků, upozornil nás na rozdíl mezi marxistickou dialektikou a teoretickými lumpárnami Stalina, i na to, že se nesmí ztotožňovat marxismus s dogmatismem a vůbec. Co věta, to podnětný objev. A tak to jde dál, až k zvlášť povedenému závěru, který nasazuje těmto sentencím korunu. Naposled si tedy za/re/citujeme:

A nakonec poslední paradox. V poznámce autor píše, že smyslem jeho článků bylo „posilovat sebedůvěru" našich výtvarníků. Sebedůvěra výtvarníků musí být však od základů otřesena, tvrdí-li autor na mnoha místech své knihy, že např. od dob, kdy Picasso řekl, že nehledá, ale nalézá, je veškerá obrana skutečného společenského poslání umění marná, protože „vše se stává už jen experimentem: hledáním, jež nikam nevede a k ničemu nezavazuje".

Po recenzi Václava Zykmunda se sebedůvěra našim výtvarníkům jistojistě navrátí. A nejen výtvarníkům.

Sešity vstupují na počátku druhé desítky i do druhého roku své existence. Redakce ani při této příležitosti nehodlá přemáhat svou nechuť k bilancování, programování a aranžovanému ohlížení se: vybrali jsme tedy při této příležitosti několik čtenářských dopisů, které považujeme jistým způsobem za zajímavé či příznačné. Není patrně třeba čtenáře upozorňovat, že jde o výběr hrubě tendenční.

SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ, PRAHA

Gottwaldov 9. 6. 1966

Prodavačka ve stánku mě upozornila, že konečně došlo, nač jsem se ptávala a tak asi budu mezi prvními zdejšími čtenáři Sešitů pro literaturu. Usuzuji podle papíru, že vydavatel SČS se snaží dát kupujícím protihodnotu za jejich čtyři koruny, no ale měl by přinutit kolektiv redakce k výkonu, který odpovídá požadavkům odborné úrovně. Obálka časopisu působí dojmem úmrtního oznámení. Nálada je rázem dušičková, zkrátka to chce pestřejší upravu. Mám taky dojem, že dnešní malíři jsou zlomyslní. Odvedou sice práci mistrovky dokonalou, ale jinak se o ní vyjadřují návštěvníci Díla, že se vystavuje hovadinka za hovadskou cenu. Bohužel takového rázu je Studie č. 1/64 v Sešitech na str. 2 a tento obrázek výmluvně tlumočí sadistický pocit triumfu nad ignoranty. Bedřich Dlouhý možná přišel na svůj nápad zobrazit bouračku při shlédnutí hlavního města republiky. Rozbíjí se dlažba kvůli asfaltové promenádě, aniž se uvažuje, co to udělá při 30⁰ Reomíra ve stínu. Pražačky na jehlách si povzdechnou: „Ach, kde jsou naše staré kostky?" Uslyší odpověď dlaždičů: „Kostky jsou vrženy do Vltavy." Včera jsem napsala redakci SPML o černobílé módě, která si nedá předpisovat rub a líc.

F. P. Gottwaldov

Ct. redakce!

Přiznávám, že nejsem čtenářem Vašeho časopisu, a tak jsem viděla poprvé výtisk číslo 7, když mi ho soudružka přinesla. Jest v tom výtisku mnoho, co dnes spisovatelé píší, a co nemá hlavy ani paty. Ale já si Vám dovoluji napsat kvůli jinému, totiž kvůli panu redaktorovi Vacíkovi, kterého znám a jiní ho tu znají jako člověka. A musím Vám za všechny, že měl pravdu, když to o Vašem časopise v Rudém právu psal. Že jest smutný. A že jest smutný ten socialismus, který si Vaši spisovatelé vymysleli, aby se měli v klidu, aby neměli píchačky a chlastali zadarmo. On by to dnes skoro nikdo už na sobě nenechal, že je spisovatel. Měli jsme Nerudu a Jiráska a jiné, a to jsme se dočkali! Já jsem Váš časopis nečetla a číst ho nebudu, nestojí mi zato, ale že je pan redaktor Vacík slušnější člověk než Vy, to Vám řeknu. A že by s Váma měl zatočit, aby ty hlouposti, co tisknete v „Sešitech", už nebyly možný. A sprostoty.

S úctou R. M., Plzeň

Vážená redakce,

mám před maturitou a poněvadž chci studovat češtinu, sleduji dle možností i literární časopisy. Sešity čtu od prvního čísla jedním dechem. Dech mi však došel při četbě Kabešových básní v šestém čísle. Nesmíte si myslet že jsem úzkoprsá /přečetla jsem celého Šrámka/, ale věřím na čistou lásku. Jinak se mi váš časopis líbí a budu ho snad číst i nadále.

G.P. Rokycany

Vážená redakce Sešitů pro „mladou literaturu",

když jste začali vydávat svůj časopis a oznamovali jste, že se budete věnovat problematice našeho života — tak jsem tomu alespoň porozuměl já — předplatil jsem si váš list a odbíral jsem ho až do nynější doby. Byly to od Vás ty už klasické předvolební sliby. Žasnu a žasl jsem čím dál nad tím, co si pod pojmem „život" a „mladý" představujete. Kolikpak je vám let, že už tak bez okolků víte, jak je to s tím životem špatné. Vždyť ty morbidity, které publikujete, ty zaumné veršíky, ty oslavy degenerovaných jedinců, to zesměšňování učitelstva, to pomlouvání našich dětí, /viz vyprávění J. Jedličky o sirkách a dětech poškolácích/, to všechno dohromady je směsicí odporu a oplzlosti, k níž se čestně řadí a jako zlatý hřeb vyčnívá básnění Petra Kabeše, který má tu odvahu tisknout své sprostoty ve stejném čísle, ve kterém je titulován na obálce jako odpovědný redaktor. Jestli se tím vším zabývají i ti příští literární adepti, které chcete a oznamujete, že je budete . . . publikovat, pámbu s námi a zlé pryč. Já jenom považuju za svou povinnost, říci Vám svůj názor a navíc se veřejně postavit proti rozšiřování Vašeho časopisu na školách, kam v poslední době pronikl a kde je čten. Škrtněte mně prosím ze seznamu těch, kterým posíláte své příslovečně černé sešity.

Váš

J. O., Praha 2

Vážená redakce!

Jsem povoláním učitel jazyka ruského a tělesné výchovy na jedné devítiletce. Literární tvorbou jsem se dosud nezabýval. Až nedávno, ve volné chvíli jsem složil báseň na oslavu jara, jeho příchodu do divoké, ale krásné přírody severoamerické prérie. Ptáte se proč zrovna na prérii? Nevím. Možná, že tu svou roli sehrála vzpomínka na ne zcela dávnou minulost, kdy jako kluk jsem přečetl spoustu kovbojských a indiánských románů; a nyní při opětovném nahlédnutí do tohoto žánru zase ve mně ožilo a hledalo své vyjádření to, co jsem tehdy prožíval společně s hrdiny — pocit svobody na nekonečných travnatých rovinách, napětí při střeleckých soubojích a potyčkách a radost z vítězství statečných a přímých west-mannů nad tlupou surových banditů či úskočných Indiánů /ovšem podle klukovské fantazie jen těch zlých, vyjímaje onu druhou skupinu Indiánů ušlechtilých, typu Vinetoua/. A tak vznikla báseň, jednoduchá obsahem i formou. Má určitou stavbu i přesně stanovený rým.

Vím, že v současné době jsou „v módě" básně psané volným veršem, třebas i bez náznaku rýmu, využívajíce tím více vnitřní sevřenosti stavby rytmu, básnických ozdob jako např. metafor, perzonifikací, hyperbol, autonym apod. a konečně i intonace při přednesu. Mnohé z nich svým obsahem a hodnotou skutečně vyvažují vnější formu /jde přece o autorský záměr/, takže celkově zapůsobí na čtenáře a hlavně posluchače impozantně.

Sám jsem stoupencem básní našich i cizích klasiků, zachovávajících si pevně danou stavbu, rytmus a rým. Toto hledisko jsem se snažil dodržet i při tvorbě vlastní básně. Zde je:

JARO NA PRÉRII

Rozlétlo se do kraje
nespoutanou silou.
Dnes vyzvu svoji milou,
prérii to širošírou,
k pořádání turnaje.

Něžná píseň, volný pták,
střelhbitě a přitom tklivě,
letí vzhůru do oblak.

Jen já rozumím té mluvě,
která snad všem nepatří —
zvláště těm, co na zlo myslí,
jak dva nepřátelští bratři,
nebo škůdci polí, sysli.

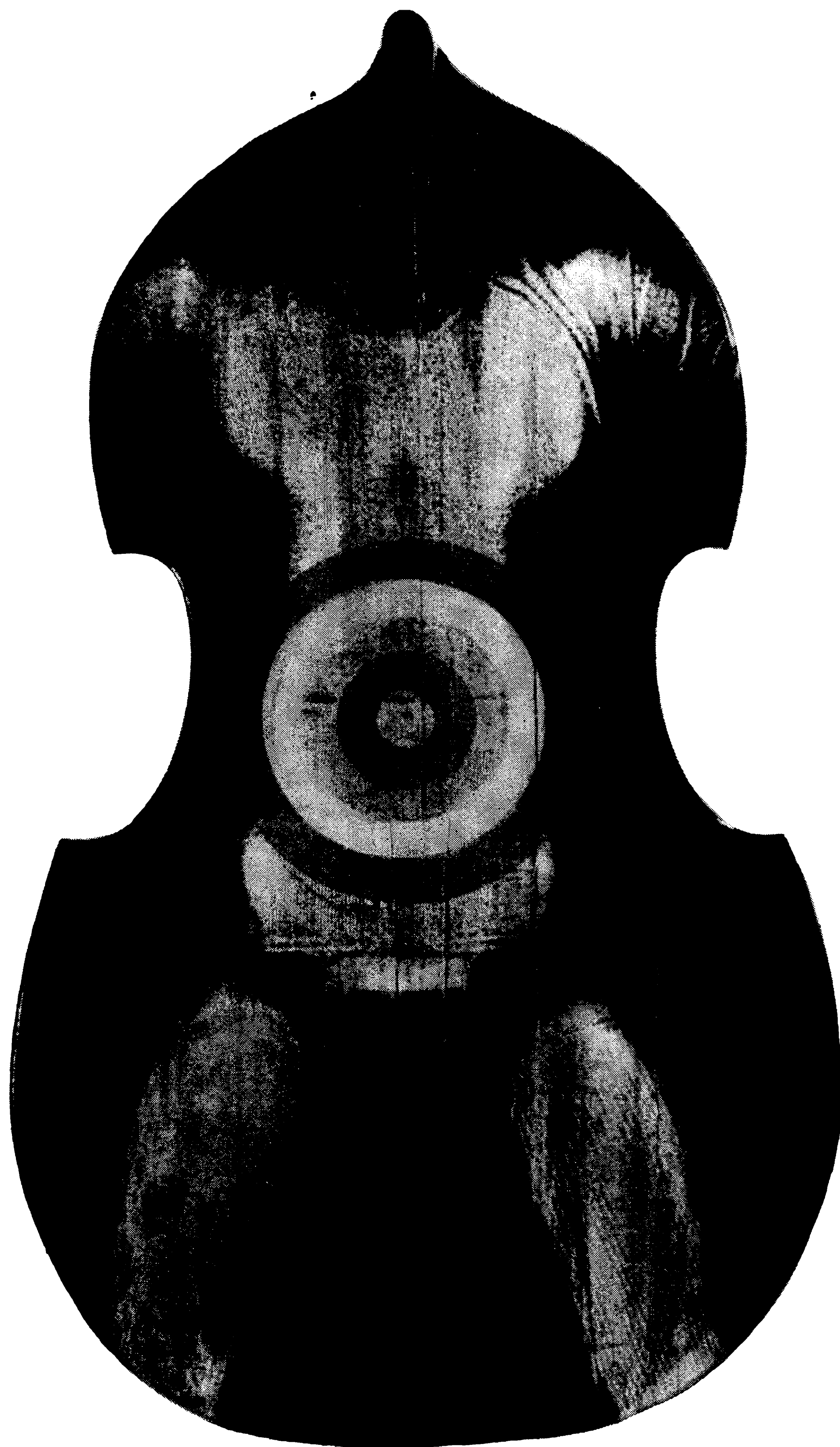
Jen dál, věrný druhu svého pána,
ať nemá konce tahle chvíle!
Zdolej bez únavy dlouhé míle,
jako kdysi mustang Indiána.

ВЕСНАЯ СТЕПЬ

Лежит Весна страной печальной
С пробуждённой уже силой.
Соревнуясь с дезком меслой,
Степью дикой — иунылой,
Шепчу: «Борода я игся нечальной.»
Песня тонкая, словно птица вольности,
Со скоростью пули летит,
Не теряя своей сентиментальности.
Лишь мне понятна речь проста!
Та мыслью не всех занята —
Особо не тех, кто зло применяют,
Точно два неродных брата,
Которые друг другу изменяют.

Nedávno jsem nahlédl do vašeho časopisu a kvitoval jsem s povděkem, že uveřejňujete práce začínajících autorů. Rozhodl jsem se poslat tento svůj příspěvek do redakce vašeho časopisu. Nevím, jak ji posoudíte a zda uznáte za vhodné báseň publikovat. V každém případě budu očekávat vaši brzkou odpověď.
Ještě pro úplnost uvádím, že jsem báseň přeložil též do ruštiny. Užil jsem volného překladu a provedl záměnu termínu „prérie" za „step". Báseň jsem poslal do sovětského mládežnického časopisu „Smena". Pro zajímavost ji též uvádím, ovšem v ruské podobě.

S úctou E. S., Brno

Rudolf Němec /Rezonance, email, 120 cm/ 1966

JOSEF ŠKVORECKÝ ve spolupráci s EVALDEM SCHORMEM

/konec faráře/

Podklad pro celovečerní tragikomedii

PRAHA 1967

/Dokončení/

A Střevlíček opět ujíždí ve svém barokním automobilu po známé deštínské cestě. Z křoví se vynoří policista a pragovku zastaví:
„Tak copak, pane řidič," osloví Střevlíčka. „Ňák tu silnici šněrujeme, se mi zdá!"
„Silnice je ve velmi špatném stavu, pane komisaři," namítá Střevlíček.
„Jenom jestli nejste ve špatnym stavu vy," policista vytáhne balónek. „Tak si dejchneme."
„Ale dovolte — proč?"
„Žádný debaty se nevedou," policista vrazí balónek Střevlíčkovi do úst, pak se podívá na tyčinku. „A heleme se, jak se nám to pěkně vybarvuje. Tak copak sme to pili, co?"
„Přijímal jsem krev Páně."
„A copak to pil ten pán, že má v krvi takový procenta? Tak pojedete se mnou."

Na policejní strážnici vyslýchá Střevlíčka rozezlený komisař:
„Tak vy nám chcete namluvit, že jste nepil. Podívejte se," ukazuje na zbarvenou tekutinu v trubce, „chemie mluví jasně!"
„Jsou skutečnosti, které se chemii vymykají. Například transsubstanciace."
„Trans — co?"
„Transsubstanciace. Nepil jsem víno, ale krev Páně."
„Nojo počkejte," usměje se posupně komisař. „Tady nejsme mezi svíčkovejma bábama. Jim si vykládejte, že jste pil krev Páně. Ale pro mě jste pil víno. Pro mě platí chemickej rozbor, a chemickej rozbor žádnou krev Páně neuznává."
„Ale náš stát ji uznává."
„Jak to, náš stát? Náš stát je založenej na vědeckejch principech a žádný takový kejkle nepodporuje."
„Náš stát uznává právní platnost církve. Tedy uznává i právní platnost jejího učení. A jelikož jsme církev uznaná státem, jsem já státní zaměstnanec, a přijímal-li jsem krev Páně, plnil jsem pouze svoji úřední povinnost. Jestli mě kvůli tomu potrestáte, dopustíte se přečinu rušení svobody náboženství."
„No tohle přestává všecko!" zuří komisař. „Vy si tomu říkejte krev Páně, já tomu říkám požívání alkoholu, protože chemie -"
„Vy tedy uznáváte platnost chemických zákonů?" přeruší ho Střevlíček.
„Samozřejmě!"
„A co zákony našeho státu — ty neuznáváte?"
„Nic takovýho jsem neřek!"
„Ale ve vaší výpovědi to bylo implicite obsaženo."
„Imp —" a to už komisařova trpělivost přetekla. „Ať už vás tady nevidím! Jestli vás ještě jednou chytíme! . . ."
Střevlíček se ukloní a odejde. Komisař se obrátí na policistu:
„Vidíte ho? Ze všeho se vykroutí, intelektuál! Ale my si na ptáčka posvítíme! My ho nakonec lapneme!"
A hrozí pěstí za zmizelým farářem.

Slavná, zpívaná mše, na kůru sbor. Střevlíček u oltáře, slyšíme jeho hlas:
„Nic se tedy nestalo. Ale pocit, že se moje zkáza blíží, mi seděl v zádech, a byl bych patrně z Deštína zmizel, jako jsem se tam objevil, nebýt toho, že se mi tam ještě víc zalíbilo . . ."
Střevlíček se otočí k věřícím, rozepne ruce ve velebném gestu a spočine pohledem na kůru. V popředí sboru stojí Majka a právě spustí lahodným hláskem sólo:
„Veliký Bože náš, shlédni z výšin svých . . ."
Střevlíček vypadá opravdu trošku jako Bůh. Babičky na něho hledí s neskrývaným zbožňováním, a v očích Majky, když do nich při novém rituálním gestu Střevlíček pohlédne, se už ani příliš neskrývá stejný cit. Majka se zbožně křižuje, zpod brv se podívá na Střevlíčka, a opět slyšíme hlas:
„Největší nebezpečenství jest zajisté žena. To ona podala našemu praotci to zrádné jablko, a od těch dob na to muž vždycky doplácí . . ."
A středem lodi přichází svatební průvod Anny a Toníka. Toník, stejně jako tenkrát na zabíjačce, nejeví žádné nadšení, zato Anna září blahem. „Už mou milou . . ." zpívá sbor, a Majčin hlásek nápadně vyniká. Snoubenci přiklekají, Střevlíček se obřadně táže:
„Anno Potěšilová, béřete si zde přítomného Antonína Přidala —" a ještě než stačil dopovědět formuli, Anna už hlasitě, jasně a radostně odpovídá:
„Ano!"

Na totéž se Střevlíček táže Toníka. Toník neodpovídá tak zřetelně; zahuhlá cosi, čemu není rozumět, takže se Střevlíček musí zeptat:
„Jak jste říkal?“
„Ano,“ říká Toník, a je v tom zoufalá nechuť, nesmírné neštěstí.
„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ praví však velebně Střevlíček a váže jim ruce štolou.

Takže ve velké sednici u Potěšilů se slaví svatba. Všechno připomíná zabíjačku, jenom v čele stolu je místo učitele Střevlíček. Učitel sedí stranou a novomanžel Toník se úspěšně zpíjí do němoty.
„Toníku, nepi tolik!“ prosí ho Anna.
„Ať!“ odpovídá její manžel.
A Střevlíček zabloudí očima do rohu místnosti, kde v hloučku svobodných dívek sedí Majka. Na svatbu se nastrojila: má krátké sukně, svůdně ukazuje nohu nad kolenem a křížek kolem krku jí lákavě visí ve žlábku mezi vyšněrovanými ňadry.
I novomanžel Toník přestal pít a civí na Majku. Mezi Majkou a Střevlíčkem lítají významné pohledy, poněkud už zpitý Toník je vztahuje na sebe. A po celou tu dobu se sousedé nahlas baví:
„Nejchytřejší je tady pan farář,“ mudruje Potěšil. „Ten je proti chomoutu zasichrovanej.“
„Martine! Budeš držet hubu?“ okřikuje ho Potěšilová. Potěšil však vede svou:
„Anebo tady pan učitel. Ten taky do chomoutu eště nevlez. Mně jenom vrtá hlavou, pane učitel, jak ste to při tom vašem řemesle tak dlouho vydržel? Jenom se podívejte — dyť takovejchhle máte plnou školu!“ a ukáže na vábnou skupinku dívek v rohu.
„Pámbu mě netrestej!“ hrozí se Potěšilová. „Takovýdle řeči vede na svarbě vlastní céry!“
A jak Střevlíček hledí na Majku, Majka slabounce kývne hlavou a vyjde z místnosti. Jako na rozkaz zvrhne do sebe Toník pohár vína a zvedne se. Za ním se vytratí Střevlíček. A aby to bylo úplné, po Střevlíčkovi zmizí na chodbu i učitel.

Na chodbě, na vršku schodiště, právě ztratil rovnováhu vandrák Kořínek a už se opět, s lahví v ruce, kutálí dolů a přistane u nohou Střevlíčka a učitele, kteří právě vešli. Slušně pozdraví:
„Pochválen Pán Ježíš Kristus!“
„Kořínku,“ napomene ho Střevlíček. „Nevím, jestli v takovéhle chvíli máte právo na křesťanský pozdrav!“
„Velebnej pane — dyť i svatej sedumkrát denně hřeší!“
„Vy ovšem máte daleko do svatosti.“
„No právě. Já hřeším jen jednou. Vod rána do večera.“ Kořínek se zhluboka napije a vrávorá pryč se zpěvem: „Hospodin je můj pastýř . . .“
Učitel se ušklíbne:
„Mám dojem, že s odstraňováním hříšnosti v Deštíně nemáte právě velké úspěchy.“
„Můj milý, není v lidských silách odstranit ze světa hříšnost. Ale je možno přinést lidem útěchu.“
Vtom zazní shora hlas babičky Potěšilové:
„Velebnej pane! Velebnej pane! Ste tam? Poďte na kus řeči!“
Střevlíčkovi se nahoru zřejmě nechce; toužebně pohlédne na dveře do sadu. Učitel si toho všimne a poznamená ironicky:
„Tak co? Nepřinesete jí útěchu?“
Pohledem sklouzne od schodište ke dveřím do sadu. Střevlíček ho probodne očima a vydá se za babičkou.

Toník utíká sadem jako šílený. Pod stromem stojí Majka. Toník se hned na ni sápe:
„Majko! Já se zabiju!“
„Počkej! Pusť, Toníku! Někdo nás uvidí!“
„Poď do stohu, Majko!“
„Ale Toníku! Dyť si teď ženatej!“
„Dyť tobě to nikdá nevadilo, u jinejch!“
„Teďkon mě to ale vadí!“
„Majko! Nedělej drahoty!“ a Toník drtí Majku v náručí.
„Pusť! Dyť seš vožralej!“ brání se Majka, jak se nikdy nikomu nebránila.

V sednici je zatím veselo. Strejci se už nachmelili a zpívají, velice falešně: „V dobrém sme se sešli, v dobrém se rozejdem . . .“
Jenom Anna je nervózní, ohlíží se po hodinách. Najednou vstává, a v dlouhých bílých šatech se závojem letí ven.

Utíká po dvoře ke známému hnojišti se známým reterátem.
„Tondo, Toníku! Si tam!“
Z reterátu se však ozve zvuk, jaký vydávají plyny násilím vypuzené z lidských vnitřností, a hned nato hlas vandráka Kořínka:
„Hospodin je můj pastýř . . .“

V sednici pokračují radovánky. Potěšil se drží okolo krku s Janáčkem a pějí:
„Pryč a pryč je šeckó, pryč jé ma nádějé . . .“
„Táto!“ doráží Potěšilová a ustrašeně se rozhlíží po mumraji v sednici. „Slyšíš? Depa je Anka s Toníkem?“
„Já pláču jáko děckó . . .“ odpovídá Potěšil.
„Tak přestaň řvát! Kde sou mladý?“
„Vodešli,“ informuje ji sousedka. „Nejdřív Toník, a chvilku po něm Anča.“
„Asi to na ně přišlo,“ chechtá se vilně Potěšil. „Dyť maj dneskon svatební noc, né?“

Anna běží sadem. A vtom spatří Toníka, jak se sápe na Majku. Třebaže se Majka očividně brání, vrhne se na ni Anna s nenávistným elánem:
,,Ty děvko! Ty kurvo votahaná! Necháš ho bejt!"
„Ale dyť to von —" brání se Majka.
Jenže Anna jí vjede vo vlasů. Obě dívky se rozječí.

Střevlíček sedí u babičky. Oba zřejmě jekot, který zaznívá oknem, vyrušil z hovoru a zaraženě naslouchají.
„To už se tak zlinýrovali?" diví se babička. „Dyk je teprvá pět!"
Střevlíček přistoupí k oknu a vyhlédne.
,,Ježíši Kriste!" zvolá a beze slova vyběhne ze dveří.
„Co je, velebnej pane?" dožaduje se babička. Potom zpod postele vytáhne koště, na jehož násadě je přivázané zrcadlo, a podrží je tak, aby v něm viděla z okna. V zrcadle se objeví Anna s Majkou, jak se zdatně mydlí na sadě.

Sousedé a sousedky utíkají sadem. Doběhnou ke dvojici a dva muži odtrhnou dívky od sebe.
„Děvka jedna kurevnická!" ječí Anna. ,,Nic jí neni svatý! Puste mě! Já jí zabiju!"
Muži vlečou zmítající se Annu do stavení. Ženy odvádějí Majku, která se rovněž vzpouzí.

V sednici potom bouří vznícená ctnost.
„Puste mě na ní!" ječí Anna. „Puste mě na ní!"
„To ti neni hamba, Magdaleno?" káře Majku hospodář Potěšil, morálně nejrozhořčenější ze všech. „Svádět ženatýho?"
„Dyk já ho nesváděla! Von za mnou přišel!"
„Přišel nepřišel," mudruje hospodář. ,,Dybys nebyla vodešla, von za tebou nešel."
„Dyk já ale nevodešla, aby von za mnou chodil. Mně se jenom chtělo na čerstvej vzduch!"
„Mělas vědět, že dyž ty vodejdeš, pude von za tebou. Muskej má slabou náturu. Za to dycky může žencká. Nemám pravdu?"
A filosofické vývody moralisty Potěšila setkávají se s všeobecným souhlasem. Vzduchem létají rozvášněné výzvy:
„Vyhrnout sukně a nasekat!" ječí nějaká tetka.
„To je vono!" nadšeně souhlasí soused. „Dem na to!" Ale jeho žena ho zdržuje:
„Počkej! To by bylo něco pro tebe, co? Vyhrnovat sukně takový mladý!"
„To se takle nemůže nechat, aby nám tu kazila mládež!" horlí jiní, a jiní a jiní se přidávají a předhánějí. Nešťastný novomanžel se marně snaží zmírnit lítici:
„Sousedi, nechte jí. Dyk sem s ní nic neměl!"
Jeho nesmělé orodování v halasu ostatních beznadějně zaniká.
Jenom Střevlíček se k vášním nepřipojuje. Ty zatím vrcholí rozhodnutím Potěšilovým:
„Počkat! Pudeš před pana faráře, děvko! Ten ti to vytmaví!"
A jak Majkou smýkne k Střevlíčkovi, vrazí do stolu a z pohárku před Střevlíčkem vyšplouchne víno a udělá loužičku.
,,Velebnej pane! Vidíte jí? Vo svatebním veselí vona má tu troufalost, že svádí ženicha!" horlí hospodář, avšak Střevlíček mlčí a jenom prstem namočeným ve víně jako by něco psal na desce stolu.
„A to neni poprve, co svádí ženatý!" přisoluje si přiboudlý soused. Jenomže jeho manželka ho hned okřikuje:
,,Lojzo, ty rači kušuj!"
Nicméně bouře spravedlivé nevole se vzedme do té míry, že Střevlíček pozdvihne zrak, pohlédne do očí Majce a potom vstane. Řev se utiší.
„Tak co vy na to, velebnej pane!?" chce vědět Potěšil.
A Střevlíček se mu zadívá do očí, potom sklouzne pohledem k Majce a opět k Potěšilovi. Potěšila se zmocní silné rozpaky, náhle skloní hlavu a ustoupí do pozadí.
Střevlíček pohlédne stejně upřeně do očí jinému rozvášněnému sousedovi, z něho na Majku a zpátky na souseda, a opakuje se totéž, co v případě Potěšila. A Střevlíček pokračuje u několika dalších sousedů. Všichni sklápí oči a ustupují do pozadí.
„Kdo z vás je bez hříchu, nejprv hoď na ni kamenem," říká Střevlíček.
Ale zasáhne učitel:
„Já nesouhlasím! To je ta vaše falešná morálka! Nejde o to, kdo z nás má jaký hřích, ale o to, kdo z nás byl odhalen! A ona odhalena byla!"
Mlčení. Střevlíček dlouze pohlédne učiteli do očí, pak krátce na Majku a opět na učitele. Učitel však oči nesklopí, naopak, zpupně zírá na Střevlíčka. Střevlíček pomalu sklouzne pohledem kamsi do rohu místnosti, kde kolem menšího stolu sedí hlouček dětí. Uprostřed je krásný chlapeček, jehož známe ze zpovědnice. Na toho Střevlíček pohlédne a pak na učitele. Tentokrát učitel upadne ve stejné rozpaky jako prve hospodáři a ustoupí do pozadí. Uprostřed kruhu mlčících stojí nyní Střevlíček s Majkou sám. Do hrobového ticha zazní zašeptání Jana Páně:
„I zůstal tu Ježíš sám a ta žena uprostřed stojeci . . ."
Střevlíček však neposlouchá. Položí ruku Majce na rameno:
„Jdi a nehřeš více!" vybídne ji.
Ze zahrady zalehne dovnitř ožralý hlas Kořínkův:
„Hospodin je můj pastýř, nebudu míti nedostatku . . ."

A Kořínek kráčí krásnou hvězdnatou nocí přes sad a potom přes louku k lesu. Jeho černá postavička komicky šněruje směr a seshora na něho svítí nadpřirozeně jasné hvězdy. Ožralým hlasem pokračuje ve zpěvu:
„. . . na pastvách zelených pase mě, k vodám tichým mne přivodí. Duši mou občerstvuje, vodí mne po stezkách spravedlnosti pro jméno své . . ."
Dojde ke stohu, zavrtává se do něj. Jak se zavrtává hlouběji a hlouběji, hlas slábne, dusí se, mizí, doznívá . . .

„. . .Byť se mi dostalo jíti přes údolí stínu smrti, nebudu se báti zlého, nebo ty se mnou jsi . . ."
Hvězdy na nebi krásně září. Potom nebe světlá, přichází ráno.

U tabule stojí zdrcený žáček Jebavý, pod příkladem vypočítaným naprosto špatně. Učitel ho káravým hlasem nemilosrdně stírá:
„Ty si myslíš, Jebavý, že ministrováním se naučíš počty. Ale to se mýlíš, Jebavý. U mě ti pámbu nepomůže!"
„Ne prosím. Pámbu neni, prosím," říká úslužně žák. „Já už se budu učit, prosím!"
„To už ti taky nepomůže," říká temně učitel a Jebavý se rozbrečí:
„Voni mě doma zřežou!"
Učitel si ho zkoumavě prohlíží. „Nebreč," vybídne ho potom. „Máš ještě poslední možnost. Podívej se: půjdeš k Potěšilovům a potom na faru. U Potěšilů řekneš Majce . . ."

U Potěšilů v chlévě dojí uplakaná Majka krávy. Do chléva strčí hlavu Toník:
„Majko — nezlob se na mě!" škemrá.
„Di si po svym!" odbývá ho Majka.
„Toníku! Tondo! Seš tam?" je zvenčí slyšet Annu.
„Přiď večer ke stohu, Majko, prosim tě!" naléhá Toník.
„Seš tam, Toníku? Kde seš? Toníku!"
„Majko! Ke stohu!" zasyčí ještě Toník zoufale a mizí.

Babička Potěšilová leží v posteli s obkladem na hlavě.
„A depak vás bóli, babi?" chce vědět hospodyně Potěšilová.
„Ále všude. V hlavě, v břiše —"
„To víte, to sou ty léta —"
„Houno léta. Já sem se včéra na tý svarbě přežrala prejtem. Au, au!"

Majka stále dojí a truchlivě si prozpěvuje:
„Ty uslyšíš a vyslyšíš naše prosby zajistéé, ó matičko Maríjá —"
Do chléva nakoukne Jebavý, opatrně se rozhlédne a zavolá:
„Majko! Pan farář ti vzkazuje, že máš večír přijít ke stohu!"
Majka se překvapeně otočí:
„Pan farář?"
„Jo. Prej ti něco potřebuje důležitýho. Tak já už musim letět!"
„Počkej! Co eště povídal?" chce ho Majka zdržet, ale Jebavý už je pryč. Majka se s novou chutí chopí struků a pustí se znovu do zpěvu. Jenomže ten zpěv zní nyní radostně:
„Ty uslyšíš a vyslyšíš naše prosby zajisté, ó matičko Maríjááá!"

Na faře čistí Jan Páně sidolem bohoslužebné nářadí. Za skleněnou přepážkou čte si Střevlíček v breviáři. Vstoupí Jebavý, uctivě smekne čepici, něco říká Střevlíčkovi. Střevlíček vrtí hlavou, na cosi se ho táže, Jebavý odpovídá, potom s hlubokou uklonou pozpátku mizí. Jan Páně to vše sleduje bez valného zájmu, Střevlíček odchází. Jan Páně nerušeně čistí bohoslužebné nářadí.

Je večer. Stavení na návsi obíhá Janáček. Vždycky vběhne dovnitř, za chvilku vyběhne a za ním se řítí obyvatelé chalupy. Jan Páně vyjde z fary a udiveně to pozoruje. Sousedé se shlukli kolem Janáčka, potom se v houfu hrnou přes náves pryč. Přibíhá také horda kluků. Jan Páně na ně zavolá:
„Hoši! Co se děje?"
„Poď s náma, Honzo," odpovídá jejich vůdce. „Velebnej pán prej ve stohu šoustá Majku!"
Do Jana Páně jako když udeří. Vtom si všimne Jebavého, který se plíží přes náves opačným směrem, než se hrnou všichni ostatní. Vyrazí za ním.

Majka stojí u stohu, nervózně si přihlazuje sukni a vyhlíží Střevlíčka. Je večer, zapadá slunce. Střevlíček kráčí přes louku.
„Pochválen Pán Ježíš Kristus, důstojnej pane," zdraví ho Majka v obavách.
„Až na věky, Majko. Tak copak je?"
„Já, —" Majka sklopí rozpačitě oči, „ — já nevím."
„Chtěla jsi se mnou mluvit, ne?"
Majka k němu dychtivě vzhlédne:
„Chtěla! Ale vy taky, žejo?"
„Taky," polkne Střevlíček v rozpacích.
„Já sem se včéra tak děsně styděla. Vy si asi vo mně musíte myslet hodně moc špatnýho."
„Proč, Majko? Všichni jsme jenom hříšníci. Na to, co bylo, nemysleme. Musíme umět odpouštět."
„Vy ste tak moudrej," vydechne Majka a přistoupí ke Střevlíčkovi.

Jan Páně dopadl Jebavého právě před školou. Chytil ho a vyslýchá jej:
„Cos to povídal panu faráři?"
„Pusť, vole! Nic!"
„Nelži!" Jan Páně zkroutí Jebavému ruku za záda. „Cos mu říkal?"
„Au! Au! Že má přijít ke stohu! Že mu chce Majka něco říct!"

„Kdo tě naved?"
„Nikdo! Au! Na mou duši! Nikdo!"
Ze školy vyjde učitel a přísně napomene Jana Páně:
„Páně! Okamžitě ho pusť! Nestydíš se, bít mladšího a slabšího spolužáka?"
Jan Páně pustí Jebavého a zkoumavě se zadívá na učitele. Jebavý se hluboce ukloní pedagogovi a provinile se odplíží. Jan Páně s pohledem v učitelových očích pomalu řekne:
„Nestydím, prosím, pane učiteli."
A rozběhne se rychle tím směrem jako všichni.

Majka se Střevlíčkem stojí těsně u sebe. Všechno nasvědčuje, že to skončí polibkem a bude pokračovat ve stohu.
„Dyž sem vám to všechno pověděla ve zpovědnici," svěřuje se Majka, „tak se mi tolik ulevilo pro moje špatnosti —"
„A já, Majko, když jsem se ti podíval do očí, tak jsem viděl, že ty nejsi v jádru špatná holka. Vůbec ne. Já jsem viděl —"
„Có" šeptne Majka, už skoro milostně.
„Já jsem si uvědomil, že jsem vlastně mnohem horší než ty. Že ty bys mě mohla — víš —"
Vezme ji za ramena.
„Cák bych mohla?" broukne Majka a jejich hlavy se k sobě neodolatelně blíží. Ale vtom se na louce ozve volání Jana Páně:
„Důstojný pane! Důstojný pane!"
Střevlíček se honem vzpamatuje a je z toho místo polibku zase jen křížek na čelíčko. Jan Páně, zcela zchvácený, k nim dorazí:
„Důstojný pane! Utečte!" sípá Jan Páně a ukáže na Majku. „Vona vás sem vylákala! Vona je spojená s učitelem! Poštvali na vás vesnici, aby vás s ní tady načapali!"
„To není pravda!" vykřikne zoufale Majka.
Střevlíček zděšeně pohlédne na Majku, pak do kraje. U posledních stavení vesnice se černají postavičky přicházejících.
„Proboha rychle, důstojný pane," vleče Jan Páně Střevlíčka pryč. Utíkají lesem. Majka klopýtá za nimi:
„Důstojný pane! Prokrista, věřte mně! To neni pravda, co von povidá!"
Ale Střevlíček prchá, jako by mu byl v patách sám ďábel.
Mezitím vesničané dorazili ke stohu. Rozhlížejí se.
„Tak depak je máte?" táže se jakási babka Janáčka.
„No, depak?" říká jiná babka. „Se mi šecko zdá, že sis to vymyslel, abys ho zvostudil!"
„Kde? No kde. Ve stohu přece!" zubí se Janáček a dloubne holí do stohu. „Hej! Důstojnej pane! Vylezte!"
Ve stohu skutečně cosi zachrastí a zamumlá nesrozumitelný hlas.
„Helemese, sou tam!" podiví se jeden dědek. Nakloní se ke stohu a přitom zakopne a svalí se. Z úst mu do slámy vypadne hořící fajfka.
„Tak vylezte, velebnej pane," volá posměšně Janáček. „Věřící s váma chtěj mluvit!"
Sláma od fajfky chytla. Dědek se zoufale snaží uhasit vznikající požár. Nejprve pro sebe, a pak stále hlasitěji, jak se oheň šíří, běduje:
„Ježišmarjá. Ježišmarjá! Ježišmarjááá! JEŽIŠMARJÁ!!!"
Všichni si všimnou ohně, který vysoko vyšlehne.
Zmocní se jich panika. Ječí.

Střevlíček, Jan Páně a Majka doběhli k faře.
„Velebnej pane! Jako je Bůh nade mnou, to neni pravda!" dušuje se Majka. Střevlíček se na ni dlouze zadívá, mlčí, pak řekne zamyšleně, spíš sám pro sebe:
„To je trest. Teprve tohle je trest boží!" a rychle se otočí a zajde do kostela. Majka si zakryje tvář rukama a brečí. Ozve se hasičský signál. Stříkačka, tažená párem velmi sešlých koní, pomalu jede přes náves. Stoh u kraje lesa hoří už jako obrovská fagule.

Hoří a hoří. Marné je úsilí dědečků a babiček, kteří bijí šátky a kabáty do plamenů. A ze stříkačky, přes velké pumpování, tryská jen slabý pramínek.
Takže stoh dohoří a babičky a dědečkové se pustí do rozhrabávání ještě doutnajícího popele.
„Velebnej pane! Panenko Marijá. Cák se to stalo?" běduje babka.
„Kristejéžiši, vodpusť nám tu malověrnost!" úpí jiná.
Hrabou a hrabou a náhle se zarazí. V popeli odkryli ohořelou lidskou postavu. Vrhnou se kolem ní v pláči na kolena.
„Ježišmarjá, velebnej pane!"
„Chudáček, panáček drahej! A koukněte se, jak má ručičky sepjatý! Zrouna jako ten náš Spasitel!"
Mrtvola má skutečně ruce zkřížené na hrudi a něco v nich svírá. Je však příliš ohořelá, není vidět, co to je. Jedna babka se nenávistně obrátí na Janáčka:
„A je tady sám!"
„A cák tam asi ďál sám?" snaží se Janáček o ironii, ale babka ho okřikne:
„Asi se modlil za nás za hříšný!"

Babička Potěšilová rovněž leží s rukama zkříženýma na prsou.
„Ale babi," chlácholí ji Anna. „Dyk vo zabíjačce se vám taky uďálo špatně, a neumřela ste."
Babička však vrtí hlavou: „Depak, holka. To sem si z vás tehdá ďála srandu."
„Tak vono to nebylo tim posledním pomazáním?"
„Pámbu mi vodpusť ten hřích — nebylo. Ale teďkonc je to vážný. Teďkonc už aby tu velebnej pán byl —"
„Však von už toudle dobou jistě de, babi," těší ji Anna.

Po louce se zvolna ubírá průvod babiček a dědečků. Je už noc. Dědečci nesou na ramenou improvizovaná nosítka s mrtvolou, přes niž přehodili plachtu. Na plachtě je věneček z lučního kvítí. Zaznívá chorálový zpěv stařeckých hlasů: „Hospodine, pomiluj nás . . ." a lucerny se pomalu kývají do rytmu . . . .

Stejně vážně ubírá se průvod po návsi a vchází do kostela:
„Ty uslyšíš, Hospodine, hlasy naše. Kriste, vyslyš nás . . ."

Před oltářem klečí Střevlíček, hlavu v dlaních. Průvod vejde. první řady se překvapeně zarazí. Zpěv odumře.
„Von je živ!" zašeptá babka.
„Zaplať pámbu, von je živ a zdráv!" vzdychne šťastně jiná a Střevlíček se otočí.
„Velebnej pane, vy ste nebyl v tom stohu?" ptá se babka.
„Ve stohu? Ne."
„Ale dyk — a kerejpak je támleten?" táže se babka nezradně a ukazuje na nosítka. Střevlíček k nim přistoupí, nadzvedne plachtu. Ze zkřížených rukou mrtvoly vyprostí neznámý předmět. Je to láhev od nějakého chlastu.
„Kořínek!" vydechne zástup. A jedna babka radostně zvolá:
„Zaplať pámbu, velebnej pane! My už sme mysleli, že sme vás ztratili!"
„Ztratíte mě," odpoví temně Střevlíček.
„Japatak?"
„Musím odejít. Moje poslání v Deštíně skončilo."
„Voni vás přeložili na inou faru?" babka mluví téměř rozzlobeně. „Ale to nemůžou! My si dojdem na pana biskupa!"
„V písmě svatém stojí," obrací se na ni Střevlíček: „Maličko, a uzříte mě, a opět maličko, a neuzříte mě . . ."
Poslední slova zaslechl Jan Páně, který vyšel ze sakristie.
„Důstojný pane, babičce Potěšilový je špatně," říká s visionářským výrazem. „Máte k ní přijít."

A tak stojí Střevlíček s Janem Páně a se svatými oleji u lože umírající a váhá.
„Velebnej pane, tenkrát sem vás podvedla," skuhrá babička. „Ale teďkon de do tuhýho. Dejte mi to svatý pomazání — von mě doktor před tim prejtem varoval —"
„Modlete se," říká Střevlíček, na čele se mu perlí pot a dodává: „Taky za mě."
„Cák vy to potřebujete? Takovej svatej člověk?" žasne babička a Střevlíček odchází k oknu. Bojuje těžký vnitřní boj. Obrací se na Jana Páně:
„Honzíku, kdyby sis vzal kolo, za jak dlouho bys to stih do Michnova?"
„No — nejmíň dvě hodiny, vono už je tma," odpovídá nechápavě Jan Páně. „A proč?" ptá se.
„Je tam fara. Pojedeš tam, a řekneš panu faráři —"
Vtom babička zaúpí a chytí se za srdce:
„Velebnej pane! Kvaltujte! Už to na mě de!"
Střevlíček, potící se krvavým potem, zkoumá babičce tep.
„Prosim vás, velebnej pane!" úpí stařenka. „Nenechávejte mě ve štychu! Já už jí vidím! Už de na mě! Ta zubatá!"
„Co jste chtěl, důstojný pane?" táže se tiše Jan Páně. Střevlíček horečně přemýšlí. A najednou se rozhodne:
„Nic. Rychle. Zapal svíčky — olej —"
Jan Páně poslouchá, Střevlíček maže babičku olejem.

Podmračený den na venkovském hřbitůvku. Střevlíček vykrápí rakev:
„Kdybys nepravosti vážil, Hospodine, kdo by obstál?" zpívá, a sbor mu odpovídá:
„Ale protože jsi milosrdný, hojné u tebe je vykoupení . . ."
V zástupu truchlících Majka úpěnlivě hledí na nevšímavého Střevlíčka a po tvářích jí tečou slzy. A hlas Střevlíčkův překryje antifonu:
„Dolehla na mě hrůza mých činů. A v té dívce jsem najednou viděl to, co byla: nástroj ďáblův. Rozhodl jsem se, že ráno odejdu z Deštína navždy, abych unikl trestající ruce Páně . . ."

Je podzimní, hvězdná noc. Po silnici k Deštínu přijíždí černý, nablýskaný rolls-royce. Vevnitř sedí šobér a dva velmi tlustí pánové s biskupskými klobouky na hlavách. Jeden je běloch, druhý černoch. **Rozmlouvají spolu latinsky:**
„Fary v tomto kraji jsou už dlouhá léta opuštěny," vykládá bílý biskup. „Ale teď přijedeme do farní obce Deštín. Tam je překrásný, ranně barokní kostelík, pravý skvost. Bohužel rovněž neobsazený."

Rolls-royce zahýbá na deštínskou náves a bílý biskup pokračuje:
„V tomto kostele byl farář naposled před dvaatřiceti lety. Vnitřek bude patrně zchátralý. Ale vnější architektura —"
Vtom uzří okna kostela zářící do noci a uslyší varhany a sbor.
„Snad se spletl můj šofér," snaží se černý biskup pomoci bílému z rozpaků — **samozřejmě latinsky** — „Zavezl nás do jiné obce."
„Ne ne. Byl jsem tu sice naposled na pohřbu posledního faráře, ale tohle je přece deštínský kostel!"
Oba biskupové vystupují z vozu a vcházejí do kostela.

Kostel je plný věřících. Biskupové zůstanou stát u dveří.
„To sem musel zajet farář z Michnova," šeptá bílý. „Ale že nám o tom nic neřekl? Vždyť jsme s ním včera mluvili."
„Vede si zdatně," šeptá černý biskup. „Tolik lidí — a krásně zpívají —" rozhlédne se po kostele. „A také vůbec není zchátralý."
Vtom se Střevlíček otočí k věřícím a spatří oba biskupy. Zavrávorá.

„Není vám dobře, důstojný pane?" zeptá se ministrující Jan Páně šeptem.
Střevlíček, gestem člověka, který se chce posilnit, si přihne z kalicha.

Po mši vyběhne postraním vchodem z kostela a vletí do Majky.
„Velebnej pane! Dybyste mě nechal, abych vám to vysvětlila!"
„Já teď nemám čas," brání se Střevlíček. „A nic mi nevysvětluj, Majko. Sbohem!"
Proklouzne kolem Majky a utíká ke vchodu na faru. Za rohem se vynoří bílý biskup, Střevlíček se zarazí.
„Pozdrav pánbůh, důstojný pane," pozdraví bílý biskup.
„Pozdrav pánbůh. To jsou k nám hosti!" koktá Střevlíček.

Černý i bílý biskup sedí v jídelně na faře za stolem. Jan Páně přináší kávu a bábovku.
„Máte kostel ve vzorném pořádku," chválí černý biskup latinsky. „A vaši věřící vypadají, že opravdu věří."
Střevlíček v rozpacích jenom něco zahuhlá.
„Cože?" ptá se černý biskup latinsky. „Nerozumím, důstojný pane."
„Eminence," obrací se Střevlíček na bílého biskupa. „Moje latina — není už nejlepší —"
„Vždyť nejste ještě tak starý," řekne biskup **(latinsky)** a pak to opakuje **(česky)**: „Vždyť nejste ještě tak starý. V kterém roce jste byl vlastně vysvěcen?"
„To už je — dvacet let —"
„Pořád mám dojem, že jsem vás někde viděl. Nebylo to u sv. Rocha? Ale tam je přece důstojný pán Čížek."
Střevlíček nervózně zašilhá po Janu Páně a vyzve ho:
„Honzíku, jdi vedle — anebo jdi domů. Přijď až zítra."
Jan Páně se ukloní a odejde. Černý biskup ho sleduje se zalíbením.
„Vážný chlapec," řekne potom (latinsky). „Necítí se snad povolán k duchovnímu stavu?"
Střevlíček opět něco huhlá, vtom ho však osloví bílý biskup:
„Já jsem vás určitě viděl u sv. Rocha!"
„Ano, viděl," sklopí Střevlíček hlavu. „Já jsem tam —"
„Ale je tam přece farářem důstojný pán Čížek?" biskup už na Střevlíčka hledí s podezřením. Černý biskup vycítí, že není něco v pořádku.
„Co je? Co říká? Co se děje?" ptá se latinsky.
„Já jsem tam nebyl farářem," leze ze Střevlíčka jak z chlupaté deky. „Já nejsem kněz —"
„A — a —" zděsí se bílý biskup, „ — a co tedy jste?"
„Kostelník," řekne Střevlíček strašlivě tiše.
„Mohl byste mi to přeložit?" doráží černý biskup na bílého kolegu.
„Já —" říká bílý biskup latinsky. „Já — pro to nenacházím slov!"
A černý biskup vytáhne ze záhybů roucha knížečku:
„Použijte tedy slovníku!"

V kanceláři na faře stele Střevlíček pohovku pro bílého biskupa. Ten hovoří velmi odměřeně:
„Ve vaší ložnici bude spát Jeho Jasnost. Vy si ustelte někde jinde. A nezapomeňte si zbalit. Pojedete zítra s námi. Na policii."
„Ano Jasnosti," říká skromně Střevlíček. „Měl bych k vám, eminence, aspoň jednu nesmělou prosbu — já vím, že toho nejsem hoden —"
„No co to je?"
„Mohl bych vám zítra ministrovat?"
„Vy jste se zbláznil, člověče!" vybuchne biskup. „Nadělá tady svatokrádeží na sto let dopředu —"
„Ano — ale když mně se to tak zalíbilo!" padne Střevlíček na kolena a prosí biskupa: „Oni mě tady lidi měli rádi. Já jsem si najednou začal připadat —"
„Pýcho ďábelská!" pokřižuje se biskup.
„Tak jsem si myslel, Eminence," pokračuje Střevlíček, „až si odsedím trest a odbydu si pokání, jestli bych potom nemoh do — semináře — jsou přece ta pozdní kněžská povolání —"
Biskupovi zápasí na tváři vnitřní svár.
„Nerouhejte se, člověče," bručí, ale ne už tak mrazivě.
„Jako je Bůh nade mnou, já se nerouhám!"
Bílý biskup dlouho mlčí, po očku pokukuje na Střevlíčka.
„Nu," řekne potom. „Církev se neuzavírá nikomu. Ani největším hříšníkům. Zatím se modlete. A až si odpykáte trest — světský i církevní — potom se uvidí —"
„Zaplať Pán Bůh, Eminence! Dobrou noc!" zvedá se Střevlíček k odchodu.
„Dobrou noc."
Střevlíček zmizí, biskup zamyšleně vrtí hlavou. Vrznou dveře a do místnosti opět strčí hlavu Střevlíček.
„Promiňte, prosím."
„No co ještě chcete?"
„Já — nezlobte se, ale slyšel jsem — je to pravda, prosím, že prý se ve Vatikáně uvažuje o zrušení celibátu?"
To biskupa rozčertí.
„Ven!" zvolá mohutným hlasem a Střevlíček zmizí jako blesk.

Na chodbě někdo zabuší na domovní dveře. Střevlíček i bílý biskup vyjdou současně na chodbu. Střevlíček otevře. Za dveřmi je vyděšená babka v šátku.
„Velebnej pane, honem!" drmolí. „Švagrová leží v posledním tažení! Musíte k ní s Pánembohem!"

Střevlíček málem omdlí:
„Rád bych, matko, rád bych. Ale —"
„Půjdu tam sám, matičko," vmísí se do toho bílý biskup a hrozivě pohlédne na Střevlíčka. Babka se zaraduje:
„Panenko Marijá, veledůstojnej pane! To bude mít švagrová radost! Vona už vo sobě neví!"
„Vy zůstanete tady," říká biskup ledově Střevlíčkovi, který mu podává plášť. „A modlete se. Za sebe!"
Otočí se a vyjde za babkou. Střevlíček, bledý jako stěna, se zhroutí pod velký krucifix.
„To je konec!" zasténá.

Je temná, deštivá noc. K Deštínu se blíží jiné auto. Sedí v něm komisař z Michnova a ještě jeden muž v kožeňáku. U školy zastaví, vychází učitel a zdraví se s oběma muži.
„Kde je?" ptá se komisař.
„Vy ho chcete zatknout teď?" ptá se učitel.
„V noci je to nejlepší."
„Ale mě by velice záleželo na tom," říká učitel, „— a bylo by to ve veřejném zájmu — abyste ho zatkli až zítra."
„Proč?"
„Na kazatelně. Před celou vesnicí."
Učitel s komisařem se na sebe podívají, a pak se chápavě usmějí.

V kanceláři na faře prohlíží bílý biskup matriky.
„Člověče," běduje k zničenému Střevlíčkovi. „Víte vlastně, co máte na svědomí? Tady křest — jeden dva, celkem patnáct. Copak to, žádné dítě vám nezemřelo, to se dá ještě napravit. Ale svaté pomazání! Vaší vinou, slyšíte, vaší vinou je teď ta nebohá paní Potěšilová možná v očistci — ne-li na nějakém ještě horším místě!" Pohlédne zbožně na krucifix a pokřižuje se. „Vy byste byl možná, člověče, šťastnější, kdybyste byl na jejím místě." Znovu se začte do matriky. „A tady: osm, devět, deset, jedenáct, dvanáct, třináct! Oddal jste tu třináct manželských párů! Víte, co jste z Deštína a okolí udělal? Sodomu a Gomorrhu!"
„To ne, prosím!" brání se Střevlíček. „Po téhle stránce já byl úplně bezúhonný!"
Biskup na něho ostře pohlédne. Pak řekne s úlevou:
„Aspoň to!"

Pod farou stojí Majka a hledí na rozsvícené okno farářské ložnice. V okně zhasne. Majka přeběhne k faře a po psím víně obratně jak opice, šplhá do prvního poschodí k oknu. Vtom vrznou dveře. Bílý biskup vyjde z fary a zamíří k záchodku v rohu dvorka. Majka na stěně se přitiskne k psímu vínu.

Střevlíček v podkrovní světničce zdrceně sedí na lavici, na níž má jen tvrdý polštářek. Zvenčí zazní šramot. Střevlíček vyhlédne z okna, spatří Majku pod sebou na psím víně, ale současně také biskupa, ubírajícího se na záchod. Biskup zmizí v záchodě a zároveň Majka vleze do okna pod Střevlíčkem. Střevlíček utíká ke dveřím.

V posteli s nebesy chrápe černý biskup s obkladem na hlavě. Majka seskočí z okna dovnitř, přistoupí k posteli a šeptem osloví spícího:
„Velebnej pane!"
Biskup sebou zavrtí a Majka opakuje hlasitěji:
„Velebnej pane! Já sem toho Jebavýho vopravdu nenavedla. Von ke mně přišel a vyřizoval mi jako vod vás," mluví Majka tiše a mezitím se otevřou dveře, do ložnice vejde Střevlíček, zůstane stát a poslouchá: „že mám přijít ke stohu. To von ho musel navíst někdo jinej. Já myslim, že pan učitel."
To už Střevlíček nevydrží:
„Je to pravda, Majko?" zeptá se. Majka se otočí a slabě vyjekne:
„Ježíši, velebnej pane — a dopak to spí ve vašej posteli?"
„Majko — opravdu jsi nebyla smluvená s učitelem?"
„Velebnej pane, jak bych mohla!" říká Majka naléhavě. „Dyk já vás —"
Střevlíček přistoupí až k ní, vezme ji za ramena jako prve u stohu. Černý biskup otevře oči a vytřeští je na tu scénu.
„Majko," vydechne Střevlíček.
„Velebnej pane . . ." vydechne Majka a zarazí se. „Japak — japak vy se vlastně menujete křestnim ménem, velebnej pane?"
A Střevlíček sladce zašeptá:
„Hugo . . ."
Vtom však černý biskup zaječí, a ječí a ječí a nepřestává ječet.

To ječení je slyšet i na dvorku. Ze dveří záchodku vyrazí bílý biskup, ještě si dopíná kalhoty a žene se na faru.

Černý biskup stojí v dlouhé noční košili na posteli a křičí, samozřejmě latinsky:
„Ustupte, zlá zjevení! Kde jsem se to octl? V peleši hříchu, a ne v domě duchovního!"
Majka se Střevlíčkem se marně snaží ho utišit. Dveře se rozlétnou a v nich se objeví bílý biskup. Majka se Střevlíčkem se otočí k němu.
„Pán Bůh s námi a zlý pryč!" zvolá bílý biskup, pak ostře pohlédne na Majku a se zlou výčitkou na Střevlíčka. Střevlíček udělá gesto, jako by mu to chtěl vysvětlit, ale biskup jen beze slova ukáže: Ven!

A je slavná posvícenská mše. Koncelebrují ji oba biskupové, přisluhuje jim houf ministrantů. Střevlíček však mezi nimi není.

Na kůru pěje přesmutné sólo Majka. Jan Páně hraje na varhany. A vzadu, za varhanami, nacházíme Střevlíčka. Šlape tam měchy.
V lavici zašeptá jedna babka jiné:
„Ten náš velebnej pán muší bejt u duchovní vrchnosti ňák dobře zapsanej, že mu na posvícení přijeli hnedka dvá biskupové!“

Ke kostelu právě dorazili tři muži v kožeňákách s učitelem.
„Já dovnitř nepůjdu,“ říká jim učitel. „Lidi by se na to mohli divně dívat. Ale nemůžete si ho splést.“
„No jasně,“ odpovídá komisař. „Jak vyleze na kazatelnu, dem po něm!“

Po schůdkách na kazatelnu kráčí bílý biskup. Muži v kožeňácích se hnou v pozadí chrámu a blíží se ke kazatelně. Bílý biskup už je nahoře a oslovuje shromáždění:
„Drazí v Kristu. Shromáždili jste se dnes ve svém kostelíčku, abyste společně oslavili svátek zvlášť významný: svátek posvěcení zdejšího chrámu páně, neboli lidově posvícení.“
„A dem na něj!“ rozhoduje dole komisař. Všichni tři muži se rozběhnou ke kazatelně a běží po schůdkách vzhůru.
„Je to svátek,“ pokračuje biskup, „který v dějinách každého kostela zůstává navždy jako —“ zarazí se, neboť komisař už je na kazatelně.
„Jménem zákona vás zatýkám!“ oslovuje biskupa.
„Dovolte! Víte, kdo jsem?“ pohoršuje se církevní kníže.
„Jo. Moc dobře,“ odpovídá ironicky komisař. „Líp než tyhle tady,“ ukáže na obec věřících.
„Já jsem Josef, primas zemský!“ pronáší hrdě biskup.
„Tak pudete se mnou,“ rozhoduje prozaicky komisař.
Obec věřících se mezitím vzpamatovala a zvedá se bouře. Babičky i dědečkové, sousedky i sousedi vstávají z lavic a hrnou se ke kazatelně. Biskup zápolí s muži v kožeňácích.
Do dveří nakoukne učitel a při pohledu na výjev na kazatelně se zděsí. Probíhá tam velká rvačka. Muži v kožeňácích vlečou biskupa, babičky se jim vrhají pod nohy, snaží se biskupa zachránit, ale jenom mu trhají roucho, takže biskup vrávorá s nohama odhalenýma a má nad koleny kulaté podvazky. Učitel se prodere ke komisaři.
„To není on!“ zašeptá mu rozčileně do ucha.
„Jak to?“ zarazí se komisař.
„Já nevím. Ale tohle on není!“
„A kde je teda Střevlíček?“
Bílý biskup chce něco říct, ovládne se, ale mimovolně pohlédne na kůr. Ten pohled Střevlíčka prozradí.
„Támhle! To je on!“ zvolá učitel a rozběhne se ke kůru. Všichni tři muži v kožeňácích za ním.
Na kůr vedou dvě schodiště, vpravo a vlevo, obě jsou velmi úzká. Učitel běží po schodišti vlevo, komisař vpravo.
Střevlíček na kůru propadl panice, ve zmatku se rozběhne na pravý balkón. V patách za ním se žene komisař. Střevlíček doběhne na konec balkónu a je v pasti. Divoce se rozhlédne a všimne si podpěrného trámu, který se klene napříč přes chrámovou loď, vysoko nad lidmi dole, ale z balkónu je v dosahu rukou. Uprostřed na trámu stojí tři krucifixy s třemi ukřižovanými. V bezradnosti vyleze Střevlíček na zábradlí balkónu — a shromáždění v lavicích vydechne zděšením — vyskočí a chytí se rukama trámu a ručkuje po něm napříč přes chrámovou loď. Komisař rovněž vyskočí a ručkuje za ním.
Z druhé strany doběhl na konec balkónu učitel, rovněž se vyšvihl na trám a také ručkuje. Uprostřed trámu se Střevlíček zastaví, rozhlédne se a vidí, že z obou stran se k němu blíží vetřelci. Zůstane viset na rozpřažených rukách, vpravo od něho visí komisař, vlevo učitel. Střevlíček se zoufale rozhlíží z jednoho na druhého, potom pohlédne ke stropu. Přímo nad ním visí na kříži Kristus. Střevlíčka opustí síly, prsty povolí a Střevlíček padá na kamennou podlahu chrámu a na ní zůstává bezvládně ležet. Babičky a dědečkové se zděšeně rozestoupí a kolem Střevlíčkova bezduchého těla se utvoří prázdný kruh. Do něho přiběhne Majka a Jan Páně, každý z jedné strany, a vrhnou se k mrtvému. Přistoupí i oba biskupové. Nakonec se připojí i učitel.
A slyšíme hlasy:
Hlas Střevlíčka: „A tak jsem zahynul. Tady, na onom světě, trýzeň pokračuje . . . Není o mně dosud rozhodnuto . . .!“
Hlas Majčin: „Hugo — Hugo — proč ty? Takovej hodnej! Za co tě Pámbů tak potrestal?“
Hlas černého biskupa, (latinsky): „Ten hrozný pád! Jako zavržení andělé! Do plamenů pekelných sražen rukou Nejvýš Spravedlivého!“
Hlas bílého biskupa: „Ano, svatokrádežník. Ale což nepraví Písmo: ‚Podle skutků jejich —‘ a co o něm vlastně vím? Co o něm vím důležitého, co bude před tváří Hospodinovou platit možná víc než —“
Hlas učitele: „Byl to podvodník, ale konec konců je třeba dívat se na něho lidsky. I on měl svoje dobré vlastnosti, a třebaže často chyboval, neměli jsme ho neradi, a nelitujeme, totiž litujeme jeho předčasné a tragické smrti. Leč život půjde dál . . .“
Hlas Jana Páně: „Amen pravím vám, že plakati a kvíleti budete vy, ale svět se bude radovati . . .“

A jsme na hřišti Slavie Deštín. Panuje slavnostní nálada. Uprostřed na trávníku stojí mužstvo — poznáváme v jeho řadách například Toníka, jeho kamaráda Frantu a jiné — a učitel řeční:
„Jsem šťasten, že se mi pro vyvrcholení naší dnešní slavnosti zakoupení nové hasičské stříkačky podařilo získat mužstvo první A třídy Sparta Michnov k přátelskému utkání s naším mužstvem Slavia Deštín. Ať žije!“
Dav provolává slávu. A hra začíná: útočníci vyrazili za míčem a dav z plných plic fandí. K brance se žene Toník s míčem a Anna ječí:
„Tondó! Do toho!“
Ani Majka se však nedává zahanbit:
„Toníku! Piš! Pííííš!“ křičí z plna hrdla a Toník centruje, jeho přihrávku před brankou zachycuje Jan Páně a dobře mířenou ranou umisťuje míč v síti.
Přihlížející propukají v nepopsatelný jásot.

Jitka Pavlíková /Fotografie/ 1967